

Ds 2004:46

Tänka om världen

Rapport från Omvärldsanalysutredningen

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2004

ISBN 91-38-22225-6
ISSN 0284-6012

Till utrikesminister Laila Freivalds

Utredningen om omvärldsanalys och policyinriktat utredningsarbete inom utrikes- och säkerhetspolitiken tillsattes den 1 juli 2003 genom beslut av utrikesminister Anna Lindh. Utredningen inledde sitt arbete i oktober 2003. Till utredare utsågs ambassadör Bengt Säve-Söderbergh, som genomfört utredningen tillsammans med ämnesrådet Monica Andersson. I utredningen har även Erika Wasserman deltagit, först som universitetspraktikant och i ett senare skede som projektanställd. Utredningens administrativa uppgifter har skötts av Phaedre French t.o.m. mars 2003 och därefter av Barbro Sjögren. Utredningen har arbetat under namnet Omvärldsanalysutredningen.

Uppdraget har bestått i att föreslå hur kapaciteten av omvärldsanalys och policyinriktat utredningsarbete i Sverige, inom UD:s verksamhetsområde, kan stärkas. Uppdragsbeskrivningen finns i bilaga till denna rapport.

Arbetet har dels syftat till att dels tillgodose UD:s och övriga Regeringskansliets behov av mer och bättre underlag, dels också beakta andra intressenters behov. Det kan t.ex. gälla Riksdagen, myndigheter, organisationer och en intresserad allmänhet.

Utredningen har därför arbetat med följande fem frågor:

1. Beskrivning av vad de framtida utmaningarna inom utrikes- och säkerhetspolitiken handlar om. Det handlar här främst om att definiera vilka områden och sektorer som kan komma att beröras, inte om att göra specifika analyser.

2. Beskrivning och utveckling av hur efterfrågan och behoven av ökad analyskapacitet och policyinriktat utredningsarbete för olika ändamål ser ut.
3. Kartläggning av existerande institutioners och organisationers inriktning, verksamhet och arbetssätt, diskussion av möjligheten för berörda institutioner att bidra till utredningens huvudmål, samt beskrivning av hur behovet av omvärldsanalys avspeglas i svensk forskningspolitik.
4. Analys av hur väl verksamheten inom denna typ av omvärldsanalys fungerar i Sverige och i ett antal jämförbara länder.
5. Förslag om hur förbättringar kan åstadkommas.

I ett särskilt kapitel skildras närmare hur utredningen arbetat.

Många människor i Sverige och i andra länder har välvilligt delat med sig av kunskaper och erfarenheter. De flesta finns förtecknade i bilaga. Jag vill framföra ett varmt tack till alla som bidragit på detta sätt. Mycket mer kunde ha skrivits om kloka tankar utredningen fått sig till del. Men en ambition har varit att denna utredning inte skulle bli alltför omfattande.

Omvärldsanalysutredningen vill härmed överlämna sin rapport *Tänka om världen*, Ds 2004:46. Utredningsuppdraget är därmed slutfört.

Stockholm den 25 oktober 2004

Bengt Säve-Söderbergh
Ambassadör

Innehåll

Sammanfattning	11
1 Utmaningar i gränslöshetens tid – tankar om världen	17
Inledning.....	17
1.1 Globala förändringar.....	18
1.1.1 Säkerhet.....	19
1.1.2 Sverige i Europa – EU i världen.....	24
1.1.3 Målet om global utveckling och fattigdoms- bekämpning rör alla politikområden	25
1.1.4 Migration och ökad rörlighet utgör både hot och möjlighet	27
1.1.5 Global ekonomi – men ingen global politik	29
2 Analys- och policykapaciteten i några länder – En internationell utblick	33
2.1 USA – tankesmedjornas förlovade land.....	34
2.2 Europa planerar för fler smedjor.....	35
2.3 Länder i omvandling söker nya vägar	35
2.4 Några reflektioner.....	36
3 Utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid svenska akademiska lärosäten	39
Inledning.....	39
Sammanfattande punkter.....	40
3.1 Akademiska lärosäten	41
3.1.1 Forskningens villkor och kontakt med samhälle och näringsliv	41

3.1.2	Olika inriktning vid landets universitet och högskolor.....	43
3.1.3	Från rektorer till verkställande direktörer?	45
3.1.4	Styr finansieringen forskningen?	45
3.2	Vem avgör inriktningen på forskningen?	47
3.3	Högskolornas arbete med den tredje uppgiften varierar	49
3.4	Organisationsformer och Centrumbildningar	51
3.5	Forskningsstiftelser och råd	54
	Framtiden.....	55
	Referenser	56
4	Utrikespolitikens aktörer: Organisation och arbetsformer	57
	Regeringskansliet, riksdagens partier, myndigheter, näringslivet samt folkrörelser och institut. Något om EU och FN. En översikt.....	57
4.1	Regeringskansliet.....	59
4.1.1	Försvarsdepartementet	60
4.1.2	Utrikesdepartementet.....	61
4.1.3	Finansdepartementet	63
4.2	Riksdagen.....	63
4.3	Näringslivet	64
4.4	Fristående institut, stiftelser och tankesmedjor samt folkrörelser	65
4.5	Europeiska Unionen (EU)	67
4.6	Förenta Nationerna (FN).....	69
4.7	Fyra problem	69
4.7.1	Myndighetsstrukturer och klyftan mellan det akademiska och det praktiska.....	70
4.7.2	Liten rörlighet mellan världarna.....	71

4.7.3	Brister i beställarkompetens, mottagarkompetens och dialogkompetens.....	72
4.7.4	Behov av nätverk, partnerskap och nya samarbetsformer	73
5	Förslag inom ämnesområden	77
	Inledning.....	77
5.1	Integrerat arbetsätt och tydliga uppdrag	78
5.2	Breddat deltagandet i politikens utformning och tid för eftertanke.....	79
5.3	Politikområden.....	81
5.3.1	Säkerhetspolitik	81
5.3.2	Europafrågor	83
5.3.3	Politik för global utveckling	84
5.3.4	Migration.....	85
5.3.5	Globalisering.....	86
6	Förslag om organisation och arbetsformer	89
	Inledning.....	89
6.1	Minska klyftan mellan akademiker och praktiker.....	90
6.1.1	Förslag: Förstärk informationsutbytet, skapa ett fungerande clearing-house	91
6.1.2	Förslag: Skapa förståelse på ömse håll för de arbetsvillkor, som präglar de olika miljöerna	91
6.1.3	Förslag: Starta och utveckla ett årligt Forskarforum.....	92
6.2	Öka rörligheten mellan akademiker och praktiker	92
6.2.1	Förslag: Se över meritvärderingen på universitet och högskolor med beaktande av högskolelagens tredje uppgift	92
6.2.2	Förslag: UD bör initiera och finna bra former för ett samlat utbytesprogram med intresserade universitet.....	93
6.2.3	Förslag: Som ett led i moderniseringsarbetet bör UD se över sina principer för meritvärdering.....	93

6.2.4	Förslag: UD/Regeringskansliet bör överväga delaktighet i ett doktorandprogram.....	94
6.3	Utveckla arbetsformer, tankesmedjor, institut och nätverk	94
6.3.1	Förslag: Initiativ bör tas för att befrämja institut och andra tankesmedjor inom utrikes- och säkerhetspolitiken	94
6.3.2	Förslag: Institutens verksamhet ska ta sikte på målgruppen praktiker.....	95
6.3.3	Förslag: Universitet och högskolor bör utveckla en institutskultur som ett led i Högskolelagens tredje uppgift.....	95
6.4	Olika former av institut kan komplettera varandra	96
6.4.1	Förslag: Koppling av institut till universitet kan ha fördelar, men flera olika och kompletterande ansatser bör prövas.....	96
6.4.2	Förslag: Sverige bör driva på en EU-orienterad institututveckling.....	97
6.4.3	Förslag: En nordisk alternativt nordisk-baltisk ansats bör prövas	98
6.4.4	Förslag: De partinära instituten bör få stöd för egen omvärldsanalys	98
6.5	Finansiering	99
6.5.1	Förslag: Flera olika finansiärer bör uppmuntras att delta i finansieringen, gärna i samarbete.....	99
6.5.2	Förslag: Uppdragsgivarna bör använda ett anbudsförfarande. Avtal kan omfatta flera av utredningens förslag	99
6.6	Att beställa, att mottaga, att föra dialog samt att bedöma och utvärdera	100
6.6.1	Förslag: Utveckla en gemensam specialistkompetens för att bistå beställare	100
6.6.2	Förslag: Bedömningar och utvärderingar bör handhas både av akademiker och av praktiker	101
6.7	Attraktiva miljöer och kritisk massa	101
6.7.1	Förslag: Viktigt att utveckla en kritisk massa i institut för att kunna nå höga ambitioner. Satsa inte på allt	101

Bilagor

<i>Bilaga 1</i>	Kartläggning av forskning vid universitet och högskolor	103
<i>Bilaga 2</i>	Uppdragsbeskrivning.....	137
<i>Bilaga 3</i>	Förteckning över intervjuade personer och institutioner	141
<i>Bilaga 4</i>	Omvärdsanalys och policy-inriktat utredningsarbete inom utrikespolitiken	153

Sammanfattning

Vi lever i en tid av nya möjligheter, nya utmaningar och nya hot. För Sveriges del, liksom för andra länder, har de stora globala omvälvningarna under senare årtionden inneburit förändrade förutsättningarna för utrikes- och säkerhetspolitiken.

Denna utredning presenterar inte en ny världsbild, en ny syn på vår omvärld. Det var heller inte uppdraget. Men vi vet och alla vi talat med vet att vi nu lever i en värld där alltför många företeelser, ibland geografiskt långt borta från vår vardag, påverkar våra liv och vår syn på framtiden. En del kallar det globalisering, andra använder andra ord. Den berör oss alla.

Uppdraget har bestått i att föreslå hur kapaciteten av omvärldsanalys och policyinriktat utredningsarbete i Sverige, inom UD:s verksamhetsområde, kan stärkas. Det har dels syftat till att tillgodose UD:s och övriga Regeringskansliets behov av mer och bättre underlag, dels att beakta andra intressenters behov. Det kan t.ex. gälla Riksdagen, myndigheter, organisationer, näringsliv och en intresserad allmänhet.

Utredningen har utgått från ett antal hypoteser i sitt arbete:

- Vi producerar i Sverige för lite av relevant och framåtblickande omvärldsanalys och policyinriktade studier. Det som görs är ofta alltför svårtillgängligt för beslutsfattare, opinionsbildare och andra intresserade. Den är alltför snävt begränsad till innehållet och den är ofta svårtillgänglig/okänd eller har ett otillgängligt format för beslutsfattare och för en vidare krets.
- Klyftan mellan den akademiska miljön och den praktiska är för stor. Dels saknas ofta system för dialog om och delgivning av material, dels utnyttjas de möjligheter till utbyte som finns dåligt.
- Den statliga myndighetskulturen präglas av alltför många vattentäta skott.

- Vi ser alltför lite av cirkulation av personer mellan de olika arbetsmiljöerna. Detta inverkar negativt på kreativiteten och därmed på möjligheten att producera relevant och tillräckligt material.
- En förändring behövs och den är möjlig att åstadkomma. Den tar tid och kräver uthållighet.

I stort sett alla intervjuade instämmer i utredningens hypoteser och anser det viktigt att åtgärder vidtas för att åstadkomma förändring. Utredningens syfte har upplevts som angeläget. De fyra första hypoteserna anses också ha ett samband.

En av utredningens uppgifter har varit att försöka identifiera inom vilka politiska sakområden de största behoven finns och vilka de är. Kapitel 1 handlar om detta.

De globala omvälvningarna under senare årtionden har inneburit förändrade förutsättningarna för utrikes- och säkerhetspolitiken för Sveriges del, liksom för andra länder. De har fört med sig nya möjligheter och nya hot. Det unika i vår tid är gränslösheten.

I de samtal utredningen haft har många olika teman och frågor som behöver belysas bättre kommit upp. Vi har mot bakgrund av detta identifierat fem sakområden där kunskapsbehovet tycks vara särskilt stort idag och där mer av svensk forskning och analys vore önskvärt. De är av olika karaktär, ibland både sakfrågor och instrument, och går i varandra.

1. Många av vår tids största utmaningar är relaterade till både människors och staters säkerhet. Säkerhet är det område där de flesta vi talat med ser behov av mer forskning och analys. I stort sett alla är också överens om att inriktningen delvis bör förändras.
2. De stora visionerna om ett fredens Europa förenar, men är inte tillräckliga för att skapa en känsla av europeisk identitet. Det behövs en större tydlighet i vad Sverige vill uppnå inom EU och med EU som redskap för förändring.
3. Målen och innehållet i den nya politiken för global utveckling är tydliga, men dess förverkligande aktualiserar en mängd frågor kring genomförandet och därmed kring det analysarbete som måste vara förbundet med processen.
4. Forsknings- och analyskapaciteten i Sverige inom området migration är mycket begränsad, framför allt om långsiktiga tendenser och samband.

5. Globaliseringen påverkar konkreta ekonomiska styrmedel, internationella regelverk, utvecklingstendenser och handlingslinjer. Hur ska globaliseringen balanseras av ett globalt samarbete som sätter människors välfärd och säkerhet i centrum?

I kapitel 2 ges en internationell utblick på utredningens uppdrag. Hur gör andra länder? USA är tankesmedjornas förlovade land och i Europa växer antalet institut och tankesmedjor.

I kapitel 3 skildras erfarenheter från universitet och högskolor. De rektorer och forskare utredningsgruppen träffat har varit positivt inställda till att minska avståndet mellan praktiker och forskare. Forskning blir bättre om forskarna kan hämta erfarenheter från verkligheten. Det finns en frustration över att universitetens produkter inte kommer till användning i större utsträckning.

I kapitel 4 ges en översikt av de huvudsakliga aktörerna i svensk utrikes- och säkerhetspolitik. Därtill belyses utredningens hypoteser samt beskrivs problemet beställarkompetens och behovet av nya samarbetsformer.

Kapitlen 5 och 6 innehåller utredningens olika förslag.

Kapitel 5 berör dels politikens utformning dels förslag rörande de tidigare nämnda ämnesområdena.

I den första kategorin återfinns följande förslag:

- Prioriterade frågeställningar för forskning bör oftare definieras gemensamt inom regeringskansliet.
- Styrmedel bör användas mer aktivt. Beställningar ska vara mer tydliga.
- Inrätta ett utrikes- och säkerhetspolitiskt råd men variera dess deltagare.
- Tid och tillfällen för reflektion måste integreras i det dagliga arbetet.
- Det behövs ett närmare samarbete mellan UD, Försvarsdepartementet och andra berörda departement kring inriktningen och hanteringen av de säkerhetspolitiska forsknings- och analysbehoven. Huvudmannaskapet för analyskapaciteten bör bättre avspegla dagens säkerhetspolitik.

I den andra kategorin, den som rör ämnesområden, återfinns följande förslag:

- EU bör anslår resurser, t.ex. ur sin forskningsbudget, för att aktivt stimulera europeiska tankesmedjor och institut med inriktning på olika politikområden.
- Sverige bör ta ett övergripande initiativ för att utveckla forsknings- och analyskapaciteten i Sverige om koherens- och utvecklingsfrågor.
- En satsning för att utveckla forsknings- och analyskapacitet för att bättre kunna förutse framtida migrationsmönster.
- Kapaciteten för forskning och analys om ekonomins internationalisering och de internationella institutionerna, behöver stärkas.

Kapitel 6 behandlar förslag om organisation och arbetsformer. De konkreta förslagen om förändring koncentreras kring tre begrepp: klyftan, rörligheten och arbetsformer.

1. Om klyftan mellan akademiker och praktiker:
  - Förstärk informationsutbytet, skapa ett fungerande clearing-house.
  - Starta och utveckla ett årligt Forskarforum.
2. Om rörligheten mellan de olika arbetsmiljöerna:
  - Se över meritvärderingen på universitet och högskolor med beaktande av högskolelagens tredje uppgift.
  - UD bör initiera och finna bra former för ett samlat utbytesprogram med intresserade universitet.
  - Som ett led i moderniseringsarbetet bör UD se över sina principer för meritvärdering.
  - UD/Regeringskansliet bör överväga delaktighet i ett doktorandprogram.
3. Om arbetsformer föreslås:
  - Initiativ bör tas för att befrämja institut och andra tankesmedjor inom utrikes- och säkerhetspolitiken.
  - Institutens verksamhet ska ta sikte på målgruppen praktiker.
  - Universitet och högskolor bör utveckla en institutskultur som ett led i Högskolelagens tredje uppgift.
  - Sverige bör driva på en EU-orienterad institututveckling
  - En nordisk alternativt nordisk-baltisk ansats bör prövas.

- De partinära instituten bör få stöd för egen omvärldsanalys.
- Flera olika finansiärer bör uppmuntras att delta i finansieringen, gärna i samarbete.
- Uppdragsgivarna bör använda ett anbudsförfarande. Avtal kan omfatta flera av utredningens förslag.
- Utveckla en gemensam specialistkompetens för att bistå beställare.
- Bedömningar och utvärderingar bör handhas både av akademiker och praktiker.
- Viktigt att utveckla en kritisk massa i institut för att kunna nå höga ambitioner. Satsa inte på allt.

Utredningen tror inte att man kan besluta om kreativitet och vilja till att tänka på ett nytt och annat sätt. Men vad en utredning av denna karaktär kan göra är att identifiera hinder och problem, föreslå hur dessa kan elimineras eller minskas samt föreslå hur man kan skapa en miljö och incitament för de som ska få möjlighet att förverkliga idéerna. Drivkraften och viljan att agera måste komma från de olika aktörer som berörs av utredningen. Eftersom utredningen berör flera olika miljöer ligger det också i sakens natur att alla förslag inte är tillämpliga i varje enskild situation.

För att kunna åstadkomma förändringar av vad som kan benämnas som en kultur krävs i första hand en vilja att tänka nytt och annorlunda, att vara öppen för andra sätt att resonera om metodik och arbetsformer.

Utredningen har i sitt arbete mött en betydligt högre grad av beredskap att diskutera nya idéer och ansatser än förväntat. Runt om i det svenska samhället, både i politiken, näringslivet och i förvaltningen finns det en medvetenhet om att den nya situationen kräver delvis annorlunda kunskaper och analyser. På universitet och högskolor liksom bland folkrörelser finns en beredskap att ytterligare vidga perspektiven och att på ett mer systematiskt sätt ta sig an de olika problem och möjligheter som utvecklingen erbjuder.

1 Utmaningar i gränslöshetens tid – tankar om världen

Inledning

Omvärldsanalysutredningens uppgift har varit att kartlägga och ge förslag om hur kapaciteten för forskning och analys inom utrikes- och säkerhetspolitiken kan stärkas och komma många intresserade aktörer tillgodo.

En av utredningens uppgifter har varit att försöka identifiera inom vilka politiska sakområden de största behoven finns och vilka de är. Den bild vi mött beskriver vi i de följande kapitlen. Vi vill betona att vår ambition inte är att beskriva politikområdena i alla dess dimensioner. Vår uppgift är inte heller att ta ställning till politikens innehåll.

I vår beskrivning får några områden större utrymme än andra. Det ska inte tolkas som en värdering av sakområdenas inbördes vikt eller betydelse generellt. Det är en sammanvägning av de synpunkter våra samtalspartners ansett särskilt angelägna och våra egna slutsatser.

Vi har talat med offentliga företrädare för regering, riksdag, försvarsmakten och andra myndigheter, med institut och organisationer i Sverige. Vi har också besökt våra nordiska grannländer, Europa, USA, Ryssland och Sydafrika. Vi har studerat länder med en kultur och tradition som liknar vår och länder som har andra erfarenheter för att få en bred bild, en verklighetsbeskrivning, som utgångspunkt för institutionella förändringar.

Vi har studerat vem som gör vad och tvingats konstatera att forsknings- och analysverksamheten med få undantag är starkt mansdominerad i ledande befattningar.

Vi har ställt frågor om hur man ser på utvecklingen under de senaste decennierna och på hur man ser på framtiden. Vi har ställt frågor om Sveriges roll i världen, idag och i framtiden. Vi har vidare ställt frågor om vad som påverkar utvecklingen och vad vi kan göra

för att styra den, och om vilka nya instrument och vilken kunskap vi behöver för att kunna möta vår tids utmaningar.

Vi kan konstatera att det är samma fenomen som oroar och engagerar politiker och analytiker i alla de länder och kontinenter vi besökt, om än utifrån skiftande utgångspunkter och ambitioner. I ett senare kapitel ger vi en kort beskrivning av några länders analyskapacitet, organisation och arbetsformer, av särskilt intresse för utredningen.

Vår fokus här är emellertid Sverige och vårt behov av bättre och mer omvärldsanalys. Det är utgångspunkten för både beskrivningen och förslagen för bättre analysinstrument av de utrikes- och säkerhetspolitiska framtidsfrågorna.

1.1 Globala förändringar

De globala omvälvningarna under senare årtionden har inneburit förändrade förutsättningarna för utrikes- och säkerhetspolitiken för Sveriges del, liksom för andra länder. De har fört med sig nya möjligheter och nya hot.

Världskartan har ritats om. Efter det kalla krigets slut har vi sett en våg av demokratiska landvinningar såväl i Europa som på andra kontinenter. Nya stater har vuxit fram och gamla imperier har gått i graven. Murens fall blev en symbol för hoppet om en fredens tid, med samarbete och ökad respekt för mänskliga rättigheter. När järnridån var borta kunde EU bli en motor för utveckling i hela Europa, och Sverige kunde bli en aktiv och pådrivande medlem.

Intensivare handel har lett till ekonomisk utveckling. IT-revolutionen har krympt avstånden mellan folk och länder och gett redskap att kommunicera och påverka. Kunskapen om olika levnadsförhållanden, om framsteg och förtryck och om klyftan mellan rik och fattig har ökat. Globaliseringens för- och nackdelar är numera en del av vardagen.

Men den hoppfulla stämningen från 1990-talets början dämpades snabbt när konflikter som tryckts undan i decennier kom i dagen. Det internationella samfundets förmåga att värna fred och demokrati utmanades av tio års krig på Balkan, den eskalerande Mellanösternkonflikten, uppblossande kriser i Afrika, etnisk rensning och folkmord. Spänningarna växte åter mellan fattiga och rika länder.

Terroristattacker mot USA den 11 september 2001 representerar en ny typ av hot och ändrade ytterligare förutsättningarna för det globala samarbetet och säkerheten.

Terrorismens konsekvenser för våra liv och samhällen är fortfarande svåra att överblicka. Men vi kan se dem i nya motsättningar mellan länder och grupper, mellan idéer och värderingar och i hanteringen av krigen i Afghanistan och Irak. Vi ser den enda kvarvarande supermakten flytta fram positionerna. Folkrätten och FN:s roll och förmåga har ifrågasatts. Vi ser risken att demokrati och mänskliga rättigheter ska åsidosättas också i demokratier. Vi möter dem i ökade säkerhetskontroller. Vi ser hur rädsla och misstänksamhet hotar tolerans och solidaritet.

Att villkoren förändras är inget nytt. Det unika i vår tid är gränslösheten. Vi lever för första gången i en värld där allt kan komma att påverka oss, där både hot och möjligheter är gemensamma. Rörligheten i världen ökar. Det ömsesidiga beroendet mellan folk och länder blir allt tydligare. Nationalstatens betydelse förändras när besluten måste fattas gemensamt, därför att frågorna är gemensamma. Vi vinner i samarbete och tillgänglighet, men blir också mer sårbara.

Förutsättningarna för att förhålla sig till omvärlden har förändrats i grunden. Det påverkar vårt sätt att se på framtiden, på vad som är viktigt. Det har fått genomslag i de stora visionerna, men inte alltid i den dagliga hanteringen kring politikens utformning.

I de samtal vi haft har många olika teman och frågor som behöver belysas bättre kommit upp. Vi har mot bakgrund av detta identifierat fem sakområden där kunskapsbehovet tycks vara särskilt stort idag och där mer av svensk forskning och analys vore önskvärt. De är av olika karaktär, ibland både sakfrågor och instrument, och går i varandra.

1.1.1 Säkerhet

Många av vår tids största utmaningar är relaterade till människors och staters säkerhet. Säkerhet är det område där de flesta vi talat med ser behov av mer forskning och analys. I stort sett alla är också överens om att inriktningen delvis bör förändras.

Det finns en sammantaget stor kompetens och kapacitet i Sverige när det gäller forskning relaterad till traditionell säkerhetspolitik och försvarsmaktens behov. I universiteten tenderar

forskning kring stora och traditionellt viktiga områden som Ryssland och amerikansk utrikespolitik dominera, men mycket få ägnar sig åt utvecklingen av svensk, nordisk eller europeisk säkerhetspolitik. När det gäller forskning om hur nya säkerhetspolitiska aspekter samspelar och kring långsiktiga samband är emellertid kapaciteten mycket begränsad, samtidigt som det är här det stora framtida behovet finns.

Ökad säkerhet och ny hotbild

Säkerheten i världen har ökat efter kalla kriget slut. Situationen i vårt närområde är bättre än kanske någonsin förr. Östersjön är numera omgivet av demokratier och samarbetet och integrationen ökar. Utvidgningen av EU och Nato har stärkt säkerheten i Europa. Ändå finns det inga garantier mot att nya besvärliga lägen kan uppkomma. Utvecklingen i Ryssland är och förblir en viktig komponent i den säkerhetspolitiska situationen i hela Europa. Den transatlantiska länkens framtid är en annan.

Trots förbättrad säkerhet upplevs världen osäkrare än på länge. Men det är inte längre risken för krig mellan stater som är det främsta hotet mot vår gemensamma säkerhet. Andra skiljelinjer och typer av konflikter dominerar den politiska dagordningen. De har sitt ursprung i interna konflikter och enskilda staters agerande, i instabila stater och grupper utanför staters kontroll. De är gränsöverskridande och riskerar allt oftare att drabba civila. Omfattande MR-övergrepp och humanitära kriser, massförstörelsevapen och terrorism får globala återverkningar på säkerheten för människor och samhällen. Men också fattigdom och brist på utveckling och demokrati, miljöförstöring, och organiserad brottslighet kan leda till allvarliga konflikter. Inget land kan ställa sig vid sidan av utvecklingen.

Bilden är mer komplex och oförutsägbar. Och när de traditionella hoten minskar blir territorialförsvar och militär förmåga bara komponenter i lösningarna, när andra åtgärder uttömts eller misslyckats. Hoten är av en annan karaktär och måste bemötas med ett brett spektrum av gemensamma åtgärder och multilaterala lösningar.

Det behövs mer kunskap och analys både om direkta hot mot vår gemensamma säkerhet och om hur problem som på sikt kan leda till konfliktsituationer kan förebyggas och hanteras. Men vi

behöver också utveckla kunskapen om hur positiva effekter av samarbete och utveckling kan förstärkas.

Exempel på frågor och samband som behöver belysas:

- Internationell terrorism och massförstörelsevapen, inklusive så kallade asymmetriska hot.
- Hur massflykt påverkar säkerheten.
- Miljökatastrofers inverkan på säkerheten.
- Ekonomiska drivkrafters betydelse i konfliktsituationer.
- Hur kampen mot terrorism kan bedrivas effektivt utan att riskera leda till nya spänningar, och utan att respekten för folk-rätten, mänskliga rättigheter och rättstatens principer kränks.
- Samband mellan ekonomisk och social utveckling och säkerhet.
- Hur insatser för mänskliga rättigheter och demokrati långsiktigt påverkar gemensam säkerhet.
- Hur insatser mot diskriminering och marginalisering påverkar säkerhet.
- Hur dialog kan utvecklas som medel, för ökad förståelse och tolerans mellan kulturer.
- Hur olika aktörers världsbild påverkar utrikes- och säkerhetspolitikens utformning.

Människors, inte bara staters, säkerhet

Gränsöverskridande hot och ökat ömsesidigt beroende har förändrat synen på vad som är säkerhet. Idag talar allt fler länder om ett vidgat säkerhetsbegrepp som sätter mänsklig säkerhet, inte bara staters, i centrum. Fokus förflyttas från ”rätt” till ”skyldighet” att ingripa när stater misslyckas med eller vägrar att skydda sin befolkning mot övergrepp. Värnet om den nationella suveräniteten får inte innebära att världen står handfallen när allvarliga humanitära kriser hotar.

Rapporten ”The responsibility to protect” (The International Commission on Intervention and State Sovereignty) har i hög grad bidragit till att ge detta synsätt substans genom att utveckla resonemangen och presentera rekommendationer till FN:s generalförsamling och säkerhetsråd.

Frågorna om suveränitet och humanitär intervention är kontroversiella. För många länder ses diskussionen om när, och med vilka medel, det internationella samfundet ska kunna ingripa som ett sätt för den rika världen att tvinga på fattiga utvecklingsländer sina

värderingar och ideal. Diskussionen om begreppets innehåll och konsekvenser för enskilda länder behöver föras vidare, liksom hur FN:s, EU:s och regionala organisationers förmåga att ingripa bör utvecklas.

Ett vidgat säkerhetsbegrepp väcker inte minst frågor om hur insatser för rättvisa och utveckling kan minska risker och hot, dvs. hur vi kan bygga säkra och trygga samhällen.

Aspekter som behöver belysas:

- Avvägningen mellan nationell suveränitet och det internationella samfundets skyldighet att ingripa när mänskliga rättigheter sätts ur spel och när etnisk rensning och folkmord hotar.
- Långsiktiga insatser för att förhindra situationer som kan leda till allvarliga MR-brott, etnisk rensning och folkmord.
- Vilka instrument och insatser som behövs för att få relevant kunskap i tid, för att kunna ingripa innan en situation går överstyr.
- Optimala civila och militära instrument för världssamfundet, för att kunna ingripa i en folkmordssituation.
- Rättsstatens roll för fred och säkerhet.
- Straffrihetsproblematiken, dvs. hur man genom nationella och internationella insatser kan åtala dem som begått krigsförbrytelser och andra internationella brott, och få straffrättsliga åtgärder att samverka med andra metoder för försoning, t.ex. sanningskommissioner.

Gemensam säkerhet – insatser för fred

Den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa är mycket positiv. Kalla krigets skiljelinjer har successivt byggts bort genom utvidgningen av EU och Nato och idag kan alla Europas länder samarbeta för ökad integration.

Sveriges medlemskap i EU har inneburit nya möjligheter till säkerhetspolitiskt samarbete, vilket manifesteras i den nya säkerhetspolitiska linje som antogs av Riksdagen 2002. Säkerhet måste byggas gemensamt, genom att vi bidrar aktivt till internationell fred och utveckling. Sverige är nu delaktigt i utformningen av EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik och i uppbyggnaden av försvars- och säkerhetspolitiska instrument för konfliktförebyggande och internationell krishantering, i nära samverkan med

FN. Sverige deltar också aktivt i andra gemensamma säkerhetsstrukturer som OSSE, Europarådet och med Nato i EAPR/PFF.

I många avseenden är den politiska enigheten stor kring det säkerhetspolitiska samarbetet. Det finns emellertid också frågor som skiljer i synen på hur civila och militära instrument ska användas i krishantering, men också i grundläggande frågor som den militära alliansfriheten.

Den stora utmaningen idag är hur det internationella samfundet ska utveckla sin förmåga och sina instrument att förebygga och hantera kriser vidare. FN:s ansvar för internationell fred och säkerhet är centralt. FN måste kunna agera med kraft och auktoritet om tilltron till systemet ska bevaras. I de regionala organisationer som växer fram, t.ex. i Afrika, finns ofta en politisk ambition att ta ett ökat ansvar för krishantering, men kapaciteten är fortfarande svag. De olika aktörerna och delarna måste samverka effektivare för utveckling och säkerhet, förebyggande, under en kris och i återuppbyggnadsskedet.

Situationen på Balkan är fortsatt instabil. Kriser och konflikter i andra delar av världen påverkar oss och ställer oss inför nationella och internationella avvägningar kring politikens utformning och utvecklingen av gemensamma instrument och strukturer.

Sverige deltar numera med svensk civil och militär personal i FN:s och EU:s fredsinsatser också utanför Europas gränser, ibland i samverkan med Nato. En viktig fråga är hur en gemensam och fullständig bild som möjligt av förhållanden i konfliktområden i Afrika och Asien ska inhämtas och förmedlas till de civila och militära aktörer som ska delta i en insats. Det gäller dels de faktiska förutsättningarna i en miljö, men också hur sociala, ekonomiska och politiska faktorer kan komma att påverka framgången för en insats.

På senare år har kvinnors roll i fredsfrämjande börjat uppmärksammas. I FN:s resolution 1325 poängteras vikten av att kvinnor måste involveras i alla led och på alla nivåer i krishantering och fredsbyggande.

Frågor som behöver analysera bättre är t.ex.:

- Hur vi kan bidra till att civila och militära fredsinsatser blir effektivare och sätts in i rätt tid, med rätt åtgärder?
- Hur krishantering ska utformas och genomföras så att den leder till långsiktigt ökad säkerhet och inte skapar eller bidrar till nya potentiella konflikter?

- Samspelet mellan civila och militära strukturer i konfliktförebyggande och krishantering.
- Samspelet mellan EU:s och regionala organisationers insatser och samverkan med FN.

1.1.2 Sverige i Europa – EU i världen

När Sverige blev medlem i EU 1995 förändrades den politiska dagordningen i grunden. Det är inte längre självklart var gränserna mellan svenska och europeiska frågor går. Vi är en del i en gemenskap av 25 medlemsländer för samarbete och ansvar.

Sverige är en pliktrogen och aktiv medlem och många frågor, t.ex. öppenhet, jämställdhet, sysselsättning och miljö har drivits framgångsrikt. Under det svenska ordförandeskapet våren 2001 var arbetet med EU:s utvidgning en prioritet. Behovet av att samla medlemsländerna till ett gemensamt agerande inför hotet om ett nytt krig på Balkan och i Mellanösternfrågan kom i fokus. EU blev en naturligare del av debatten och tilltron till samarbetets möjligheter ökade bland svenskarna, åtminstone tillfälligt.

Men som nation är vi fortfarande splittrade och tvekan till det europeiska projektet. Stora grupper känner skepsis till takten i den europeiska integrationen. Det finns en oro för att Sveriges inflytande ska minska både över utvecklingen här hemma och över Europapolitiken. Resultatet av den svenska folkomröstningen om euron tydliggör behovet av en större folklig förankring av den svenska europapolitiken.

De stora visionerna om ett fredens Europa förenar, men är inte tillräckliga för att skapa en känsla av europeisk identitet. Det behövs en större tydlighet i vad Sverige vill uppnå inom EU och med EU som redskap för förändring. EU-frågorna behöver integreras bättre i det politiska vardagsarbetet på alla nivåer så att politiken är begriplig och kan visa att det europeiska samarbetet ger ett mer värde.

Det är intressant att notera att en majoritet av svenskarna ser EU:s säkerhetspolitiska samarbete som okontroversiellt och välkommet, trots att säkerhetspolitiken här hemma kan väcka heta känslor. Skälen är kanske att det knyter an till en lång tradition av deltagande i FN-operationer, samtidigt som Sverige fört en konsekvent och tydlig linje i EU för att utveckla EU:s konflikthantlingsförmåga.

Östs och västs återförening lägger grunden för fred och utveckling i hela Europa, men reser också nya frågor som måste lösas. De framtida beslutsstrukturerna är en central fråga i det nya EU-fördraget. Det mellanstatliga samarbetet är huvudprincipen, men vissa länder vill se mer av överstatlighet för snabbare beslutsprocesser. Utvecklingen av relationerna med Ryssland och integreringen av länderna på Balkan är viktiga uppgifter under lång tid framåt, liksom hur samarbetet med länder och regioner som gränssar till EU ska utvecklas.

EU är idag en global maktfaktor inom ekonomi, handel och bistånd. Men som politisk kraft på en global arena har EU knappast utvecklad sin fulla potential. EU:s 25 medlemmar har olika ambitioner och förutsättningar. Synen på omvärlden är ofta splittrad. Förmågan att använda den politiska styrka EU har, i storlek och gemensam värdegrund av demokrati och mänskliga rättigheter, kan utvecklas långt vidare.

Europaforskningen i Sverige är på de flesta områden mycket begränsad och befinner sig i ett uppbyggnadsskede. Behoven av policyrelevant forskning och analys kring europafrågor rör flera dimensioner. Dels finns behov av bättre belysning av europapolitikens innehåll, av sakfrågorna, och dels av EU som politisk arena, som redskap för förändring.

Områden som kräver analys och belysning:

- Sveriges bidrag och påverkan i en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik för demokrati, mänskliga rättigheter och säkerhet grundad på folkrätten.
- EU:s relationer till USA och den transatlantiska länkens utveckling.
- Hur EU:s biståndspolitik ska bedrivas och utvecklas.
- EU:s jordbrukspolitik och handelspolitik.
- Frågor om migration och asyl.

1.1.3 Målet om global utveckling och fattigdomsbekämpning rör alla politikområden

I december 2003 antog riksdagen propositionen ”Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling”. Syftet är att åstadkomma en större samstämmighet mellan olika politikområden, en sammanhållen politik, med målet att bidra till rättvis och hållbar global utveckling.

Den nya politiken fokuserar på att förbättra villkoren för fattiga i utvecklings- och transitionsländer. Politiken präglas av ett rättighetsperspektiv och tar sin utgångspunkt i de fattigas situation. Den lyfter fram betydelsen av insatser för att stärka demokrati och mänskliga rättigheter, jämställdhet och barnets rättigheter och mot diskriminering.

FN:s millenniedeklaration och millenieurvecklingsmål innebär i praktiken att världen för första gången skaffat sig en gemensam dagordning för global rättvisa och utveckling, men förverkligandet av dem går långsamt. Politiken för global utveckling ska bidra till att uppfylla millennieurvecklingsmålen.

I politiken för global utveckling, beskrivs hur Sverige bör agera och konkreta åtgärder som bör vidtas inom olika politikområden som handel, utvecklingssamarbete, utbildning, miljö, kultur och säkerhet. Vidare tar den upp betydelsen av att enskilda organisationer, näringslivet, folkrörelser och andra aktörer involveras i arbetet för global utveckling i högre utsträckning.

Den nya politiken bygger på den omfattande utredning av den parlamentariska kommittén, Globkom, som låg till grund för propositionen. Dess betänkande, propositionstexten och utrikesutskottets utlåtande ger tillsammans en utförlig problemanalys och beskrivning av politiken. Vi nöjer oss i detta sammanhang med att hänvisa till dessa texter.

Målen och innehållet i den nya politiken är tydliga, men dess förverkligande aktualiserar en mängd frågor kring genomförandet och därmed kring det analysarbetet som är förbundet med processen. Frågorna är vittomfattande och kommer att kräva många olika typer av insatser.

De kan sammanfattas i tre punkter:

- Ambitionen med politiken för global utveckling måste följas av en långsiktig strategi för hur de olika politikområdena ska samverka. Det bör klargöras vem eller vilka som ska göra analyser och utredningar som beslutsunderlag och hur de ska göras.
- Den praktiska tillämpningens aspekter – var, och med vad, ska arbetet starta och hur ska det utvecklas?
- Hur kommer den internationella dimensionen av koherenspolitiken in? Om politiken för global utveckling ska bli framgångsrik förutsätts att andra länder och organisationer påverkas att arbeta i samma riktning. Vad kan Sverige lära av andra och

lära ut? Vilka former och instrument behövs för samverkan med EU, FN och andra?

1.1.4 Migration och ökad rörlighet utgör både hot och möjlighet

De globala förändringarna har i mycket hög grad påverkat migrationsmönstren i världen och därmed migrationspolitiken. Idag lever 175 miljoner människor i ett annat land än det de föddes i. De allra flesta, mer än 150 miljoner, gör det för att studera, arbeta eller bilda familj. Ytterligare cirka 17 miljoner är flyktingar. Migrationen blir mer global, men vår kunskap om vem som reser, varifrån, vart och varför är fortfarande bristfällig. Det råder olika uppfattningar om migrationen ökar som andel av befolkningen eller endast i absoluta tal. Det finns gott om statistik, men analysen är inte entydig.

Forsknings- och analyskapaciteten i Sverige på detta område är mycket begränsad, framför allt om långsiktiga tendenser och samband. Mot bakgrund av de senaste årens debatt kring flyktingpolitiken kan man konstatera att det finns behov av en fördjupad kunskap och beredskap för utformningen av långsiktigt hållbara strategier.

De ändrade förutsättningarna är inte minst tydliga i konflikter. Många väpnade konflikter i dag är inte strider mellan två länders arméer. Konflikters karaktär har förändrats och allt oftare strider mer eller mindre tydliga grupperingar inom länder, om makt, resurser eller värderingsföreträdare. Gränsen mellan civilt och militärt är otydligare. Krigshandlingar riktar sig mer direkt mot civilbefolkningen.

Mönstret av förföljd och förföljare har också delvis förändrats. Det är inte längre bara länders säkerhetspoliser som förföljer olik-tänkande. Hela grupper av människor kan diskrimineras eller hotas för att de tillhör en särskild samhällsgrupp.

Sverige fick praktiskt erfara hur förföljelse av en hel folkgrupp – muslimer från Bosnien – ledde till en stor migrationsvåg. Bara under 1992 kom 84 000 människor från Balkan till Sverige för att söka skydd undan kriget.

Som en direkt följd av förändringarna ändrade Sverige 1997 flyktinglagstiftningen. Flyktingbegreppet utvidgades och nya skyddsskäl har kommit till, bland annat skydd undan både inre och yttre väpnad konflikt och icke-statlig förföljelse.

Erfarenheterna av nya flyktinggrupper har också gett nya förutsättningar för politiken. Det gäller t.ex. kunskapen om könsrelaterat våld, om systematiska våldtäkter i konflikter, om könsstymning och hedersrelaterat våld. Insikterna har lett till att flyktingbegreppet kommer att utvidgas till att också omfatta människor som förföljs på grund av kön och sexuell läggning.

Barnkonventionen har spelat en viktig roll för en förändrad syn på asylsökande barns rättigheter, både för metodutveckling inom asylprocessen och för erkännandet av barn som asylsökande med rätt till individuell prövning.

Den ökade rörligheten är på många sätt positiv och bidrar till utvecklingen i världen. Men den har också fått negativa konsekvenser. Den gränsöverskridande brottsligheten blir ett allt större problem. Handeln med människor och människosmugglingen har ökat dramatiskt, också på vår egen kontinent och är i dag en av de mest lönsamma delarna av den organiserade brottsligheten. En ökande andel av dem som söker asyl i dag har tagit sig till Sverige med hjälp av människosmugglare. Andelen asylsökande som kommer till Sverige utan pass har ökat från drygt 30 procent 1996, till 92 procent 2004 och allt fler som kommer saknar asylskäl.

Några av de frågor som behöver belysas för att ge bättre redskap är:

- Migrerar människor av andra skäl i dag än för 20 år sedan? Har trenderna förändrats? Skiljer sig rörligheten mellan olika världsdelar, olika länder? Vilken betydelse får detta för flyktingrätten?
- Hur ser analysen ut på nationell nivå? Varför ökar eller minskar asylinströmningen totalt och från enskilda länder? Kan vi utarbeta metoder och instrument för att förutse trenderna bättre?
- Hur ser sambandet mellan legal och illegal invandring ut? Minskar den illegala invandringen om de legala möjligheterna att migrera förbättras? Hur kan erfarenheter och kunskap mellan olika länder utnyttjas bättre?
- Hur påverkar andra länders asylpolitik inströmningen till Sverige? Hur bör samarbetet inom EU förstärkas?
- Hur påverkar olika länders asylprocess och mottagande de asylsökande? Hur påverkar olika asylsystem längden på handläggningstiden?

- Vilken betydelse får systemens utformning för legitimiteten i asylprocessen? Och vilken betydelse har systemet och mottagandet för integrationsarbetet?
- Vilken roll spelar människosmugglingen? Varför ökar den och hur ser den ut? Hur ser sambanden med viseringspolitiken ut?
- Kan migrationens orsaker påverkas?

1.1.5 Global ekonomi – men ingen global politik

De frågor vi berört i de tidigare avsnitten har alla att göra med globaliseringens villkor. Ändå finns det skäl att särskilt tala om globaliseringen som fenomen.

Globaliseringen är redan en del av vår vardag och ändå något abstrakt för många. Den är ett självklart inslag i framtidsdebatten, men dess konsekvenser är fortfarande svåröverskådliga.

Globaliseringen har bidragit till att demokratin har fått fäste i alltfler länder och att mänskliga rättigheter lyfts fram. Tillgänglighet till information och kunskap är i det närmaste obegränsad och ger redskap och nya möjligheter att bekämpa fattigdom, MR-övergrepp och att verka för hållbar utveckling.

Globaliseringen förändrar människors sätt att betrakta och tolka omvärlden. Vi förutsätts kunna ta ställning i högre grad till det som sker. Vi ska kunna välja mellan oändliga alternativ, välja att engagera oss eller att avstå. Ingen kan längre skylla passivitet inför de stora utmaningarna på brist på information.

Ekonomi internationaliseras och företagskomplex blir alltmer transnationella. Den öppnar marknader och ökar världshandeln vilket ger större välstånd till miljoner människor men också får klyftorna mellan fattiga och rika att växa, inom och mellan länder. Lagar och regler på arbetsmarknaden förlorar kraft eller sätts ur spel när beslut om etableringar, investeringar och företagsnedläggelser fattas långt utom räckhåll för de berörda.

Globaliseringen skapar möjligheter för många men riskerar också marginalisera människor och länder. Vi ser hur en växande frustration över orättvisor har lett till nya protesterörelser och allianser. World Social Forum startades som en gräsrotsrörelse i motvikt till den politiska och ekonomiska elitens möten i Davos. Den har växt till ett omfattande internationellt nätverk av etablerade fackliga, politiska och sociala organisationer och löst sammansatta rörelser och enskilda. Deras möten i Brasilien och Indien har samlat

hundratusentals deltagare som förenas av samhällskritik och avståndstagande inför globaliseringens villkor. Deras krav är inte alltid heltäckande eller hållfasta men bärs ofta fram av välartikulerade personligheter med stor genomslagskraft.

”Emerging markets” och andra förändringar i världsekonomin förskjuter maktbalansen också politiskt och ställer större krav på hur vi förhåller oss till dem. Vi ser hur nya allianser formas i Syd. Brasilien, Sydafrika och Indien har formerat sig kring konkreta initiativ för att ge större kraft åt sina krav i det globala samhället. De lyfter frågor som fattigdomsbekämpning, hiv/aids och de internationella finansinstitutens agerande och försöker flytta fokus i debatten.

Globaliseringen påverkar konkreta ekonomiska styrmedel, internationella regelverk, utvecklingstendenser och handlingslinjer. Alla dessa faktorer och aktörer reser frågor om politikens roll och räckvidd. Hur ska globala och regionala samarbetsformer och institutioner utvecklas som gör det möjligt att styra utvecklingen, inte bara reagera på den? Hur ska globaliseringen balanseras av ett globalt samarbete som sätter människors välfärd och säkerhet i centrum. Hur ska ansvar kunna utkrävas?

En viktig fråga i detta sammanhang är hur FN-systemet är rustat för att leva upp till krav och förväntningar i globaliseringens tid. FN:s auktoritet och legitimitet har ifrågasatts på senare år. Att FN behöver reformeras är de flesta ense om, men konkreta förslag blir ofta kontroversiella. Samtidigt växer insikten om nödvändigheten av gemensamt agerande och behovet av en modern och effektiv världsorganisation. Under hösten 2004 kommer generalsekretärens högnivå panel att presentera sin rapport om vår tids hot och utmaningar med förslag till nödvändiga åtgärder.

En annan viktig faktor är Bretton Woods-institutionernas framtid och arbetssätt. Deras agerande gentemot enskilda länder har många gånger ifrågasatts under senare år, men det finns också en utbredd diskussion om de är strukturerade och styrs på ett sätt som bäst främjar en global utveckling. Likaså pågår ett arbete för att förändra och utveckla OECD.

Behovet av forskning och analys finns både kring de stora trender vi berört här och i specifika frågor:

- Politiska och ekonomiska maktförskjutningar, t.ex. Kinas, Indiens med fleras växande inflytande.
- Tillväxt och sysselsättning.

- Hur det internationella arbetet med s.k. globala nyttigheter kan organiseras.
- Nya eller utvecklade globala styrinstrument och demokratiska strukturer.
- Internationella ekonomiska regelverk och finansinstitutioner.
- De nya aktörernas, t.ex. sociala rörelser och näringslivet, betydelse och roll i globaliseringen.

2 Analys- och policykapaciteten i några länder – En internationell utblick

De frågor och utmaningar, som denna utredning arbetat med, är inte unika för Sverige. Alla länder är berörda av de snabba förändringarna i vår omvärld. Som ett led i arbetet har utredningen därför besökt ett antal länder för att få en bild av hur man ser på utredningens frågeställningar; hur man arbetar, hur man är organiserad och vad man tänker inför framtiden. Dessa besök visade sig värdefulla som jämförelseobjekt och för idéer och uppslag. Flera av utredningens förslag har baserats på intryck och erfarenheter från olika huvudstäder. Se vidare förslagsdelen.

Studierna utomlands har främst inriktats på organisation och arbetsformer och vilken betydelse olika organisationsformer har för att åstadkomma resultat. Utredningen har besökt Norge, Danmark, Finland, Tyskland, Frankrike, Storbritannien, Bryssel (EU), USA, Ryssland och Sydafrika.

De studerade länderna har för denna utrednings syften indelats i tre kategorier. Den första består av USA, som har en mycket starkt utvecklad kultur av think tanks. Den andra kategorin består av länder i västra Europa, där vi ser en gradvis tillväxt av tankesmedjor inom utrikes- och säkerhetspolitiken. Den tredje kategorin består av två mycket olika länder, Ryssland och Sydafrika, men som har det gemensamt att de nu genomgår en grundläggande samhälls-omvandling.

I så gott som samtliga besökta länder väckte utredningens frågor och syfte stort intresse. Man brottas med dessa frågor och upplever att dagens situation inte är tillfredsställande. Intresse uttrycktes på flera håll att ta del av utredningens resultat.

2.1 USA – tankesmedjornas förlovade land

I USA finns think tanks i alla tänkbara former och de spelar en mycket viktig roll för såväl omvärldsanalys och idéskapande som arenor för debatt och lärande. Under de senaste årtiondena har antalet think tanks vuxit enormt, inte minst inom utrikes- och säkerhetspolitiken. Think tanks är inte ett tillfälligt fenomen, de är ordentligt etablerade som idé och verklighet. Vissa står nära de två dominerande politiska partierna, andra söker medvetet täcka in båda partiernas värderingar medan åter andra betraktar sig som helt partipolitiskt fristående. En del är knutna till ett stort universitet, men andra, förmodligen majoriteten av dem, är organisatoriskt fristående. Think tanks finns i många olika former och ingen är en annan helt lik. De arbetar ofta multidisciplinärt, dvs. över de traditionella ämnesgränserna. Personalerörligheten är hög och befordras inte minst av att så många befattningar i det amerikanska regeringskansliet byter innehavare vid presidentskiftet. Några är finansierade med offentliga medel men de flesta lever huvudsakligen på medel från privata stiftelser och sponsorer.

Ett av flera skäl till den starka positionen för think tanks är att både de demokratiska och det republikanska partierna kan liknas vid allianser och nätverk än de mer eller mindre väl organiserade partier, som vi ser i Europa. Varje dag i Washington lanseras någon rapport eller studie i ett utrikespolitiskt ämne. Debatten i huvudstaden blir därmed högst vital. Den amerikanska kulturen skiljer sig på flera sätt från Europas, inte minst i relationerna mellan det offentliga och det privata. I amerikanska tankesmedjor och institut hävdar många sig vara mer trovärdiga och objektiva med hänvisning till att man huvudsakligen finansieras privat. Runt om i Europa hävdas högre trovärdighet med motsatt argument, dvs. att man finansieras med offentliga medel. Att både vara akademiskt relevant och samtidigt ha opinionsbildare och beslutsfattare som målgrupp är en svår balansgång, som man med årens lopp och med erfarenheter blivit skickligare på. Det kan finnas skäl att här nämna att Brookings Institute, den äldsta och kanske mest kända tankesmedjan, arbetar med både ämnesinriktad expertis och personer som har praktiskt och konkret erfarenhet av beslutsprocesser i administrationen eller kongressen.

2.2 Europa planerar för fler smedjor

Förekomsten av och synen på tankesmedjor i de länder i västra Europa, som utredningen besökt, visar en hel del variationer. Det finns på många håll en hel del beundran och rent av avund inför den omfattande verksamheten i USA på de områden utredningen studerat. Man kan också se en växande omfattning av olika former av institut i de flesta av de besökta länderna och man hoppas på många håll att man ska kunna utveckla fler institut och tankesmedjor i olika former i Europa.

Mest avancerat i förhållande till sin storlek i fråga om förekomsten av institut är Norge, där sammanlagt flera hundra personer arbetar i olika institut inom utrikes- och säkerhetspolitiken. De norska instituten är i de flesta fallen fristående från universitet. I de större länderna i Europa kan man se en utveckling mot nya institut snarare än att bygga vidare på de klassiska utrikespolitiska institut, som skapade för många år sedan. Det finns en växande medvetenhet om behovet att inom EU arbeta mer tillsammans i olika formationer, men förvånansvärt lite av detta har ännu blivit verklighet. Inte minst mot bakgrund av ambitionen att utveckla en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik inom EU ses en sådan utveckling som angelägen. Det behövs mer av mötesplatser både av idéer och människor.

Finansiering av den typ av omvärldsanalys i Europa, som denna utredning arbetat med, är idag i huvudsak beroende av offentliga källor. Företag och privata stiftelser spelar mer underordnade roller. I såväl Frankrike som Storbritannien och Tyskland finns ett antal väl etablerade institut, som deltar i den offentliga debatten. Men situationen i dessa länder kan inte jämföras med den i USA. Flera utrikesdepartement har aktiva och dialoger med dessa institut, ofta genom policy- och planeringsavdelningar. Praxis varierar dock från land till land. Detsamma gäller rörligheten.

2.3 Länder i omvandling söker nya vägar

Ryssland och Sydafrika är båda länder i snabb förändring, s.k. transitionsländer. I övrigt har de få likheter. I Sydafrika finns ett växande antal fristående institut, som till en icke ringa del finansieras via biståndsanslag från andra länder, bland annat Sverige. I flera fall är de knutna till universitet. Intressant är att notera att

flera uttryckte önskemål att utveckla samarbete med Sverige, men de hade ännu inte kunnat identifiera lämpliga partners i Sverige.

Ryssland lever fortfarande med arvet från en del av den sovjetiska institutionsstrukturen. Den tidigare så stora och mäktiga Vetenskapsakademin finns kvar men saknar resurser att utvecklas. Nya institut har utvecklats på de senaste tio åren och spelar viktiga roller i att ge röst åt alternativa uppfattningar och perspektiv. I en del fall har nya ryska miljonärer bidragit finansiellt. Andra får viss finansiering från utlandet.

2.4 Några reflektioner

- Under det senaste årtiondet har det skett en betydande framväxt och utveckling av flera olika typer av institut och tanke- medjor i de länder vi besökt. De spelar en allt viktigare roll i produktion av omvärldsanalys och idéer samt som mötesplatser. De traditionella utrikespolitiska instituten, som finns i de flesta länder, har kompletterats med nya formationer, som arbetar på andra sätt och ibland med mer specialiserade agendor. Företeelsen är här för att stanna.
- Framgång för dessa institut betingas oftast av att de arbetar flexibelt, med ett rimligt mått av rörlighet och har definierat sitt uppdrag mer specifikt med avseende på målgrupp och andra syften.
- Dessa institut har oftast visat sig kunna komplettera de traditionella demokratiska beslutsprocesserna. De politiska partiernas arbetsformer har i de flesta länder gradvis förändrats, bland annat på grund av minskande medlemsantal och att många yngre föredrar att engagera sig i så kallade enfrågorörelser. Flera och olika typer av institut kan bidra till att bredda och fördjupa kunskap och debatt kring utrikes- och säkerhetspolitik.
- Sverige har, som konstaterats i tidigare avsnitt, liten tradition vad gäller denna typ av organisationer. Effekten blir bland annat att institut i andra länder ofta har svårigheter att identifiera lämpliga samarbetspartners i Sverige.
- I Europa finns behov både av fler nationellt baserade institut som kan samverka med varandra och av initiativ för gemen-

samma analysstrukturer, bland annat för att bidra till utvecklingen av den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken.

- I många av de besökta länderna finns institut, som är formellt fristående men ideologiskt nära ett parti. Många är relativt nya och ganska små. Situationen i Tyskland är i detta avseende relativt unik. Friedrich Ebert-stiftelsen och Konrad Adenauer-stiftelsen har båda en budget på nära en miljard kronor, som till största delen används för internationellt arbete. En mindre del är ägnad folkbildning i hemlandet. Endast USA har i övrigt relativt resursstarka institut, som står nära de stora partierna.
- Finansieringen av institut och tankesmedjor är central i en förstärkning av analyskapaciteten. USA har en lång tradition av privat engagemang medan Europa är mer beroende av offentliga källor. Det vore önskvärt med en mera djupgående studie kring olika former och effekter av offentlig respektive privat finansiering och av hur de kan utvecklas.

3 Utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid svenska akademiska lärosäten

Inledning

Vid en översikt av den forskning som just nu pågår vid svenska universitet och högskolor kan det konstateras att det är vid de större universiteten som utrikes- och säkerhetspolitisk relevant forskning bedrivs. Detta avsnitt tittar närmare på vilka omständigheter som i dag påverkar den forskning som produceras.

För en beskrivning av situationen vid universitet och högskolor i Sverige har utredningsgruppen besökt de universitet och högskolor som bedriver relevant forskning i tillräcklig utsträckning. De lärosäten som besökts är Lunds universitet, Göteborgs universitet, Uppsala universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Örebro universitet, Linköpings universitet, Södertörns högskola samt Handelshögskolan i Stockholm. Där har rektorer och i vissa fall prorektorer, och forskare intervjuats. De forskare som träffats har varit föreståndare för de fakulteter och institutioner som varit berörda. Intervjuerna har tagit formen av öppna samtal som styrts utifrån en frågemall. Sammanlagt har utredningen intervjuat 38 personer inom universitetsvärlden. Av dessa är 28 aktiva forskare. Sekundärkällor såsom tidigare utredningar genomförda av Högskoleverket, och andra rapporter om situationen för universiteten har även använts. Högskolornas forskningsstrategier har också legat till grund för vårt arbete.

Genom intervjuerna och bakgrundsmaterial har utredningsgruppen fått möjlighet att fördjupa sig i hur universitetsvärlden ser på situationen för forskningen inom utrikes- och säkerhetspolitik. Samtalen har gett oss en möjlighet att få inblick i den akademiska sfärens predikament och funderingar inför en framtid som kan innebära stora förändringar för universiteten och analysverksamheten i Sverige.

Sammanfattande punkter

- Inom området utrikes- och säkerhetspolitik har de forskare utredningen träffat varit positivt inställda till att minska avståndet mellan praktiker och forskare. Forskning blir bättre om forskning kan hämta erfarenheter från verkligheten. Därigenom stimuleras forskarvärlden och dessutom finns större möjligheter att politiken som förs är förankrad i vetenskapliga ”sanningar”. Emellertid inser man också att möjligheterna för att förbättra samspelet mellan praktiker och forskare begränsas av de olika villkoren respektive grupp verkar i.
- Viljan att samverka finns. Vad gäller det utrikes- och säkerhetspolitiska området saknar dock universitetsföreträdarna en naturlig kontaktpunkt eller samtalspartner på ”praktikersidan”.
- Nuvarande finansieringsvillkor beskrivs vid de äldre universiteten som problematiska. Det utbredda behovet av externa medel medför en ryckighet och kortsiktighet i verksamheten, eftersom finansieringsramarna upplevs som korta.
- Efter samtal med universitetsrepresentanter står det klart att det råder en frustration över att universitetens produkter inte kommer till användning i större utsträckning.
- Det råder ingen tvivel om att akademiska tjänster kontrakteras på en slentrianmässig basis. Det är ofta samma få forskare som engageras. Detta beror, enligt flertalet respondenter, på att det saknas överblick över vilken forskning som pågår och vilka som gör vad.
- Behovet av att anpassa sina projektansökningar till ”heta” frågor och minskade möjligheter att ägna sig åt nyfikenbaserad forskning, det vill säga forskning på initiativ av institutionen i fråga, anses vara ett problem av ett flertal. Denna åsikt företräds dock oftare av forskare vid de gamla universiteten. De yngre universiteten har å sin sida inte några svunna, resursrikare tider att jämföra med.
- Inom utvecklingsforskningen är övervägande delen tillämpad forskning. En stor del av finansieringen kommer ifrån Sarec. Bland de tillfrågade forskarna poängteras det dock att policygenererande forskning inte nödvändigtvis är meriterande och incitamenten till att ägna sig åt sådan forskning är små.

- Säkerhetspolitisk forskning har under de senaste åren påverkats av en omläggning av forskningsfinansieringen. Sedan en större del av forskningspengarna numera kanaliseras genom konkurrensutsättning via forskningsråd och andra myndigheter finns det mindre chans att få forskningsprojekt genomförbara om det inte finns ett lämpligt verk med intresse för de frågor som kommer att besvaras. Detta har bland annat inneburit att den rent säkerhetspolitiska forskningen har stått tillbaka vid universiteten.
- Forskningsrådets specialsatsningar genererar nya forskningsinriktningar. Forskning om mänskliga rättigheter är begränsad, men under de senaste åren har intresset vuxit. Riksbankens jubileumsfond har intresserat sig för sambandet mellan kultur och samhällsutveckling. Man arbetar nu för mer omfattande forskningsverksamhet inom området mänskliga rättigheter, fattigdomsbekämpning, demokrati och kultur.

3.1 Akademiska lärosäten

3.1.1 Forskningens villkor och kontakt med samhälle och näringsliv

I dag är mer än 400 forskare verksamma inom det brett definierade området utrikes- och säkerhetspolitik. Åsikterna går isär om hur forskarnas resultat ska användas. Forskningspolitiken ska å ena sidan värna universitetens akademiska frihet och å andra ha tydliga ambitioner att forskningen på lång sikt ska ha samhällelig relevans.

Givet dagens utveckling, där utbudet av kunskapsproducenter ökar och behovet av specialistkunskaper växer, krävs reflekterande över hur denna kunskapsproduktion bäst organiseras. De frågor som berörs inom den utrikes- och säkerhetspolitiska diskursen är långt mer komplexa än vad som tidigare varit fallet. Detta är något som forskaren Michael Gibbons refererar till som "the growth of complexity" (Gibbons 2001:4). Nya normer och värderingar innebär förändringar på organisationsnivå – både vad gäller rekrytering och samarbeten med omvärlden. Att granska hur kunskapsproduktionen inom området är organiserad i dag och att uttyda hur ledning och forskare vid berörda universitet och högskolor betraktar utvecklingen, är därför nödvändigt.

Situationen som forsknings- och universitetsvärlden befinner sig i nu är en följd av ett antal reformer som genomförts sedan 1960-talet. Den nya högskolan var reformen som kom 1977, och den innebar att forskningsanknytning blev ett ledord för universitetens verksamhet – utbildning och forskning skulle vara nära sammanknutna. Örebro, Linköping, Växjö, Karlstad gick från universitetsfilialer till självständiga högskolor. Totalt tillkom tolv nya högskolor. Akademiska lärosätens lokala förankring blev även ett viktigt mål. Det blev även en större delegering av respektive lärosätens forskningsinriktningar (HSV 1999:10).

Det var under 1960-talet som man började ifrågasätta tanken att endast vetenskapens forskningsnormer ska råda. Forskningsstöd knöts till ämbetsverk och sektorsforskningsorgan med starka kopplingar till samhällsintressen. På så vis inleddes samhällsstyrda mål i forskningsproduktionen och forskningsinriktningar knöts därmed närmre politiska beslutsfattare. Under 1970-talet blev den sektoriella forskningspolitiken en doktrin. Under 1980-talet ifrågasattes den sektoriellt baserade planeringen och styrningen av forskningen. Istället blev aspekter som legitimitet, medborgarinflytande och decentralisering viktiga, konstaterar statsvetaren Bo Persson i sin avhandling om sektorsforskning under 1980-talet (Persson 2001:14).

Under 1990-talet riktades allt större uppmärksamhet på avsaknaden av växelverkan med näringslivet. Universitet och företag uppmanas att "bryta de gamla barriärerna för att öka rörligheten mellan de olika miljöerna" (prop. 1993/94:177, i HSV 1999:12). 1998 års budgetproposition betonar betydelsen av en sammanhållen högskola som "ger en god garanti för en fruktbar växelverkan mellan vetenskapen, samhällets och yrkeslivets krav" (prop. 1997/98:1, Utgiftsområde 16, s. 45, tredje uppgiften)

Den för stunden största förändring för universitetens forskningsverksamhet genomförs inom ramen för Bologna-processen. I syfte att harmonisera den högre utbildningen i Europa fastställs i Bolognadeklarationen tre övergripande mål som ska ha uppfyllts till 2010. För att främja rörlighet, anställningsbarhet och att stärka Europas konkurrens- och attraktionskraft som utbildningskontinent ska jämförbara examina och poängsystem införas. Med största sannolikhet blir forskarutbildningen istället för dagens fyra år endast tre år. Magisterutbildningen kommer å andra sidan att utökas med ytterligare ett år.

Under 1990-talet har kraven på forskningens nytta kvarstått, samtidigt som forskarsamhällets krav på autonomi och utrymme för fri forskning återstår. Våren 2000 bestämdes det att statens forskningsstödande myndighet skulle organiseras i en forskningsrådsmodell. Forskare valda av forskarsamhället ska ansvara för bedömningar av vilka forskningsprojekt som ska få stöd. Tidigare berörde det endast grundforskning, men nu gäller det även forskning för särskilda syften – med andra ord fortlever sektorsforskningsmodellen. 2001 bildades tre nya forskningsråd – Vetenskapsrådet, FAS och Formas, samt en ny myndighet för finansiering av forskning och utvecklingsarbete, VINNOVA.

Ett annat sätt att beskriva utvecklingen är att forskningen och finansieringen av densamma gått från att vara en disciplinbaserad och organisatoriskt separerad modell med universitetssystemet i centrum, till en socialt integrerad och tvärvetenskaplig modell där kunskapsproduktion och praktisk tillämpning sker i sammanvävd process. Detta har av Michael Gibbons, chef för Science Policy Research Unit vid University of Sussex, fått namnen mode 1, för den förre och mode 2 för den senare. Gibbons med flera kom 1994 ut med *The New Production of Knowledge*, som startade en diskussion om de förändrade villkoren för forskning. De presenterade tankarna och teorierna har kritiserats för att vara tillspetsade och för "luftiga" men huvuddragen i argumentationen fångar upp en teckning av situationen för universitetsforskare i dag. Det är nu mer vanligt, och ofta eftersträvanvärt från praktikerhåll, att vetenskaplig utveckling sker i samhällelig kontext, och det senare påverkar och bör påverka innehåll och organisation. Enligt denna syn, som återfunnits vid flertalet av samtalen som förts under utredningens gång kan traditionella gränslinjer baserade på grundforskning eller tillämpad forskning, discipliner eller ämnen anses vara utspelade (Gibbons 1994).

3.1.2 Olika inriktning vid landets universitet och högskolor

Som effekt av de reformer som genomdrivits för den högre utbildningen har universitetens och högskolornas uppdrag ändrats. Universitetens åliggande att samverka med omvärlden och informera om sin verksamhet har betonats allt mer.

Synen på forskning har traditionellt sett varit att vetenskapen ska bedrivas för vetenskapens skull, där kvalitet är det enda kriteriet.

Denna syn kan sägas företrädas av dem som ibland kallas "traditionalisterna". Denna grupp är även representerad inom forskningsområdet utrikes- och säkerhetspolitik. Ett centralt begrepp är i detta sammanhang akademisk frihet, där maximal frihet för forskarna ses som ett nödvändigt villkor för forskningens och samhällets utveckling. Akademisk frihet är alltså starkt kopplat till forskning initierad av forskarna själva (Bennich-Björkman 2004:23). I viss mån innebär denna kategori att forskning som produceras inte siktas på att läsas av berörda i allmänheten, utan inomvetenskapliga initiativ prioriteras. Detta perspektiv är något som dominerar vid de svenska universiteten. Det är helt klart att några andra drivande mål anses vara mindre prioriterade. Den andra gruppen, refererat till som "modernisterna", försöker sammanlänka de traditionella värderingarna om vetenskap med "nya verkligheter", det vill säga där forskningsproduktion i högre grad påverkas av finansieringsmöjligheter. Detta perspektiv, där policynärlighet och praktisk orientering finns med som positiva inslag, är mer närvarande vid de nyare universiteten. I denna undersökning kan modernisterna sägas återfinnas vid Linköpings universitet och i Umeå, samt vid enskilda institutioner vid de gamla universiteten. Institutionen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet, Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala universitet, samt Padrigu vid Göteborgs universitet är exempel på detta. Vid statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet pågår nu en uppbyggnad av freds- och konfliktforskning inom institutionens ramar, där en uttalad ambition är att närmare koppla utbildning till praktisk verklighet – något som kan förväntas påverka rekrytering och forskningsinriktning.

För att använda Gibbons modalitetstänkande kan den gamla skolan beskrivas representera en kvalitetskontroll som utgörs av kollegorna i akademien. Det som Gibbons refererar till som Mode 2 involverar kriteriet "den tillämpande kontexten", där man också tar hänsyn till praktisk och policyrelaterad verklighet. (Gibbons 1944:33). Vetenskapssociologen John Ziman håller med om att forskare nu också eftersträvar samhälllegitimitet, och refererar till det som en postakademisk arbetsform. Med det menar han att forskning utöver kollegial uppskattning också måste ta hänsyn till statens högre krav på tillämpbarhet och relevans. De stagnerade resurserna ställer dock till problem att uppfylla de båda kraven (Ziman 1994).

3.1.3 Från rektorer till verkställande direktörer?

Omställningarna för finansieringen av forskning har också inneburit förändringar i ledningens uppdrag. Från att universiteten har finansierat forskning, genom tjänster och fakultetsanslag, har finansieringsuppgiften lämnats över i hög grad till forskningsråd, stiftelser och sektorsorgan. Som resultat beskriver rektorerna vi har träffat återkommande att de fungerar som direktörer, och Li Bennich-Björkman beskriver att universiteten genomgår en utveckling mot "entreprenörsuniversitet". Framförallt anser de sig syssla med rekrytering och marknadsföring. Marknadsföringen sker både mot utbildningsmarknaden, forskningsmarknaden och gentemot de som sitter på konkurrensmedlen. Forskargrupper fungerar alltmer som aktörer på en forskningsmarknad, där den mest attraktiva produkten vinner pengarna. På sätt och vis bidrar det till en närhet och ett tryck att samspela med näringsliv och samhällsorgan. (Bennich-Björkman 2004). Rektorerna förväntas vara akademiska ledare, men ska samtidigt vara myndighetschefer och företagsledare. I HSV:s rapport *Högskolans ledare* konstaterar en universitetsrektor att vara rektor "handlar inte så mycket om att vara samlande kraft på ett ideologiskt plan längre, nu rör det sig mer om en operativ roll" (HSV 2004:39). Det stämmer överens med den bild som tecknats av de rektorer vi har intervjuat. Vid vissa av universiteten finns ledningens visioner utkristalliserade i forskningsstrategierna. Den dominerande situationen är dock att det är på fakultets- och institutionsnivå som den idémässiga inriktningen fastställs.

3.1.4 Styr finansieringen forskningen?

I samtal med forskare och ledning vid de akademiska lärosätena har det visat sig att den utrikes- och säkerhetspolitiska forskning som kommer allmänheten tillhanda i hög grad är avhängig hur finansieringen ser ut. I Vetenskapsrådets rapport *Svensk forskningsfinansiering* konstateras att staten betraktat den svenska högskolan som "samhällets utredningsinstitut" sedan 1970-talet (Sandström et al 2004:7). Hur ett sådant ska finansieras så att det bäst tjänar samhället har det dock rått delade meningar om. Finansieringen av forskning utsätts som allt annat av trender. De tendenser som nu kan urskiljas visar att regeringens satsning på sektorsfinansierad

forskning fortsätter och att privata finansiärers andel av forskningsstödet ökat i förhållande till fakultetsanslagen (HSV 2004:14R:5). Fakultetsanslag refererar till de direkta statsanslagen som går till forskning och forskarutbildning. Sektorsforskning åsyftar statens finansiering av forskning som motiveras av samhällsnyttan.

Ett annat sätt att granska siffrorna är att se till vilken slags forskning som bedrivs. I detta fall kan man göra en uppdelning mellan två olika grenar. Dels finns den verksamhet som forskarna bestämmer själva över – ”fri” eller nyfikenstyrd forskning – forskning som finansieras av programanslag. Dels finns den behovsstyrda forskningen, där forskningen sker på initiativ eller i samråd med finansiärer/uppdragsgivare. Bryter man ned högskolornas intäkter i dimensionen behovsmotiverad och fri forskning, ser man att andelen intäkter från behovsmotiverad tillämpad forskning har ökat medan utvecklingen för fri forskning är mycket svagare. Ett annat sätt att uttrycka det är att fri forskning har minskat och den riktade forskningen har ökat, vilket stämmer överens med forskningspolitiska intentioner (Sandström et al 2004).

Detta scenario upplevs av delar av respondenterna som problematisk. I praktiken innebär det att en stor del av forskningen sker som uppdragsforskning, men det är inte klarlagt vem som är mottagare av resultaten. För utredningsgruppen har det beskrivits handla om ”uppdrag utan beställare”. Det refererar till forskning som sker med finansiering från sektorsorgan, och samhällsrelevans är ett kriterium. Forskningsprojektets mål är dock inte preciserade, men ska ske inom ett område och närma sig ett problem som finansiären i fråga är intresserad av. Med detta som den övervägande typen av forskningsverksamhet blir möjligheten att fritt formulera uppfattningar mindre, menas det. Ett annat problem som identifierats med den utbredda förekomsten av finansiering genom sektorsorgan är att då det saknas naturlig användare av resultaten, tas de inte om hand och den praktiska nyttan av forskningen som framhålls som eftersträvansvärd går förlorad.

Att universitetsinstitutionerna blivit högre beroende av externa bidrag från statliga eller halvstatliga organ gör att ”talet om akademisk frihet [...], av den som är cyniskt lagd, [kan] avfärdas som mytbildning”, skriver Li Bennich-Björkman i sin rapport åt Högskoleverket (Bennich-Björkman 2004:30). Premisserna innebär att det ofta är omöjligt att klara sig som doktorand på enbart basfinansiering som erbjuds av universiteten. Vid statsvetenskapliga

institutionen i Uppsala är exempelvis åtta av 35 doktorander finansierade genom basanslag, och resten stöds av ”fragmenterade, lösa pengar” (Gustafsson, S., 2004-03-31). Kritiker menar därför att riktade statliga forskningsmedel är viktiga och nödvändiga från försörjningssynpunkt – de medför en blandning mellan grund- och institutforskning. Inför kommande läsår antas inga doktorander till statsvetenskapliga institutionens forskarutbildning, då basanslagsfinansieringen endast räcker till att betala för pågående forskarstudenters sista utbildningsår.

Bland de svenska universiteten är Linköpings universitet det lärosäte som har mest extern finansiering. I absoluta tal är det Lunds universitet. De andra nya universiteten Örebro och Växjö har dock en mindre andel extern finansiering. Även Stockholm och Umeå har lägre siffror för denna kategori. Ser man till uppdragsforskning enbart, det vill säga de pengar som kommer in genom konsultuppdrag och dylikt, är Göteborgs universitet det med störst intäkter i absoluta tal.

Bland respondenterna återkom flertalet till hur utvecklingsforskning relaterad till det internationella utvecklingsarbetet fått mindre medel att tillgå – övriga forskningsfinansiärer utgår från att Sarec ska bekosta forskning med utvecklingsinriktning. Detta alltmedan endast en liten del av Sarecs resurser går till svenska miljöer.

3.2 Vem avgör inriktningen på forskningen?

Finansieringsvillkoren påverkar även forskningens innehåll till viss grad. Givet att allt större del av resurserna inhämtas ifrån myndighetshåll, blir forskningsprojekts vara eller icke-vara en fråga att avgöras av verk, och till viss mån olika departement. I utrikes- och säkerhetspolitiska sammanhang betyder detta ofta Försvarsdepartementet, Krisberedskapsmyndigheten, Sida och Sarec. Även UD finansierar vissa forskningsprojekt. Andelen som bekostas av stiftelserna ökar även de. Också här påverkar finansieringsvillkoren substansen. I de fall forskningsstiftelserna och råden har speciella program, blir viss forskning mer gångbar än annan.

Huvudsakligen är det enskilda forskare som bestämmer forskningsprofilen vid de besökta lärosätena. En ytterlighet finns i Göteborg, där decentraliseringen av verksamheten innebär att alla beslut fattas på fakultetsnivå. Men vid de äldre universiteten (Uppsala och Lund) finns en tydlig koppling mellan ledningens visioner

och pågående forskningsprojekt. I Uppsala finns en önskan att gränsöverskridande forskningssamarbeten ska öka och att universitetet ska kunna "ta en del av utredningskakan". Från ledningens sida finns en uttryckt önskan om att myndigheter som Sida och departementen ska se universitet som en tillgång för utredande arbeten och analyser. Detta vore också en möjlighet för universitetets studenter att träna sina färdigheter, tillstår man. Intresset för freds- och konfliktforskning växer och den har en tydlig praktisk orientering. Vid Göteborgs universitet har det resulterat i ett konsultföretag – Padrigu Consultants. När Göteborgs universitet får förfrågningar om akademiska uppdrag inom området konflikt- och utveckling sker arbetet genom det icke-vinstdrivande bolaget. Är uppdragen längre än ett år går dock pengarna till institutionen. På så vis hoppas man se till att kunskap och erfarenheter lättare konsolideras och kan ske genom ett gemensamt ramverk. Vid Uppsala universitet har det inneburit åtskilliga uppdrag för institutionen för freds- och konfliktforskning. Ett ramavtal har slutits med Sida, där institutionen ska tillgodose Sida med forskningsbaserade rapporter och även tillhandahålla en help desk funktion.

Flera universitet drar nytta av sina geografiska lägen i samarbetsformationer. Umeå universitet har flera forskningsprojekt inriktade på Finland. Vid Umeå universitet ser man det som tvunget med regional samverkan, mellan universitet och länsstyrelsen, och företrädare för statsvetenskapen refererar till det som "Det nordliga rummet" i Umeå. Inom det s.k. Pax Nordica-arbetet länkas säkerhets- och konfliktforskning om Barentsregionen till regionala samarbetspartners, bland annat Krisberedskapsmyndigheten.

I samband med bildandet av forskningsstiftelserna 1994 tillkom även nya forskningsområden. En ny säkerhetspolitik i Europa bidrog till en förnyad satsning på säkerhetspolitisk forskning bl.a. vid Utrikespolitiska institutet och på Central- och Östeuropaforskning vid Uppsala universitet.

I Göteborg är styrningen av forskningen strikt delegerad. Från ledningens håll ser man gärna att styrningen ökar. Göteborgs universitet är det som gått längst i sin decentralisering i jämförelse med andra svenska universitet.

Den forskning som bedrivs inom området utrikes- och säkerhetspolitik påverkas i allra högsta grad av var forskningspengar finns. En kartläggning av den forskning som pågår vid svenska lärosäten ger vid handen att den säkerhetspolitiska forskningen är ringa, då finansiering inte är lika enkel att säkra, eftersom det

saknas sektorsmyndigheter som skulle kunna vara intresserade. För den säkerhetspolitiska forskningen finns allra största delen av finansieringen att tillgå vid de organ som sorterar under Försvarsdepartementet. Även den utrikespolitiska forskningen står för en liten del av den samlade forskningen.

I Vetenskapsrådets rapport *Mänskliga förutsättningar för ett gott samhälle* (2003) konstateras det att mångvetenskapliga angreppssätt har fått en allt mer framträdande roll inom statsvetenskapen, och det är allt vanligare att närliggande discipliner såsom juridik, sociologi och medie- och kommunikationsvetenskap befruktar varandra. Inom freds- och konfliktforskning har konfliktlösning blivit allt starkare och basen finns i insamlandet av empirisk data.

3.3 Högskolornas arbete med den tredje uppgiften varierar

Under 1990-talet tillkom förutom universitetens krav på utbildning och forskning även samverkansuppgiften, också kallad ”den tredje uppgiften”. 1998 års budgetproposition understryker att högskolan behöver stimulans utifrån och att samhället är beroende av den kunskap som skapas vid universitet och högskolor (prop. 1997/98:1, Utgiftsområde 16, s. 45).

Men redan i forskningsproppen 1989 fastställdes att statens stöd till forskning och utveckling i första hand skulle ges till grundläggande forskning. Större delen av den tillämpade forskningen skulle hanteras av näringslivet. Genom att fastslå att universiteten också har till uppgift att samverka med omgivande samhället, ökade chansen att den tillämpade forskningen skulle göras i någon form av samspråk med intressenter. Man bestämde även att öka det internationella samarbetet med EU:s ramprogram och östersjöländerna.

Generellt kan man säga att den tredje uppgiftens inverkan på forskningsverksamheten inom utrikes- och säkerhetspolitik varierar. Tendenserna kan sägas följa dimensionerna gamla etablerade universitet respektive nya universitet och högskolor. Vid de nyare universiteten Linköping, Örebro och Umeå har samverkansuppgiften gjort ett tydligt avtryck i den löpande verksamheten och i forskningsstrategierna.

I Linköping är policynärhet ett uttalat mål, men man påpekar att det inte handlar om ett avsteg från grundforskning till fördel för

tillämpad forskning. Snarare handlar det om att vara intresserad av sin omgivning, och man ser att denna inställning påverkar forskningsämnena inom det utrikes- och säkerhetspolitiska området. Ett av de centrala forskningsprojekten rör vattenresurser, säkerhet och utveckling – en fråga av stort allmänt utrikespolitiskt intresse.

Örebro universitets samverkansambitioner yttrar sig genom en stark regional orientering i sin verksamhet. Vid universitetet ser man det som sin uppgift att få till stånd ett regionalt samverkansorgan, för att avhjälpa de låga tillväxttal regionen uppvisar. Örebro universitet har en europeisk orientering, där en stor del av den utrikes- och säkerhetspolitiskt relevanta forskningen utgörs av studier av demokratis villkor ur ett jämförande perspektiv, med tonvikt på Östeuropa.

För Uppsala universitet utrikes- och säkerhetspolitiska forskning är policynärhet inte ett karaktäriserande drag. Vid institutionen för freds- och konfliktforskning och centrum för multi-etnisk forskning finns fler exempel forskning med mer tillämpad ambition. Det s.k. Gamla Torget-samarbetet tillkom för att universitetet fann att det vore lämpligt att utnyttja att institutionerna runt Gamla Torget i Uppsala hade flera gemensamma intresseområden. I dag samarbetar institutionen för freds- och konfliktforskning, statskunskap och östeuropastudier, nordamerikastudier, centrum för multi-etnisk forskning, samt folkrätt och offentlig rätt. Samarbetet karakteriseras dock av att vara mer av ett nätverk. Man arrangerar seminarier två gånger i månaden. De är i princip öppna för allmänheten men huvudsakligen är de arrangerade för att respektive institutioners forskare ska veta vilken forskning som pågår vid de andra institutionerna. Meningen med samarbetet var att de olika disciplinerna skulle kunna korsbefrukta varandra, men i praktiken har det endast gett upphov till enstaka gemensamma forskningsprojekt.

Vid Lunds universitet betonas vikten av den tredje uppgiften, och inom naturvetenskapen konstateras av ledningen att det exempelvis bör ge positiv effekt med antal patent forskaren stått bakom för meritvärdering. Inom samhällsvetenskapen och framför allt statsvetenskap bör det vara extra meriterande med utbyte. Även forskarna menar att man metodiskt uppmuntrar samverkan, genom att mycket av forskningen baseras på intervjuer med praktiker. Det främjar dialog och gynnar koppling till verkligheten, vilket är viktigt enligt forskningsföreträdarna vi träffade.

I Göteborg finns en stark ambition att samverka med omgivande samhället, vilket tar sig olika uttryck. Både institutionerna för nationalekonomi, statsvetenskap och freds- och utvecklingsforskning har stort utbyte med utrikesdepartementet

Vid de yngre universiteten, de som är mer benägna att tillgå externa medel, påverkas också anställningsförfarandet. Vid Linköpings universitet har det betydelse vid anställningssituationen om personen tidigare dragit in externa medel. Vid universitetet finns långt gående tankar om hur samarbetet mellan samhälle och universitetet kan utvecklas. Bland annat arbetar man aktivt med aktörer i regionen för att utöka antalet adjungerade professorer. Framför allt är man intresserad av att få adjungerade professorer från offentlig sektor – för närvarande finns det inte några vid universitetet. Antalet kvinnliga adjungerade professorer är också alltför få, menar man vid universitetet.

Vid Södertörns högskola har rektorn rekryterats från tidigare tjänsten som föreståndare för Centrum för praktisk kunskap, där forskning bedrivs om kring mötet mellan teori och praktik. Högskolan betraktar samverkansuppgiften som central i verksamheten, för att kunna konkurrera med omgivande lärosäten om studenter och medel.

Vid flertalet tillfällen påpekas problemet med att det inte finns någon självklar kontaktpunkt vid UD för utrikes- och säkerhetspolitisk forskning. Detta är något som man upplever inverkar negativt för möjligheterna att utföra samverksansuppgiften med framgång. Något som var återkommande under samtalen med forskningsföreträdare var känslan att det saknas naturlig efterfrågan på universitetens produkter, vilket också innebär att ansträngningar för att förmedla forskningsresultat inte prioriteras.

3.4 Organisationsformer och Centrumbildningar

Organisatoriskt går utvecklingen mot allt fler centrumbildningar vid undersökta universitet och högskolor. Centrum innebär i detta sammanhang sammanslutningar där flera olika ämnesdiscipliner ska verka och den gemensamma nämnaren är ett ämnesområde som står i fokus för forskningsprojekten som bedrivs. Vad en centrumbildning är i praktiken varierar dock. Vissa konstellationer är stora som institutioner och har egna anslag. Andra existerar endast i

form av nätverk. Det finns också varianter mellan de fastare institutionerna och det lösare nätverket.

Vid Uppsala universitets Gamla Torget-samarbete ska samarbetet fungera som en sammanhållande faktor för forskning som rör utrikes- och säkerhetspolitik, men i praktiken finns en stor uppdelning mellan de traditionella disciplininstitutionerna. För-intellektforskningens program har fungerat som en vitamininjektion och har visat på nyttan att arbeta över ämnesgränserna. Även Centrum för Multi-etnisk forskning framhålls som ett positivt exempel på hur man kan organisera sig för att producera angelägen forskning inom ett visst fält. Inom statsvetenskapen finns det dock få exempel på samarbete med andra ämnen men vid institutionen för freds- och konfliktforskning är det vanligare med gränsöverskridande ansatser. Intervjuerna visar att det inte upplevs som meriterande att jobba över gränserna inom samhällsvetenskapliga fakulteten.

Vid Göteborgs universitet ser man centrumbildningar som intressesammanslutningar. GMV, ett miljövetenskapligt centrum, finns direkt under rektorn och initierades för en tid sedan. De övriga centrumbildningarna finns under respektive fakultet, och har inga egna medel utöver de medel fakulteten disponerar.

Tanken är att gränsöverskridande samarbete ger upphov till mer än varje enskild disciplin kan erbjuda. Centrum kan också utgöra forskningsgrupper som fått externa anslag för enskilda projekt, och forskarsammanslutningarna innebär att forskare från olika discipliner samarbetar och skänker projektet i stort olika perspektiv. I centrumform, antas det föreligga mindre risk att forskningsprojekt initieras för att bara kollegorna tycker att det är intressant. Det är dock viktigt att centrumbildningar är flexibla och går att upplösa, har många av de intervjuade understrukt. I en centrumbildning som har en tillfällig ställning, som alternativ till fasta institutioner, kan interna stridigheter förhindras. Även finansieringen spelar in – om fler forskare står bakom ansökan är chanserna större att få resurser.

Det finns dock kritik mot de centrumbildningar som fått för fast form som den som exempelvis finns vid Linköpings universitet. De TEMA-institutioner som etablerats där anses av en del vara för otympliga, vilket bland annat lett till att problemformuleringarna inte alltid är aktuella. Om (vilket är vanligt) det sedan tar flera år innan professorer och forskare finns på plats är det risk att frågorna inte längre känns angelägna. En annan invändning mot denna

struktur är att den finns risk att forskningen tappar förankring i respektive vetenskaplig disciplin. Vid Södertörns högskola har man t.ex. vid flertalet tillfällen fått avstå från att anställa i övrigt högt kvalificerade forskare från Linköpings universitet för att man saknar institutioner som motsvarar forskarens profil. Detta gör att man vid Södertörn undvikit liknande organisationsformer som finns vid Linköping. Även om man vid Södertörn säger sig värdera centrumbildningar för dess möjlighet att förbättra samverkan mellan ämnen, tycker man att det inte är värt risken att förlora djup och fäste i de 'traditionella' disciplinerna.

Samtidigt fungerar centrumbildningarna som en möjlighet för universitetet att profilera sig både inåt och mot omvärlden. Vid Södertörn är man exempelvis på gång med att starta ett centrum för östersjöforskningen. Bakgrunden är att stiftelsen betraktar den nuvarande forskningen som alltför spridd. Tanken är att centrumformen ska kunna bidra till en mer samlad forskningsverksamhet och att det skapas ännu större möjligheter till samarbeten mellan forskare från olika institutioner. Vid Lunds universitet betraktar man centrumbildningarna som finns som framför allt nätverk. Från universitetsledningarnas håll har det dock framhållits flertalet gånger att det är viktigt att kunna lägga ner centrumbildningarna. De hårda organisationsformerna är inte önskvärda.

Vid Linköpings universitet anser man att discipliner tynger, och att det därför är viktigt att ge centrumbildningarna fastare strukturer. Genom att ge de olika ämnesfrågorna egna institutionsliknande former, hoppas man kunna erbjuda forskare möjlighet att befrukta sin forskning med flera olika perspektiv på de problem man hoppas lösa. Dessutom, tillstår ledningen, har denna strategi varit avgörande för att kunna locka till sig studenter. Linköpings universitet har sedan starten ansträngt sig för att kurser och forskning ska ligga nära praktiken. Det är något som varit synligt i medicinutbildningen, där man var först med problembaserat lärande, och har också gjort tydliga avtryck på det samhällsvetenskapliga området.

Gemensamt för de forskare och akademiska ledare vi har träffat är att de betonar vikten av att det finns kontaktytor mellan personer på olika institutioner. Vid Lunds universitet sker det isärskilda forskningsprogram, där pengar utlyses för projekt som faller innanför ramen av de fem teman som formulerats för Centrum för Europaforskning. Att centrum stimulerar samverkan och utåtriktad verksamhet är en uppfattning som delas av företrädare för centra i

flera av universiteten vi har besökt. Centrum tar sitt avstamp i en fråga snarare än en disciplin. Man kan även argumentera för att forskare som samverkar i interdisciplinära projekt har förmåga att samarbeta och se frågor belysta från många olika perspektiv. Det borgar för att chansen att de ska kunna leverera produkter i linje med vad som efterfrågas från en beställare är större.

3.5 Forskningsstiftelser och råd

Forskningsstiftelserna bildades 1994, när tio miljarder kronor togs ur löntagarfondmedlen och fördes till stiftelserna för att stärka och utveckla svensk forskning. Av relevans för den utrikes- och säkerhetspolitiska forskningen är SSF (Stiftelsen för strategisk forskning), Mistra (Stiftelsen för miljöstrategisk forskning), KK-stiftelsen (Stiftelsen för Kunskaps- och Kompetensutveckling) och STINT (Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning).

Utöver stiftelserna hämtas mycket av forskningsmedlen från forskningsråden. Vetenskapsrådet är det forskningsråd som står för större delen av forskningsrådsresurserna för den utrikes- och säkerhetspolitiska forskningen. Under 2003 fanns det fyra special-satsningar av relevans för utredningen; Kultur och Samhälle i Asien, Nazism, Speciellt forskningsprogram för Nazism, samt forskningsprogrammet Kommunism (Vetenskapsrådet 2003).

FAS, forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, ligger under socialdepartementet. De är de viktigaste finansiärerna vad gäller individrelaterade frågor inom arbetslivet, studier av välfärd och sociala processer. Formas, Forskningsrådet för miljö areella näringar och samhällsbyggande, ligger under Miljödepartementet. Båda dessa forskningsråd har nämnts som finansiärer av forskning med utrikespolitisk relevans. De utgör dock inte en stark källa för forskningspengar inom området.

Riksbankens Jubileumsfond (RJ) bildades 1962 och stödjer svensk forskning inom framför allt humaniora och samhällsvetenskap, under 2004 med 250 Mkr. Detta gör RJ till den största forskningsfinansiären inom humaniora och samhällsvetenskap, utanför universiteten och högskolorna. I denna undersökning har RJ visat sig vara en central institution inom finansieringen av utrikes- och säkerhetspolitisk forskning. Med RJ:s områdesgrupp Kultur och samhälle har positionen för området stärkts. Under de senaste åren

har även speciella satsningar gjorts med betydelse för utrikes- och säkerhetspolitiska området. De speciella forskningsprogrammen om Kommunism, Nazism och Kultur och Samhälle i Asien kan nämnas.

Sarec, Sidas avdelning för forskningssamarbete, administrerar det svenska forskningsbiståndet. Syftet är att stödja forskning som har betydelse för utvecklingsländer utveckling. Övervägande delen av de 850 Mkr som delas ut stödjer u-ländernas egen kapacitet att bedriva forskning. U-landsforskningsrådet stödjer svensk u-landsforskning, där svenska forskare årligen söker anslag för u-landsinriktad forskning. Det svenska forskningsstödet rör ca 10 procent av det totala stödet.

På senare år har Europeiska kommissionen blivit en allt viktigare källa för den samhällsvetenskapliga forskningen. Inom ramprogrammen för forskning och utveckling, det 6:e ramprogrammet 2002–2006, delas 17,5 miljarder euro ut till forskare i Europa. De besvärliga ansökningsförfarandena gör dock att många institutioner låter bli att söka pengar. De institutioner som söker pengar har ofta hjälp av särskilda konsulter för att göra ansökningarna. Vid Linköpings universitet framhölls det som positivt ur meriteringsynpunkt att ha haft finansiering från ramprogrammet, då det innebär att forskaren i fråga har större möjlighet att dra in pengar till institutionen.

Nuvarande finansieringsvillkor beskrivs vid de äldre universitetet som problematiskt. Det är också beskrivet i Bennich-Björkmans analys för HSV. Det utbredda behovet av externa medel medför en ryckighet, eftersom finansieringsramarna är på två till tre år. Det blir också större risk för likriktning, då förutbestämda områden kommer att ha lättare att få finansiering. Det påverkar framställningen av forskningsprojektsansökningar (Bennich-Björkman 2004:36).

Framtiden

Den bild som tecknas visar på universitet och högskolor som är väl medvetna om sin roll som samhällets tjänare – både som förmedlare av utbildning av studenter, forskning till kåren och vidareförmedling av rön till allmänheten. Att vidareutveckla samverkansuppgiften inom forskningsområdet utrikes- och säkerhetspolitik skulle kunna ta sig uttryck i utvecklande av institut inom univer-

siteten, menar exempelvis Uppsala universitets ledning. Institut inom universiteten som skulle kunna ge ny energi.

Att använda universiteten som utredningsinstrument och i remissförfarandet är nödvändigt, konstaterar flera av de andra universitetsrektorerna. Med förändringarna som kommer i och med Bolognaprocessen kommer utredningsarbete att bli än mer intressant för master- och forskarstudenter.

Referenser

- Bennich-Björkman, Li (2004) *Överlever den akademiska friheten?: En intervjustudie av svenska forskares villkor i universitetens brytningstid*. Högskoleverket 2004:1R:Växjö.
- Gibbons, M., Nowotny H., Scott, P. (2001) *Re-Thinking Science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*.
- GUVR (2003) *Forskningsfinansiering vid Göteborgs universitet och andra lärosäten i Sverige*. Göteborgs universitets vetenskapliga råd: Göteborg.
- HSV 1998:16R *Utbildning och forskning för strategisk internationalisering: Redovisning av ett regeringsuppdrag*. HSV.
- HSV 2004:14R *Intäkter för forskning och forskarutbildning 1997–2002*.
- Persson, Bo (2001) *Motsträviga myndigheter: sektorsforskning och politisk styrning under 1980-talet*. Syster/Linköpings universitet. Regeringens proposition 1989/90:90, *Om forskning*.
- Sandström, U., Heyman, U., Hällsten, M. (2004) *Svensk forskningsfinansiering: inriktning och styrning*. Vetenskapsrådet: Stockholm.
- Ziman, J. (1994) *Prometheus Bound: Science in a dynamic steady state*. Cambridge University Place: Cambridge.
- Årsredovisning Vetenskapsrådet 2003.

4 Utrikespolitikens aktörer: Organisation och arbetsformer

Regeringskansliet, riksdagens partier, myndigheter, näringslivet samt folkrörelser och institut. Något om EU och FN. En översikt.

I det ovanstående har vi beskrivit några stora förändringar i den internationella miljön samt hur detta skapar en efterfrågan på mer och annan form av omvärldsanalys samt behov av fler idéer, förslag och tankar. Fem stora och viktiga ämnesområden har tjänat som exempel.

Som tidigare nämnts har utredningen utgått från ett antal hypoteser i sitt arbete;

- Vi producerar i Sverige för lite av relevant och framåtblickande omvärldsanalys och policy- inriktade studier.
- Det som görs är ofta alltför svårtillgängligt för beslutsfattare och opinionsbildare.
- Den statliga myndighetskulturen präglas av alltför många vattentäta skott. Klyftan mellan det akademiska och det praktiska är för stor.
- Vi ser alltför lite av cirkulation av personer mellan de olika miljöerna.

Utredningen har genom intervjuer och studier sökt skapa sig en bild av hur man på olika håll i Sverige ser på dessa för utredningen grundläggande frågor. Resultatet av intervjuer med akademiker om situationen vid universitet och högskolor har skildrats i föregående kapitel.

I detta avsnitt av rapporten ska vi översiktligt belysa hur man i samhället i övrigt, de vi här kallar praktikerna, arbetar med de utmaningar som utredningen pekar på. Därtill ska vissa frågor belysas, som anknyter till utredningens huvudhypoteser.

Utredningen har därför intervjuat ett stort antal företrädare för regeringen, regeringkansliet, riksdagens partier, myndigheter, näringslivet samt fristående folkrörelser och institut. En förteckning av de intervjuade återfinns i bilaga. Genom ett stort antal intervjuer har vi sökt få en översiktsskild av förhållandena samt de intervjuades bedömningar av utredningens frågeställningar.

Ambitionen har inte varit att åstadkomma en komplett översikt av berörda intressenter. Huvudsyftet har varit att beskriva några drag och karaktäristika, som kan ha betydelse för de förslag utredningen ska överväga. Varför anser vi oss ha en situation med för lite av omvärldsanalys?

I stort sett alla intervjuade instämmer i utredningens hypoteser och anser det viktigt att åtgärder vidtas för att åstadkomma förändring. Förklaringar och analyser om orsakerna har självklart varierat från individ till individ. Men gemensamt har varit att utredningens syfte har upplevts som angeläget. De fyra hypoteserna anses också ha ett samband. Man vill förbättra situationen på alla fyra punkterna, förändra det några ville beteckna som ett systemfel.

Exempelvis ställde det kalla kriget annorlunda krav på vår säkerhetspolitik. Inom säkerhetspolitiken handlade det till stor del om att värna, bevaka och att förvalta. Vi var väl rustade att förvalta, bevaka och administrera en mer statisk och oföränderlig omvärld. Parametrarna syntes mer givna. För detta har statsmakterna till stor del förlitat sig på ett antal myndigheter, som bland annat haft till uppgift att producera omvärldsanalyser. De är ofta specialiserade och har vad en del betecknar som stuprörskaraktär.

Nu handlar det mycket om nya former av analys för att ge underlag för att utveckla säkerhet och andra och nya dimensioner av vår utrikes- och säkerhetspolitik, såsom beskrivits ovan. Sverige är ett litet land som är mer beroende av omvärlden än vad omvärlden är beroende av Sverige. Globaliseringen har alltmer blivit en del av vår vardagliga tillvaro. Allt fler frågor är sammanflätade med varandra, vilket ställer krav på mer av integrerade förhållningssätt. Det krävs en delvis annan typ av institutionell beredskap. Förutsättningarna för analytiskt och kreativt tänkande kan behöva ses över och förbättras.

Som underlag för de förslag utredningen föreslår i ett senare kapitel har utredningen identifierat ett antal orsaker till detta sakernas tillstånd.

4.1 Regeringskansliet

Regeringskansliets arbetsvillkor har under det senaste årtiondet generellt förändrats på många sätt. Utrikesdepartementet har integrerats i Regeringskansliet och de flesta departement arbetar numera med internationella frågor. Fler specifika sakområden har tillkommit bland annat som en följd av behovet och nödvändigheten att samarbeta internationellt för att lösa problem. Miljö och migration är bara några exempel. Allt oftare kräver frågor en handläggning som omfattar flera departement. Inte minst har arbetsformer och organisation förändrats med vårt medlemskap i EU.

Arbetsbördan är som tidigare mycket omfattande men tre faktorer har starkt bidragit till att arbetstempot drivits upp och tvingat regeringskansliet att arbeta med ett kortare tidsperspektiv. Informationsteknologin har möjliggjort och avsevärt höjt förväntningarna på snabb handläggning och snabba resultat. Medias krav på omedelbara svar och kommentarer har haft liknande effekter. Vidare har EU-medlemskapet medfört att ett stort antal tjänstemän dagligen tvingas behandla stora mängder av ärenden under stark tidspress. Den samlade effekten har blivit att det längre perspektivet, reflektion och diskussion har fått mindre utrymme i det dagliga arbetet. Denna konflikt mellan kort och längre sikt upplevs starkt av alla berörda.

Samtidigt ser vi en effekt av den förändring av utredningsväsendets karaktär, som ägde rum på 1980-talet, då det beslutades att avsevärt förkorta tidsramen för olika offentliga utredningar. Utredningsväsendet har traditionellt varit en mötesplats för akademiker och praktiker samt en arena för reflektion och analys av omvärld och långsiktiga trender. Denna roll blev betydligt mindre med denna förändring.

Kombinationen av dessa förändringar har bidragit till att förutsättningarna för att i arbetet i regeringskansliet hävda det längre perspektivet, utrymmet för reflektion och mer långsiktig analys har blivit svårare. Att detta inträffar i en tid då kravet på breddad och fördjupad omvärldsanalys, liksom behovet av konkreta idéer och förslag är så mycket större, är olyckligt. Denna utveckling är förvisso inte unik för det svenska regeringskansliet och dess arbetsvillkor. Men med den förhållandevis stora klyfta mellan akademiker och praktiker som många anser finns i Sverige inom samhällsvetenskaperna är denna förändring särskilt allvarlig. Motsvarande ten-

denser och problem kan i varierande former återfinnas i de flesta liknande länder utredningen studerat.

4.1.1 Försvarsdepartementet

Regeringskansliet arbetar i nära relation till ett stort antal statliga myndigheter. De flesta har verkställande uppgifter men kombinerar i många fall dessa med någon form av omvärldsanalys. Inom utrikes- och säkerhetspolitiken återfinns en rad myndigheter med utredande och analytiska funktioner, varav omvärldsanalys är en central uppgift. Så gott som samtliga dessa sorterar under Försvarsdepartementet.

Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI) arbetar med forskning samt med metod- och teknikutveckling för totalförsvaret. Av FOI:s 1200 anställda sysslar 180 med försvarsanalys. 25 av dessa är inriktade på säkerhetspolitik och strategifrågor. Forskningsinriktning bestäms i dialog med försvarsdepartementet.

Försvarets Radioanstalt (FRA) är en annan myndighet under Försvarsdepartementet, vars huvudsakliga uppgift är signalspaning, dvs. avlyssning i etern. Dess 700 anställda betjänar Regeringen och Försvarsmakten.

Krisberedskapsmyndigheten (KBM) med 200 anställda samordnar arbetet med att utveckla krisberedskapen i det svenska samhället. Detta gäller såväl totalförsvaret som skydd och beredskap vid olyckor och svåra påfrestningar. KBM stöder forskningsprojekt och ger stöd till forskningsmiljöer vid universitet och högskolor

Försvarshögskolan (FHS) har som främsta uppgift högre utbildning inom försvaret men har också en egen forskningsverksamhet inom säkerhetspolitik. Man ser sig som samhällets främsta resurs för forskning och utbildning i att leda civil och militär krishantering och samarbetar med KBM.

Försvarsmaktens militära underrättelse- och säkerhetstjänst (MUST) har dels egen analysverksamhet och samarbetar med ovan nämnda samt andra specialiserade myndigheter.

Säkerhetspolitiken har gradvis under perioden efter kalla krigets slut ändrat karaktär på ett närmast dramatiskt sätt såsom beskrivits i föregående kapitel. Den försvarspolitik, som Riksdagen ska fatta beslut om hösten 2004, förväntas bekräfta detta. Det traditionella försvaret har fortfarande en viktig roll men dess storlek bantas och

flera andra dimensioner har blivit viktigare i värnandet och utvecklandet av säkerhet.

Flera departement är berörda av säkerhetsfrågor. Likväl är fortfarande den helt dominerande delen av vår analyskapacitet inom säkerhetspolitiken knuten till Försvarsdepartementet. Andra departement saknar i stort sett myndigheter eller andra motsvarande resurser för analysverksamhet inom säkerhetspolitiken.

4.1.2 Utrikesdepartementet

Under Utrikesdepartementet finns ingen myndighet med den huvudsakliga uppgiften att bedriva säkerhetspolitisk omvärldsanalys. I några fall bidrar UD till finansieringen av enskilda projekt och studier, som genomförs av FOI men i övrigt är man hänvisad till egna studier eller sådana som produceras av andra aktörer i Sverige eller utomlands. UD har därtill i dagsläget mycket begränsade finansiella resurser att beställa särskilda studier eller analyser inom säkerhetspolitiken utan är i huvudsak hänvisad till vad som i begränsad omfattning utförs i det löpande arbetet eller, i några fall, i särskilda utredningar.

Folke Bernadotteakademien (FBA) tillkom som myndighet för några år sedan med den huvudsakliga uppgiften att genomföra utbildning för att förbereda personal för katastrof-, krishanterings- och fredsinsatser. FBA disponerar medel för forskningsinsatser i anslutning till sin verksamhet och planerar samarbete med akademiska institutioner.

Det internationella utvecklingssamarbetet är en annan av UD:s huvuduppgifter. Inom denna verksamhet genomförs ett stort antal utredningar, analyser och studier. Vid sidan av vad som görs på departementet i Stockholm eller på ambassader utomlands ligger huvuddelen av analysarbetet på biståndsmyndigheten Sida, som efter sammanslagningar för tio år sedan är den så gott som den enda myndigheten för svenskt utvecklingssamarbete. Man har idag har en personalstyrka på cirka 750 personer. Inom Sida finns bland annat Sarec, som är en särskild avdelning med uppgift att stödja utvecklingsländers forskningskapacitet. Med en totalbudget på SEK 900 miljoner har Sarec avdelat 10 procent, dvs. SEK 90 miljoner till forskningsprogram i Sverige, som stöder utveckling i u-länder. Sarec kan betecknas som ett specialiserat forskningsråd.

Sida ägnade tidigare en hel del kraft till att stödja uppbyggnaden av analyskapacitet för att bidra till utvecklingssamarbetet på ett antal svenska myndigheter och universitet. Nu sker detta endast genom vissa bevakningsuppgifter begränsat till några universitetsinstitutioner.

I Sverige finns inom det offentliga utvecklingssamarbetet ingen motsvarighet till de fristående forskningsinstitut som många andra länder har, såsom Christian Michelsen Institutet i Bergen i Norge eller Institute for Development Studies i Sussex i Storbritannien. Internationell utvecklingsforskning synes tyvärr ha fått en mer undanskymd roll på de svenska universiteten jämfört med situationen för några decennier sedan.

Inom UD finns EGDI, Expertgruppen för Utvecklingsfrågor. EGDI utger en serie studier av policykaraktär i anslutning till utvecklingssamarbetet. För att producera dessa skrifter liksom seminarier i anslutning anlitas internationell expertis från olika delar av världen, huvudsakligen akademiker.

Nordiska Afrikainstitutet är en myndighet, som arbetar på nordisk basis med såväl forskning som mer policyinriktade utredningar rörande Afrika. Den har en motsvarighet i Köpenhamn, som arbetar med Asien.

Genom propositionen Gemensamt Ansvar – Sveriges politik för global utveckling, som år 2003 antogs av Riksdagen har utvecklingssamarbetet tillagts en ny, långsiktig och komplex dimension som tillägg till biståndsverksamheten. Dess syfte är att åstadkomma samstämmighet mellan olika delar av svensk politik så att helheten ska komma att gynna de mål som uppställts för svenskt utvecklingssamarbete. Sverige är det första landet att explicit formulera och besluta om en sådan ambition i politiken. Denna ambition är långsiktig och kommer att under årens lopp ställa stora krav på metodik samt analyskapacitet inom flera områden. Därtill är det i Sveriges intresse att framväxten av denna nya politik sker med ett så aktivt medborgardeltagande som möjligt och att olika förslag och alternativ kan diskuteras och övervägas även i internationella former. Arbetsformer och metodik för denna nya dimension av utvecklingssamarbetet ska nu utvecklas.

Sida ska även fortsättningsvis koncentrera sitt arbete till svenskt bistånd. Sida är en av Sveriges största konsultupphandlare och föredrar i de flesta fall att förlita sig på enskilda konsulter snarare än att odla mer långsiktiga institutionella samarbetsformer för att tillgodogöra sig specialist kunskap inom olika fält.

Det kan här också nämnas att Sida i biståndsarbetet också ger stöd till från staten fristående institut och tankesmedjor i utvecklingsländer, som arbetar med olika ämnesområden såsom exempelvis utrikes- och säkerhetspolitik samt utvecklingsfrågor.

Global migration är ett relativt nytt politikområde, som också ingår i UD:s arbete. Inom FN-systemet finns ännu inget organ med detta mandat eller arbetsområde. FN:s flyktingkommisariat har ansvar för flyktingfrågor men inte migration. En internationell kommission studerar för närvarande förslag om en bättre internationell ordning. Migrationsverkets kapacitet för omvärldsanalys är begränsad.

Inom handelspolitiken, som också är en del av UD:s uppgift inom Regeringskansliet, fungerar Kommerskollegium med sina omkring 90 anställda som utredningsmyndighet och har också till uppgift att följa utvecklingen och i förekommande fall delta i konkreta förhandlingar. Utrikeshandel är ett politikområde, som ingår i EU-kommissionens mandat. Detta förutsätter samtidigt en aktiv dialog med medlemsländerna och att idéer och förslag också kommer från dessa. Exportrådet har ett nära samarbete med Regeringskansliet men dess huvuduppgift är att praktiskt bistå de olika medlemsföretagen i deras exportansträngningar. Därav följer att dess arbete med omvärldsanalys är begränsat.

4.1.3 Finansdepartementet

Med Sveriges starka internationella ekonomiska beroende hanteras internationell ekonomi i en bredare bemärkelse oftast inom ramen för de offentliga organ som allmänt arbetar med svensk ekonomi. Internationella konjunkturutsikter, finansmarknaders utveckling liksom den globala utvecklingen bevakas löpande av Finansdepartementet, UD, Riksbanken liksom ett antal myndigheter såsom Konjunkturinstitutet. Kvantitativt räknat torde huvuddelen av analyskapacitet inom dessa områden finnas inom banker, näringslivsorganisationer och enskilda företag.

4.2 Riksdagen

Riksdagens arbete inom utrikes- och säkerhetspolitik har traditionellt varit koncentrerat till utrikesutskottet och försvarsutskottet men med EU-medlemskapet och globaliseringen har

allt fler frågor i Riksdagen fått internationella dimensioner. Utskottens arbete resulterar i betänkanden och de är föregångna av hearings, föredragningar, seminarier och liknande för att bygga upp kunskapen i olika ämnen. Det tillhör ovanligheterna att utskotten beställer särskilda studier eller analyser från externa institutioner. Med de stora förändringar som ägt rum beträffande villkoren och miljön för utrikes- och säkerhetspolitiken har den traditionella uppdelningen av ämnesområden inom detta politikområde ifrågasatts. Ordförandena i försvarsutskottet och försvarsberedningen har båda rest frågan om säkerhetsfrågor borde hanteras i en annan ämnes- och ärendekonstellation än i det traditionella försvarsutskottet. En mer integrerad ansats som bättre motsvarar dagens säkerhetsbegrepp borde enligt dessa övervägas.

4.3 Näringslivet

Det svenska näringslivets arbete med omvärldsanalys i utredningens bemärkelse kan för närvarande betecknas som relativt selektivt och begränsat. Några av de större företagen som arbetar globalt liksom de större bankerna ägnar vissa resurser åt omvärldsanalys i bred mening. Men intresset från ett flertal större företag har i högre grad koncentrerats till den mer tekniska omvärlden, dvs. hur produkter och marknader utvecklas snarare än i vilka samhällsmiljöer detta sker. Under det senaste decenniet har därtill skett en kvantitativ neddragning av kapaciteten i Sverige hos näringslivets egna organisationer inom utrikessektorn. Inom flera branscher replierar man idag mer på sina gemensamma branschorganisationer i Bryssel.

I Sverige liksom i övriga Europa finns ännu inte den amerikanska tradition och kultur, som påbjuder företag att på bred front finansiera eller sponsra tankesmedjor i någon betydelsefull omfattning. Vissa samtal utredningen haft kan tyda på att det pågår ett visst omtänkande inom delar av näringslivet. Säkerhet, etiska regler och normer är exempel på frågor av växande intresse bland företag. Detta på sikt kan resultera i ett växande intresse, efterfrågan och engagemang för de former av omvärldsanalys, som utredningen handlar om.

4.4 Fristående institut, stiftelser och tankesmedjor samt folkrörelser

Ytterst få i denna grupp arbetar med utrikes- och säkerhetspolitik. Bland undantagen märks främst Utrikespolitiska Institutet (UI) och Stockholms Internationella Fredsforskningsinstitut (SIPRI), som båda koncentrerar sitt arbete till utrikes- och säkerhetspolitik.

UI skapades efter andra världskriget med ambitionen att höja kunskapen om internationella förhållanden genom forskningsprogram, utgivning av publikationer och att vara mötesplats för seminarier och föredrag. Som framgår av de studier utredningen gjort i olika länder har motsvarande typ av institut skapats i en rad med Sverige jämförbara länder vid ungefär denna tid. UI är en privat stiftelse och har en fast stab på ungefär 60 personer. Ägare är det Utrikespolitiska Samfundet, en förening av drygt 100 svenskar, som invalts på meriter och kunskaper inom utrikespolitik. För allmänheten är UI mest känt för sina publikationer "länder i fickformat", för seminarier och konferenser samt för att framstående politiker håller föredrag på UI vid besök i Sverige.

UI har i förhållande till sina systerinstitut i Norden ett mycket begränsat antal forskare. Inriktningen av UI:s forskningspolitik har varit föremål för debatt under en längre tid. Traditionen på UI har varit att denna handfull skara personer arbetar akademiskt och självständigt inom UI och icke är programmatiskt kopplade till de andra verksamhetsgrenarna. De har inte undervisnings- eller andra skyldigheter som brukar följa med motsvarande forskningsuppdrag vid universitet. En fråga som rests är om forskning vid denna typ av institut till skillnad från forskning vid universitet och högskolor i framtiden mer explicit bör inriktas på att nå målgruppen praktiker. En stor del av UI:s budget betalas av UD. Dagens situation har skapat mycket varierande förväntningar hos UI:s olika intressenter och finansiärer. Kan en institution som UI med begränsade resurser förena så många olika roller på ett effektivt sätt?

SIPRI tillkom på 1960-talet, juridiskt som en svensk stiftelse men vars ändamål är att arbeta internationellt. Ambitionen är att med en internationellt rekryterad stab bedriva forskning kring fred och nedrustning och att resultaten ska tillföras den internationella debatten, kunskapsuppbyggnaden och förhandlingsarbetet. Forskare rekryteras på tidsbegränsade kontrakt i avsikt att genom rörlighet skapa förutsättningar för större kreativitet. SIPRI arbetar huvudsakligen internationellt men genom dess geografiska läge ges

goda möjligheter för Sverige att på olika sätt dra nytta av dess verksamhet. SIPRI bidrar i hög grad till att skapa en bättre miljö för utrikes- och säkerhetspolitiska frågor i Sverige. SIPRI utger en mängd rapporter och publikationer, varav den mest kända är SIPRI:s årsbok.

I Uppsala finns Dag Hammarskjöldstiftelsen, som tillkom efter Hammarskjölds död på 1960-talet. Dess verksamhet med en handfull anställda är idag inriktad på att vara en mötesplats för en mängd olika ämnen med ambitionen att ge plats för alternativ till mer gängse synsätt och ansatser i utvecklingsfrågor. Stiftelsen är juridiskt fristående från Uppsala Universitet men har företrädare för universitetet i styrelsen. Verksamheten finansieras huvudsakligen från biståndsramen.

Till Handelshögskolan i Stockholm är knutet två institut, båda med ambitionen att arbeta med särskilda regioner. Båda skapades för drygt tio år sedan. Stockholm Institute of Transition Economics (SITE) bedriver forskning kring Central- och Östeuropa medan Japan-institutet är inriktat på Ost- och Sydostasien. Båda instituten har utvecklats internationellt med lokala kontor och med nätverkssamarbete med andra institut. De har lyckats mobilisera finansiering från näringslivet, något som annars är ovanligt i Sverige för denna typ av verksamhet.

Som tidigare konstaterats har Sverige mycket begränsade traditioner av think tanks eller tankesmedjor. Den äldsta är Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) som tillkom efter andra världskriget på initiativ av näringslivsföreträdare i syfte att producera utredningar samt vara en mötesplats för näringslivet, forskare, politiker och ämbetsmän för att diskutera ekonomisk och annan politik. Denna inriktning har bibehållits under många årtionden och SNS har i mycket ringa grad arbetat med ren utrikes- och säkerhetspolitik.

På 1970-talet startades tankesmedjan Timbro av dåvarande Arbetsgivarföreningen och andra intressenter, som profilerade sig som de liberala marknadsidéernas smedja. Dess syfte är och har varit opinionsbildning bland annat med hjälp av utredningar, böcker och andra publikationer.

För cirka tio år sedan bildades Arena-gruppen, som arbetar på ett liknande sätt men har sin huvudsakliga förankring inom svensk arbetarrörelse. Inte heller dessa senare tillkomna tankesmedjor har arbetat med specifika program för svensk utrikes- och säkerhetspolitik.

Sverige har av tradition många och starka folkrörelser och andra frivilligorganisationer. Få länder har medborgare som har så många medlemskap i föreningar. Här är inte platsen för en bredare genomgång av dessa annat än att konstatera att det finns många som engagerar sig i olika frågor kring utrikes- och säkerhetspolitik. Inom försvaret har det sedan mycket länge funnits organisationer, som spelat en viktig roll både i opinionsbildning, information samt rent praktiska uppgifter. Folk och Försvar är en paraplyorganisation för en stor del av folkrörelse-Sverige och har sedan andra världskrigets slut fungerat som en mötesplats för tankeutbyte om säkerhetspolitiska frågor. Folk och Försvar har med sina begränsade resurser ingen egen utredningsverksamhet.

Organisationen Attac är ett internationellt nätverk, vars svenska gren konstituerades för några år sedan. Attacs syfte är att bilda och påverka opinion och ställningstaganden kring olika globaliseringsfrågor. Forum Syd är en organisation som bland annat producerar utredningar och ståndpunkter i globala frågor på ett antal folkrörelserns vägnar.

Ett stort antal svenska folkrörelser har också engagerat sig i biståndsverksamhet i olika u-länder samt bedrivit informations- och diskussionsverksamhet kring utvecklingsarbetet men också om internationellt samarbete och förhållanden i olika delar av världen. De flesta bedriver egen insamlingsverksamhet och kan till stöd för denna få bidrag från Sida.

Bidrag från Sida utgår till s.k. partinära organisationer för stöd till demokratiutvecklingsprogram i utvecklingsländer. Samtliga riksdagspartier har etablerat sådana institutioner. Stödet är så utformat att det ska kunna bidra till en god administration av projekt och program. Det kan dock inte användas för studier, forskning och/eller utredningar av relevanta utrikespolitiska frågor och därmed bredda debatten med utgångspunkt från de olika perspektiv som partierna representerar.

4.5 Europeiska Unionen (EU)

I och med Sveriges medlemskap i har många politiska och ekonomiska frågor breddats och fått en ny arena för beslut vilket dramatiskt har förändrat arbetsformerna för svensk del. Detta gäller i hög grad de ämnesområden inom utrikes- och säkerhetspolitiken som berörts ovan. Den fråga utredningen ställt sig i detta

sammanhang är om det från svensk sida finns idéer och uppslag som kan leda till en bättre omvärldsanalys, fler idéer och förslag samt ett bredare deltagande i EU-relaterade frågor. Möjligheten för fler att delta i det europeiska samarbetet är därtill en viktig angelägenhet med tanke på att mycket arbete inom EU anses ha alltför svag förankring i medlemsländerna. Detta anses ha lett till en legitimitetskris på en hel del områden. Ett viktigt sätt att tackla detta problem är att på olika sätt göra fler människor delaktiga, att öka kunskapen om EU, att skapa fler förutsättningar för att idéer och förslag från svenskt perspektiv blir en del i diskussions- och beslutsprocessen i och kring Bryssel.

I utredningens samtal med företrädare för kommissionen framkom att man anser sig ha en betydande personalbrist i förhållande till arbetsbördan, att man arbetar under svår tidspress och att man alltför ofta tvingas till ett reaktivt förhållningssätt och tyvärr alltför ofta inte hinner med att arbeta med frågor i det längre perspektivet. I och kring Bryssel har på senare år ett antal mindre tankesmedjor utvecklats, vilka ofta utvecklar nya idéer och förslag samt erbjuder informella men viktiga mötesplatser för personer, som har att hantera komplicerade beslutsprocesser. Ett av dessa nya institut heter European Institute for Security Studies och är beläget i Paris. Just detta institut fungerar inom EU:s ram men har hittills ett program av begränsad omfattning. Andra tankesmedjor och institut har privata ägare och finansörer.

Informella nätverk och mötesplatser spelar en viktig roll i EU-arbetet.

Med hänsyn till arbetsbetingelserna inom kommissionen välkomnas dessa bidrag och man skulle gärna se mer av liknande bidrag också från Sverige. Förhoppningar finns också att det med tiden ska växa fram ett mer utvecklat nätverk av tankesmedjor runt om i Europa, som på ett europeiskt plan skulle kunna samarbeta om olika projekt och samtidigt utveckla kontakter med tankesmedjor i andra världsdelar, inte minst tankesmedjornas ursprungsland USA. En sådan utveckling betecknas som en av många viktiga vägar att gradvis skapa gemensamma europeiska plattformar. Den kan också skapa möjligheter till fler problemformuleringsinitiativ om verksamheten bedrivs med förutseende. Några svenska organisationer deltar i arbetet i dessa tankesmedjor, men som helhet får de svenska bidragen hittills betecknas som blygsamma.

Vissa steg har sålunda tagits för att bredda möjligheten till ett bredare svenskt deltagande i frågor som berör utredningen. För

några år sedan instiftades Svenska Institutet för Europapolitiska studier (SIEPS), anknutet till Stockholms Universitet och med uppgiften att producera forskningsrapporter och utredningar om EU-frågor. SIEPS är i början av ett utvecklingsskede. Samtidigt konstaterar många att det finns ett stort behov att göra betydligt mer, både i olika sakfrågor men också för att stärka det svenska medlemskapet i stort. Den parlamentariskt sammansatta EU 2004-kommittén har i augusti 2004 publicerat sin slutrapport med ett liknande budskap.

4.6 Förenta Nationerna (FN)

Utredningens samtal med några företrädare för FN i New York om behoven av omvärldsanalys kom också att handla om huruvida vi från Sverige kan bidra till FN:s arbete på ytterligare ett sätt utöver de redan beprövade. Diskussionerna liknade de i Bryssel. De institut som finns i New York spelar ofta en viktig informell roll som mötesplatser och som instrument för att sprida kunskap och skapa förståelse mellan olika FN-aktörer. Därtill är FN ofta i behov av personer som kan arbeta i tillfälliga sekretariat för olika tillfälliga uppdrag som t.ex. den panel som generalsekreteraren utsett att formulera och lämna en rapport hösten 2004 om de stora globala utmaningarna och hoten. Man skulle gärna se att andra länder än de anglosaxiska, som oftast tillhandahåller personer från tankesmedjor eller akademier, hade bättre beredskap att göra det samma. Man menar att det vore en fördel om dessa personer rekryterades från en bredare bas än som nu är fallet.

Denna korta redovisning av några huvudelement i utredningens samtal med EU och FN ger ytterligare argument för att söka en förändring så att vi i Sverige organiserar och arbetar mer och mer kvalitativt med omvärldsanalys. Det är sannolikt att liknande resultat hade nåtts om vi hade fört samtal i en del andra internationella organisationer, i vilka Sverige är medlem.

4.7 Fyra problem

Under utredningens arbete och samtal med olika intressenter har en del specifika problem återkommit i samtalen. Det har handlat om de hypoteser utredningen arbetat med, om bakgrund och

orsaker till dagens situation och om vad som behöver uppmärksammas för att åstadkomma den förändring utredningen vill föreslå.

4.7.1 Myndighetsstrukturer och klyftan mellan det akademiska och det praktiska

Den statliga organisationsstrukturen präglas till en icke ringa del av en stark sektorsinriktning, av vad någon betecknat som ”stuprörsinriktade myndigheter”. Många myndigheter har sin styrka i att gå djupt in i frågor medan svagheten är bredden, dvs. ett mer integrerat synsätt. När utmaningar snabbt ändrar karaktär och kräver mer av integrerade synsätt, såsom nu sker i utrikes- och säkerhetspolitiken, kan de etablerade organisationsstrukturerna ha svårigheter att ta sig an dessa.

Samtidigt upplever många att klyftan mellan akademiker och praktiker i Sverige är stor, sannolikt större än i de flesta med Sverige jämförbara länder. I utredningen har vi arbetat med denna hypotes vad gäller de ämnesområden som utredningen omfattar. Hur det ser ut på andra områden ligger bortom detta uppdrag. En stor majoritet av de intervjuade instämmer i detta påstående, oavsett vilken sfär man arbetar inom.

Den svenska utbildningspolitiken har sedan länge anammat den gamla tesen, formulerad redan på 1800-talet av den tyske utbildningstänkaren von Humboldt, att forskning och utbildning bör institutionellt vara sammankopplade, dvs. forskning bör i första hand äga rum på universitet och högskolor. Denna tes utgör i sig inget formellt hinder mot att praktiker och akademiker möts oftare. Men den kan ha bidragit till att Sverige relativt sett har få fristående forskningsinstitut inom utrikespolitiken. Fram till 1980-talet spelade, som nämnts tidigare, det svenska utredningsväsendet rollen som en brygga mellan dessa två kulturer men den rollen är betydligt svagare idag.

Frågar man företrädare för regeringskansli, riksdag, myndigheter, näringsliv eller andra potentiella avnämare (konsumenter) om hur man söker förstå omvärlden är det ytterst få som hänvisar till akademiska skrifter e.d. från Sverige. Däremot tillgodogör man sig motsvarande från utländska, huvudsakligen anglosaxiska källor eller från analyser som produceras på annat håll i Sverige än universitet och högskolor. Genom att det akademiska arbetet blivit så

relativt avskilt från den praktiska tillämpningen går båda parter miste om möjlig inspiration och lärdomar från den andra parten.

När vi talar om att det är angeläget att skapa bättre kontakt mellan de olika kulturerna så handlar det inte om att en akademiker ska anpassas till de annorlunda villkor som andra arbetar under. Den akademiska friheten ska respekteras, den akademiska forskningsmetodiken ska respekteras och hur man kommer fram till slutsatser och resultat ska också respekteras. Men om vi önskar mer av möten och samspel måste båda parter öka sin förståelse för den andres situation. och analysera vad man kan ändra för att anpassa sig till detta mål utan att centrala värden sätts på spel. Vad kan de olika kulturerna göra för att mötas oftare och med respekt för de olika typer av uppdrag man har? Detta för att i lämpliga former på ett bättre sätt kunna berika varandra. Vilka är egentligen hindren för sådana möten och kontakter?

4.7.2 Liten rörlighet mellan världarna

Rörlighet är enligt många ett centralt begrepp för att öka kreativiteten. Ett rimligt mått av rörlighet erbjuder nya perspektiv och skapar förståelse för de skiftande villkor som olika yrkeskategorier arbetar under. Kreativiteten ökar ofta då personer från olika miljöer och med olika erfarenheter kommer samman.

I och för sig är det många som byter arbete, sannolikt betydligt oftare än vad som var fallet för några decennier sedan. Men det helt dominerande mönstret är att man byter inom den yrkeskategori, där man en gång började. Tyvärr är det ovanligt att personer i Sverige rör sig mellan t.ex. ämbetsmannabanan och det akademiska eller mellan näringslivsarbete och universitet. Många statligt anställda arbetar i relativt specialiserade, vad man kan kalla stuprörsorienterade myndigheter eller liknande organ – och de stannar ofta där. Personer med höga akademiska ambitioner är också hänvisade till mycket specialiserade meriteringsregler.

UD som departement skiljer sig från andra departement genom att man i sin organisation också har alla Sveriges beskickningar utomlands. Personellt innebär detta att UD är avsevärt mycket större än alla andra departement och har en lång tradition av diplomater, som påbörjar sin anställning vid unga år, cirkulerar mellan olika befattningar inom UD och har samma arbetsgivare ända fram till pensioneringen. Rörlighet utanför departementet har hittills

mest varit begränsad till internationella organisationer. På senare år har vissa förändringar påbörjats. UD är numera integrerat i Regeringskansliet. Som ett led i moderniseringsarbetet ska ingå att befrämja mer rörlighet även utanför Regeringskansliet.

Det finns många orsaker till den kultur som råder. Frågan är om fler förändringar kan genomföras för att förbättra möjligheterna för individer att i sina yrkesliv under begränsad tid arbeta på andra arenor än dem de valt tidigare. Det är förstaeligt att en person som siktar på en doktorsgrad är tvungen att meritera sig på strikt akademiska grunder fram till detta mål är nått. Men mer kan göras för att därefter öppna för flexibilitet och diversifiering. Ett exempel är det sätt som alltför universitet och högskolor idag söker underlätta för tvärvetenskapliga ansatser, dvs. sträva efter nya former för samarbete mellan forskare från olika discipliner. Det kan vara ett steg i de fortsatta strävandena på universitet och högskolor att fullfölja den tredje uppgiften, den som säger att man ska samverka med det omgivande samhället. Det ensidiga och specialinriktade meritvärderingssystem, som ofta tillämpas, gör det svårt för individer att våga ta ett steg bortom det beprövade. En mer generös tjänstledighetstillämpning kan göra det möjligt att bli rörligare utan att mista tryggheten. Löneskillnader kan också vara ett hinder för rörligheten. Vad kan i så fall göras för att underlätta?

Syftet är inte att åstadkomma rörlighet för dess egen skull eller för att alla ska bli mer rörliga. För en del människor skulle det inte passa särskilt väl. Men det handlar om att minska den klyfta vi identifierat och skapa ett bättre klimat för kreativitet och att göra det lite enklare för individer som vill pröva och våga. Erfarenheten visar, som sagts ovan, att kreativitet oftare frodas i flexibla miljöer där olika erfarenheter blandas och där det finns ett klimat av lagom rörlighet. Vi lever i en tid med nya utmaningar men är delvis organiserade för att hantera det förgångna.

4.7.3 Brister i beställarkompetens, mottagarkompetens och dialogkompetens

Som framgår av redogörelse i en bilaga bedrivs det en hel del forskning i Sverige om utrikes- och säkerhetspolitik. Utredningens intervjuer visar dock att mycket lite av detta kommer andra delar av samhället till godo även om det i formell mening finns tillgängligt. Generellt sett är det få praktiker som läser och lär från svensk

forskning inom dessa områden. Detta är olyckligt och frågan uppstår varför det är så. Praktikernas stora problem är ofta tid och det kan vara svårt att ta sig tid att tränga igenom en akademisk avhandling eller annat akademiskt verk, som i första hand är skrivet för en akademisk publik. Den problemformulering som avhandlas kan också te sig som avlägsen för en person som mest är van vid mer konkreta problem eller utmaningar. Kraven på snabbt beslutsfattande är också höga idag, vilket tvingar praktiker att snabbt kunna sätta sig in i ett problem.

Denna utredning handlar om policyrelaterade forskning och analys. I utredningens samtal med berörda intressenter återkommer begrepp som beställarkompetens, mottagarkompetens och kompetens att föra en dialog. Åtskilliga tidigare ambitioner att etablera en arbetsrelation rörande ett forskningsprogram mellan t.ex. en förvaltning och en akademisk institution har inte lyckats fullt ut på grund av att parterna inte ordentligt klargjort för varandra på vilka premisser samarbetet skall vara baserat. Exempelvis kan det vara oklart för vem man skriver, dvs. identifiering av målgruppen för arbetet. Andra oklarheter kan gälla om en rapport är att betrakta som det slutliga målet eller om den är att betrakta som en del i en längre process. Någon har i ett samtal talat om att resultatet därför ibland blivit vad som kan kallas ”uppdragsforskning utan beställare”, dvs. just att parterna i förväg inte tillräckligt noggrant gått igenom och planerat hur produkten skall användas och för vem. Resultatet har därför ibland blivit mer utbudsstyrkt än efterfrågestyrkt. Forskningsrapporten har hamnat i bokhyllan i stället för att bli ett substantiellt bidrag till analysen och/eller policyformuleringen.

4.7.4 Behov av nätverk, partnerskap och nya samarbetsformer

Sverige är förvisso inte det enda landet som i sin utrikes- och säkerhetspolitik har att möta en snabbt förändrande omvärld, att söka förstå den och på olika sätt söka nya handlingslinjer och ståndpunkter. Utredningens studier har visat att alla länder möter dessa utmaningar, och att de möter problemen på många olika sätt beroende av traditioner och förmåga till förutseende.

I allt snabbare takt utvecklas idag internationella nätverk av analytiker och forskare, som samverkar på olika sätt kring inter-

nationella och globala frågor av gemensamt intresse. Tankesmedjor eller think tanks är i många länder en etablerad eller framväxande form och arena för omvärldsanalys och idéskapande kring utrikes- och säkerhetspolitik. Förutsättningen för framgång är att de kan drivas med höga kvalitetskrav, att de kan eftersträva en rimlig personcirkulation och ha styrformer som är flexibla och klara. I USA finns en längre tradition av think tanks, varav åtskilliga arbetar med utrikespolitiska frågor. Vissa av dessa är knutna till universitet medan andra är fristående. Dessa spelar en allt viktigare roll på den politiska arenan i Washington, främst vad gäller omvärldsanalys och policyidéer. Denna utveckling har uppmärksamats på många håll i Europa och det förefaller som om vi snart kommer att se en motsvarande utveckling även i vår region. I USA är det vanligt att näringslivsföreträdare och stiftelser spelar en viktig roll både som aktörer och finansiärer. Europa har andra traditioner. Finansieringen är här mer beroende av offentliga medel.

Förr koncentrerade sig ofta en institution på en geografisk region. Idag handlar det allt oftare om en eller flera sakfrågor som kräver internationellt samarbete i någon form. Detta är sannolikt en effekt av den pågående globaliseringen inom alltfler områden. I Sverige finns mycket få institutioner som är sakligt och institutionellt rustade att delta i sådana nätverk kring utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Det kan också noteras att Sverige med biståndsmedel i flera länder har stött framväxten av institut, som vi inte har institutionell kapacitet att samarbeta med i en del sakfrågor. Detta är en effekt av att vi i Sverige inte har en tradition att arbeta i dessa former – åtminstone inom utrikes- och säkerhetspolitiken i vid mening.

Utredningen handlar om förutsättningarna att producera och tillgodogöra sig omvärldsanalys i Sverige. I de samtal utredningen haft i Sverige och i andra länder har de ovan beskrivna problemen återkommit. Om vi vill utvecklas på detta område har de stor betydelse och kräver nya ansatser. Det handlar till stor del om att förändra en invand kultur och kräver därför ett uthålligt engagemang från alla olika inblandade parter.

Vad det ytterst handlar om är om Sverige ska möta omvärldens förändringar reaktivt eller mer aktivt. Det är utmärkt att vi idag mycket lättare kan ta del av tankar och idéer från de stora världsmetropolerna och från andra delar av världen. Men vi måste också vara väl rustade att arbeta hemma och bidra internationellt med vår historia och våra perspektiv för att möta de olika utmaningar,

problem och möjligheter, som denna nya värld erbjuder. I det sammanhanget spelar det stor roll hur arbetet med vår analyskapacitet och förmågan att utarbeta nya idéer och förslag är organiserat.

5 Förslag inom ämnesområden

Inledning

Resurserna och kapaciteten i Sverige för forskning och analys inom utrikes- och säkerhetspolitik är med vissa undantag relativt begränsade. I en mening är detta förhållande naturligt. Sverige är ett litet land befolkningsmässigt och det är naturligt att man ibland vänder sig utomlands för att få tillgång till kvalificerad expertis. Men situationen i Sverige är inte tillfredsställande även med denna reservation. Vi behöver kvalificerad forskning som utgår ifrån Sveriges perspektiv. Det kan handla om säkerhet och geografi, det kan också handla om värderingar och de traditioner vi har.

Ökat internationellt samarbete också kring forskning och analys är en nödvändig och generellt sett välkommen utveckling i en alltmer gränslös värld. Mycket av dagens forskning och analys bedrivs i internationella nätverk, där forskare i Sverige deltar i varierande grad. Om vi inom för många sakområden saknar forskare, analytiker och institut i Sverige, som kan ingå i och samarbeta med institutioner i andra länder, finns en risk att det svenska perspektivet går förlorat.

I denna del av utredningens rapport presenteras resonemang och förslag kring politiska ämnesområden.

Den första delen tar upp mera övergripande förslag kring politikens utformning och fokuserar på ett förhållningssätt. Det tar också upp förslag som berör deltagande i policyutformning och anknyter i detta avseende till dem som utvecklas i kapitlet om förslag om organisation och arbetsformer.

Det andra kapitlet tar upp specifika förslag kring säkerhetspolitik, europafrågor och EU, politik för global utveckling, migration och globalisering.

5.1 Integrerat arbetssätt och tydliga uppdrag

Förslag:

- *Prioriterade frågeställningar för forskning och analys inom ett politikområde bör definieras gemensamt av berörda departement inom RK.*
- *Regeringskansliets och Utrikesdepartementets styrmedel bör användas mer aktivt. Dialogen med t.ex. ett institut bör inte bara omfatta den allmänna inriktningen på verksamheten utan måste också klargöra vilka frågor man vill ha belysta och hur produkten ska användas, och bidrag kunna relateras till detta.*
- *Beställningar av analyser måste vara tydliga och det måste finnas en plan hos beställaren för hur studien ska användas.*
- *Utlandsmyndigheterna bör ta större del i policyprocessen genom att komma med förslag och rekommendationer. Detta görs i viss utsträckning redan men bör ske i ökad omfattning.*

I den beskrivande delen kring politikområden ger vi exempel på hur de globala omvälvningarna förändrat förutsättningarna för utrikes- och säkerhetspolitiken.

EU-medlemskapet och globaliseringen har gjort gränsen mellan in- och utrikespolitik flytande. Idag handlar utmaningarna om hur vi ska kunna möta förändringarna i en gränslös värld, om vem och vad som ska sätta spelreglerna, för oss som nation och gemensamt, i EU och globalt. Trots det är våra samhälls- och analysstrukturer fortfarande utformade efter nationalstatens behov. Många frågor är gränsöverskridande, både mellan politikområden och nationellt – internationellt, men hanteras fortfarande som om de kunde lösas var för sig. Kanalerna för konsultation och beslut är vertikala.

Vi menar att frågor i högre grad måste angripas och hanteras funktionellt och gemensamt. Utrikespolitisk omvärldsanalys måste i högre grad ha tematiska utgångspunkter, snarare än geografiska.

Gränslösheten, snabba förändringar och gemensamma beslut ökar kraven på politikerna, liksom på dem som har att analysera skeenden och föreslå handlingsalternativ. De som utformar politiken måste ha kunskap, instrument och vilja att använda dem för att styra framtagningen av relevant analys. Men analyser och underlag måste inte i alla delar utföras internt.

Det är viktigt att hitta en bra balans mellan internt och externt policyarbete. I vårt ”stuprörsorganiserade” samhälle finns kompe-

tensen i sakfrågor samlad inom en organisation eller myndighet. Men när det gäller att analysera hur en fråga samspelar med andra och vilka effekter det får finns brister. Det är ofta svårt att veta vem som har kunskapen man söker eller var den kan sökas.

Idag ges stora statliga bidrag till både svenska och internationella institut, som ofta producerar utmärkta och kvalificerade rapporter som delges politiker och tjänstemän. Vi har dock fått intrycket att det finns stora variationer i hur aktivt den bidragsgivande myndigheten deltar i ett instituts verksamhet och dialog kring vad som behöver produceras, ser ut. Många potentiella användare beskriver sig som passiva mottagare av analyser, antingen på grund av rapporternas omfattning och form, av tidspress eller för att man inte varit inblandad i processen och därför inte ser den omedelbara nyttan med rapporten.

Det behövs fler sätt att få fram mer policyrelevant material, med idéer och förslag och inte bara verklighetsbeskrivningar och analyser. Praktikerna behöver material som både är tillgängligt i formen och användbart till innehållet.

5.2 Breddat deltagandet i politikens utformning och tid för eftertanke

Förslag:

- *Inrätta ett utrikes- och säkerhetspolitiskt råd med representanter för organisationer och näringsliv, experter och analytiker. Rådet kan vara fast i funktionen av forum för att få frågor brett belysta, men bör vara flexibelt i sammansättningen, beroende på vilket ämne som ska diskuteras.*
- *Tid och tillfällen för reflektion måste integreras i det dagliga arbetet. Ett sätt kan vara att använda särskilda temadagar och seminarier där berörda handläggare och chefer inom regeringskansliet och myndigheter får diskutera med forskare och experter. Detta görs i viss utsträckning redan, men kan utvecklas som modell, bli mera framåtsyftande och involvera fler.*

Utrikes- och säkerhetspolitikens utformning är i första hand ett ansvar för regering och riksdag, och baseras på de politiska partiernas program och värderingar. Men också andra aktörer som

folkrörelser och andra enskilda organisationer tar ställning och driver på för att utveckla politiken i en viss riktning.

Många efterfrågar inspiration och idéer som kan förena vardagens krav med visioner i en snabbt föränderlig värld. Man vill förena den inomvetenskaplig kompetens som finns i universitet och institut med den utomvetenskapliga relevans som uttrycks av politiska rörelser och intresseorganisationer.

Vi menar att det behövs ett större inflöde av idéer till UD/RK på ett tidigt stadium i policyformuleringen. Utbytet och nätverken med andra länder är ett sätt att öka kunskapen. Det är också viktigt för att kunna jämföra hur man resonerar i konkreta frågor och skapa dialog kring olika tolkningar, t.ex. kring folkrätt och mänskliga rättigheter.

I flera länder finns akademiska eller andra typer av rådgivande organ knutna till utrikesdepartementet. I Sverige har vi ingen formell motsvarighet till dessa inom utrikes- och säkerhetspolitiken, med undantag för Folkrättsdelegationen. Vi har det breda remissförfarandet där berörda myndigheter, organisationer m.fl. får möjlighet att uttala sig om färdiga förslag. Vi har också en stark tradition av konsultationer mellan departement och folkrörelser, näringslivet och intresseorganisationer, i frågor där de är berörda.

Under senare år har utrikesministern anordnat seminarier kring mänskliga rättigheter och utvecklingen i länder och regioner. Vi uppfattar att denna form för dialog och diskussion ses som välkommen och värdefull både av departementets företrädare och av deltagarna utifrån. Ett sätt att öka inflödet av idéer till UD/RK i ett tidigare skede av policyprocessen kunde vara att utveckla denna form ett steg vidare. Intresserade ministrar skulle kunna knyta till sig en grupp av analytiker, experter och representanter för organisationer och andra samhällssektorer, som träffades några gånger om året. Ett sådant råd, eller forum, skulle vara en kanal och ge regelbundna tillfällen till utbyte av idéer och förslag kring frågor av mera övergripande och långsiktig karaktär.

I dialogen med frivilligorganisationer ligger ofta UD och andra departement långt framme, i jämförelse med andra länder. Organisationerna har andra infallsvinklar i frågor och kan ge värdefulla bidrag i policyformuleringen. Ett problem kan dock vara att UD/RK:s verksamhet är omgärdad av formalia och regler och enskilda organisationer ofta är små och/eller aktionsinriktade. Det är viktigt att de olika rollerna respekteras och att syftet med dialogen är tydligt för alla inblandade parter.

Det behövs fler fora för kreativitet och diskussion kring utrikes- och säkerhetspolitiska utvecklingstendenser och frågor, där intern och extern kompetens sammanförs. Regeringsföreträdare, institut, organisationer och näringsliv har olika roller men ett gemensamt intresse av mer kunskap i många frågor.

Många vi mött under arbetet med utredningen har vittnat om hur tidsbrist och ökad arbetsbelastning minskat utrymmet för reflektion. Kortsiktiga behov får ofta sättas före långsiktiga strategiska perspektiv. Det gäller också inom Regeringskansliet.

Politikens syfte är att påverka och förändra, och idéer måste diskuteras och brytas för att mogna till tydliga visioner. Det krävs tid och utrymme i organisationen för reflektion och analys. Man måste skapa gynnsamma förutsättningar och miljöer för att kreativiteten ska frodas.

5.3 Politikområden

5.3.1 Säkerhetspolitik

Förslag:

- *Det behövs ett närmare samarbete mellan UD, Försvarsdepartementet och andra berörda departement kring inriktningen och hanteringen av de säkerhetspolitiska forsknings- och analysbehoven. Huvudmannaskapet för analyskapaciteten bör bättre avspegla dagens säkerhetspolitik.*
- *UD/RK bör bli tydligare i riktlinjerna för de institut och forskningsmiljöer man samarbetar med, t.ex. genom att de fastställs genom vid en årlig genomgång och följs upp i en kontinuerlig dialog. (Försvarsdepartementet och FOI arbetar på ett liknande sätt idag.)*

Forsknings- och analyskapaciteten i Sverige är god och har stora ekonomiska resurser när det gäller den ”hårda säkerheten”, dvs. försvarsmaktens behov och teknisk utveckling. Den pågående förändringen av försvaret, som innebär att större vikt läggs vid samhälllig säkerhet och internationell krishantering, bör föranleda nya behov av forskning kring en rad frågor. Den bör samtidigt möjliggöra en omfördelning av ekonomiska resurser som kan täcka de nya behoven av säkerhetspolitisk forskning.

Men när vi talar om forskning med utgångspunkt i ett vidgat säkerhetsbegrepp ser bilden annorlunda ut. Det finns (förutom det internationella fredsforskningsinstitutet SIPRI) idag inte någon myndighet, institut eller tankesmedja som har som sin huvuduppgift att analysera hur nya hot, förändringar och samband påverkar vår säkerhet. Viss forskning och analys av denna karaktär bedrivs i FOI, på universiteten och i någon mån UI, men det finns ingen genomtänkt strategi för hur detta område ska stärkas.

Vi kan se en rad aspekter och samband kring människors och staters säkerhet där det behövs bättre kunskap och handlingsberedskap och där olika ansatser och traditioner måste kombineras.

Säkerhetspolitiken kan inte längre enbart hanteras som ett särskilt område. Perspektivet måste vara bredare. Olika politikområden måste samverka för att skapa säkra och stabila samhällen. Det behövs kunskap om samspelet mellan direkta insatser för fred och krishantering och långsiktiga åtgärder för större global rättvisa, tolerans och förståelse, värnet av mänskliga rättigheter, mot diskriminering och för rättstatens principer och respekt för internationell rätt.

Många, både inom och utanför RK, menar att ansvarsfördelningen och de interna strukturerna för säkerhetspolitikens hantering bygger på ett föråldrat tänkande. Det vidgade säkerhetsbegreppet borde vara vägledande också för organisationens utformning.

Liknande förslag har framförts av riksdagsledamöter och andra som anser att det knappast längre finns utrymme för både Utrikes- och Försvarsutskott i Riksdagen. I stället vore enligt dessa ett "säkerhetsutskott" att föredra, eftersom frågorna de hanterar alltmer vävs samman.

Utredningens uppdrag är inte att föreslå organisatoriska förändringar av vare sig regeringskansliet eller riksdagen. Vårt intresse är att stärka analyskapaciteten. När det gäller säkerhetspolitiken menar vi dock att den nuvarande ansvarsfördelningen är en viktig anledning till bristerna i analyskapaciteten och därför bör lyftas fram.

Det är viktigt att ha en nationell kapacitet inom säkerhetspolitisk forskning, men det behövs en fördjupad diskussion om vilka områden den forskningen ska avse. Sverige ligger väl framme i Rysslandsforskningen där ett stort antal myndigheter och forskare sammankopplade i ett nätverk som tillsammans besitter och utbyter stor kunskap. Som medlem i EU är det också rimligt att

diskutera europeisk arbetsfördelning. Sverige kanske varken kan eller måste vara starkt på alla forskningsområden.

5.3.2 Europafrågor

Förslag:

- *Sverige bör ta initiativ till att EU anslår resurser, t.ex. ur sin forskningsbudget, för att aktivt stimulera europeiska tankesmedjor och institut med inriktning på olika politikområden.*
- *Möjligheten att genomföra forsknings- och analysprojekt om relevanta europafrågor tillsammans med nordiska samarbetspartners bör övervägas oftare.*

Många svenskar har ett starkt engagemang för internationella frågor. Det finns de som menar att vi har ägnat oss för mycket åt avlägsna kontinenter och glömt solidariteten med närområdet. Som menar att vi i förhållandet till Europa i stället har styrts alltför mycket av folkhemstanken – att vi uppnått mycket mer i välstånd och jämlikhet än våra grannar – och nu får betala ett pris för det.

Den folkliga skepsisen till EU-projektet är fortfarande betydande. Samtidigt verkar vi nu i ett utvidgat EU där nya politiska allianser växer fram. Ett sätt att kunna agera effektivare på den europeiska arenan är att söka samarbete med likasinnade i olika frågor. Det gäller också forsknings- och analysverksamheten. Genom att utarbeta gemensamma analyser i ett tidigt stadium i policyprocessen tillsammans med länder med liknande förutsättningar, bör möjligheten öka att få genomslag i besluten. Ofta, om än långt ifrån alltid, kan likasinnade finnas i den nordiska kretsen.

Sverige har stort behov av både kort- och långsiktig omvärldsanalys kring den europeiska utvecklingen för att vi ska kunna positionera oss och driva frågor framgångsrikt. Det behövs både större nationella resurser för analys och bättre förutsättningar för nya nätverk och samarbetsformer mellan svenska och europeiska aktörer, också som en del i att bredda och utveckla det svenska medlemskapet och engagemanget i EU.

Förmågan att tillägna oss det som produceras i hela Europa och att betrakta det som vår gemensamma tillgång, måste också stärkas. Vi har, som tidigare påpekats, också för få egna institutioner som kan samarbeta med institut i andra länder.

5.3.3 Politik för global utveckling

Förslag:

- *Sverige bör ta ett övergripande initiativ för att utveckla forsknings- och analyskapaciteten i Sverige om koherens- och utvecklingsfrågor, med syfte att*
  - *utarbета långsiktiga strategi för hur politikområden ska samverka,*
  - *utveckla metodik för den praktiska tillämpningen*
  - *utveckla den internationella dimensionen, dvs. samverkan med andra länder och organisationer.*

Sveriges politik för global utveckling är ett exempel på hur de globala förändringarna fått genomslag i praktisk politik. Alla politikområden ska samverka och sträva mot ett övergripande mål – rättvis och hållbar global utveckling. Politiken innebär ett nytänkande i det samlade förhållningssättet till utvecklings- och transitionsländer. Det är en unik ansats som ger Sverige möjlighet både att bidra effektivare i det internationella samarbetet och att utveckla nya instrument för genomförandet av politiken.

Nu har arbetet för att genomföra politiken inletts. Ambitionen att få olika politikområden att sträva i samma riktning måste vidareutvecklas i en långsiktig strategi för hur det praktiskt ska åstadkommas, i samordningen i Sverige och i förhållande till samarbetsländerna.

En viktig fråga är också det internationella arbetet med att utveckla instrument och samarbetsformer med andra länder för att få en större samstämmighet på fältet. Det handlar både om att dra nytta av andras erfarenheter och att förmedla kunskap som vinnas i processen. Det är först när många länder utvecklar den praktiska tillämpningen som politiken får ordentlig effekt.

Idag bedrivs utvecklingsforskning i Sverige både i universitet och i några enskilda institut, som grundforskning och tillämpad forskning på bland annat Sidas uppdrag. Det finns dock ingen sammanhållen strategi för hur forskningsresurser ska användas som ett led i förverkligandet av en sammanhållen politik.

Sverige ligger väl framme i policyformulering om utvecklingsfrågor. Politiken för global utveckling kommer att kräva ett stort mått av nya forsknings- och analysinsatser, både kring koherensdimensionen i sig och kring enskilda företeelser och länder. Sverige

har nu ett utmärkt tillfälle att bli en föregångare också i forskning och analys kring aspekter på en sammanhållen politik. Den nya kunskap sådan forskning kan ge bör i många avseenden vara tillämplig för flera politikområden.

5.3.4 Migration

Förslag:

- *En satsning för att utveckla forsknings- och analyskapacitet för att bättre kunna förutse framtida migrationsmönster.*
- *Initiativ bör tas till en mötesplats om olika länders erfarenheter och kunskap i migrationsforskning och analys.*

Migrationen beskrivs ibland som globaliseringens ansikte – som det förkroppsligade uttrycket för en gränslös värld. Migrationsmönstren förändras och ställer nya krav på migrationspolitiken.

Också i Sverige ställs politiker och den ansvariga myndigheten, Migrationsverket, ständigt inför stora förändringar i flyktingströmmarna. Ibland, som under krigen på Balkan, är de bakomliggande orsakerna uppenbara. Människor söker skydd undan en konflikt. Men migrationen och rörligheten i världen kan också ha många andra och svårgripbara orsaker. Kunskap om bakomliggande orsaker är avgörande för ett rättssäkert och humant mottagande. Det är också viktigt att kunna analysera möjliga utvecklingstendenser för att ha en bättre beredskap i systemen, både nationellt och internationellt.

Idag finns inga forskningsinstitut med särskild inriktning på migration i Sverige. Den forskning som bedrivs på universiteten är ofta inriktad på tidigare migration, t.ex. emigrationen till USA i slutet av 1800-talet. Den är viktig, men saknar i många avseenden koppling till dagens policyformulering.

Det behövs en närmare koppling mellan forskare, analytiker och policyskapare, för att fånga upp trender och förändringar i den internationella utvecklingen. Idag saknas dock analytiska instrument som grund för en bra dialog och för långsiktiga prognoser.

5.3.5 Globalisering

Förslag:

- *Kapaciteten för forskning och analys om ekonomins internationalisering och de internationella institutionerna, behöver stärkas.*
- *Initiativ för analys om delaktighet, demokrati, representativitet och effektivitet i de internationella organisationerna.*
- *Deltagande-, delaktighets- och demokratifrågor behöver mer av utrikes- och säkerhetspolitisk analys. En viktig fråga är de nya sociala, politiska och ekonomiska aktörernas roll i samhällsutvecklingen.*

Som medborgare i en internationaliserad värld påverkas vi av skeenden långt utanför våra nationella gränser. Globaliseringen förändrar de ekonomiska och politiska förutsättningarna i grunden. När det gäller att dra konsekvenserna av de förändringar globaliseringen medför behövs därför en större samstämmighet mellan olika politikområden. Det behövs gemensamma förhållningssätt kring t.ex. internationell ekonomi, miljö och säkerhet.

Kapaciteten för analys av strukturella och långsiktiga perspektiv är begränsad i Sverige. Det finns ingen myndighet som har ett sammanhållet ansvar och det finns inte heller någon sammanhållen forskningsstrategi kring globaliseringens effekter.

Inom t.ex. det handelspolitiska området finns inget forskarnätverk i Sverige och inte heller någon policyrelaterad verksamhet att tala om, trots behovet av tvärvetenskaplig forskning och analys kring handel, säkerhet och utveckling.

Globaliseringen berör hela samhället. Vi blir alla på något sätt medansvariga för utvecklingen – men känner oss inte nödvändigtvis mer delaktiga. Det finns en risk att människor känner maktlöshet och avstånd till dem som fattar besluten när perspektiven flyttas från det näraliggande och överskådliga till det globala. Vi har sett uttryck för detta i globaliseringsdebatten under senare år, men också i svenskarnas tvekan inför delar av EU-projektet.

Människor engageras av relevanta frågor om hur frukterna av ekonomisk utveckling fördelas, av samband mellan t.ex. miljö, rättvisa och inflytande. Ett uttryck för detta är det mycket omfattande och löst sammansatta nätverket World Social Forum. Och det som började som en spretig gräsrotsrörelse har utvecklats till en be-

tydelsefull opinionsbildare. Vilken betydelse kan detta eller liknande nätverk få för den globala utvecklingen? Vad representerar de egentligen? Kan deras kraft och engagemang kanaliseras bättre?

Vi menar att delaktighets- och demokratiaspekter måste lyftas fram, i flera dimensioner. Dels behöver de belysas och vägas in bättre i utformningen av den svenska politiken och dels blir de en allt viktigare faktor i det internationella samarbetet som sådant.

Vi menar att det både behövs bättre resurser till analys och mer samverkan kring politikens utformning. Och analysen bör, så långt det är möjligt, kopplas till människors vardag.

6 Förslag om organisation och arbetsformer

Inledning

Efter denna genomgång av de olika delar av utrikes- och säkerhetspolitiken, som stått i fokus under utredningens arbete kommer vi nu till det sista avsnittet, det som ska behandla vad man kan kalla organisatoriska förslag till förändringar och hur dessa kan genomföras.

Utredningen har funnit att behovet att göra mer inom vissa områden men också att förändra utgångspunkter och arbetssätt för att göra Sverige bättre rustat för utmaningar i dagens och morgondagens värld. Det handlar också om traditionella synsätt som måste förändras. Därför krävs åtgärder av olika karaktär.

Utredningen tror inte att man kan besluta om kreativitet och vilja till att tänka på ett nytt och annat sätt. Men vad en utredning av denna karaktär kan göra är att identifiera hinder och problem, föreslå hur dessa kan elimineras eller minskas samt föreslå hur man kan skapa en miljö och incitament för de som ska få möjlighet att förverkliga idéerna. Drivkraften och viljan att agera måste komma från de olika aktörer som berörs av utredningen. Eftersom utredningen berör flera olika miljöer ligger det också i sakens natur att alla förslag inte är tillämpliga i varje enskild situation. Men det är nödvändigt att göra en hel del generaliseringar även om dessa kan motsägas i flera enskilda fall.

För att kunna åstadkomma förändringar av vad som kan benämnas som en kultur krävs i första hand en vilja att tänka nytt och annorlunda, att vara öppen för andra sätt att resonera om metodik och arbetsformer.

Vad utredningen föreslår ska uppnås kan sammanfattas i följande punkter:

- *Det behövs mer omvärldsanalys och underlag för idéer inom utrikes- och säkerhetspolitiken, producerade i former som kan göras tillgängliga både för praktiker och akademiker.*
- *Ett bredare deltagande i dessa processer samt stöd till utveckling av fler miljöer, där dessa frågor kan behandlas på ett professionellt och flexibelt sätt.*
- *En uthållig satsning från olika parter i medvetande om att förändringar och, inte minst resultat, tar tid att uppnå.*
- *Förändring och reformering av en arbetskultur, ett sätt att angripa de frågor utredningen omfattar.*
- *Förstärka möjligheterna att använda analyser som ett instrument i utrikes- och säkerhetspolitikens utformning.*

I denna del ska förslagen om förändring koncentreras kring tre begrepp: klyftan, rörligheten och arbetsformer.

6.1 Minska klyftan mellan akademiker och praktiker

I tidigare avsnitt har vi pekat på att det finns en vitt spridd uppfattning om att klyftan mellan den akademiska sfären och praktikernas miljöer är stor, ja kanske större än i många andra jämförbara länder – åtminstone inom de områden som utredningen arbetat med. Mellan dessa mer specialiserade ämnesområden finns förvisso också variationer. Utredningen har inte sökt skapa statistiska belägg för detta utan baserar sig på uttalade uppfattningar hos många av de berörda från de olika miljöerna.

För att kunna förverkliga utredningens tankar och förslag är det nödvändigt att ompröva detta förhållande och genomföra ett antal större och mindre förändringar i syfte att underlätta möten mellan de olika miljöerna. För några år sedan introducerades, som tidigare nämnts, den s.k. tredje uppgiften för Sveriges universitet och högskolor. Högskolelagen säger sålunda numera att "Högskolorna ska också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet".

Med utgångspunkt från denna paragraf samt från samhällets ökade behov av omvärldsanalys har utredningen diskuterat dels allmänna förslag och åtgärder för att minska den upplevda klyftan,

dels mer specifikt i avsnittet om arbetsformer nedan hur denna paragraf kan omsättas till ämnesrelaterade verksamheter.

6.1.1 Förslag: Förstärk informationsutbytet, skapa ett fungerande clearing-house

Ett väl fungerande clearing-house för information om pågående och planerade forskningsprogram är ett första steg för att öka informationsutbytet.

Det behövs information, både om vilken forskning som bedrivs och om vad som planeras. Men det handlar lika mycket om vilken forskning som kan upplevas som relevant för de som arbetar i andra delar av samhället och vilka drivkrafter som leder till olika typer av forskningsinriktning. Som framgår av kapitel 3 är en ansevärd del av samhällsforskningen styrd av särskilda öronmärkta anslag. Det är angeläget att praktiker förstår både de begränsningar och de möjligheter, som karaktäriserar en svensk forskningsmiljö. Idag är kunskapen begränsad och inte helt lättillgänglig för den som vill få en överblick av pågående och planerad forskning vid olika lärosäten och andra institutioner.

6.1.2 Förslag: Skapa förståelse på ömse håll för de arbetsvillkor, som präglar de olika miljöerna

För att minska klyftan och åstadkomma fruktbara möten krävs ömsesidig förståelse för de villkor som präglar olika miljöer. Praktikern måste förstå att den akademiska friheten ska respekteras, den akademiska forskningsmetodiken ska respekteras och hur man kommer fram till slutsatser och resultat ska också respekteras. Forskare kan behöva veta mer om hur policy skapas och hur beslutsprocesserna kan se ut i olika delar av samhället. För möjligheten att skapa ett intressant och fruktbart möte är det självklart av allra största vikt att praktiker ser ett forskningsprojekt som relevant, dvs. söker sätta ljus på, analysera eller söka lösning på ett problemkomplex kring något som den andra parten också är intresserad av. Denna kanske mer komplicerade utmaning behandlas nedan i avsnittet om arbetsformer.

6.1.3 Förslag: Starta och utveckla ett årligt Forskarforum

För utrikes- och säkerhetspolitiken vore det värdefullt att årligen arrangera ett Forskarforum, där företrädare för olika samhällssektorer, inklusive näringsliv och folkrörelser, kommer samman med forskarsamhället för att både utväxla information om behov och aktiviteter och därtill bättre lära känna varandra. Det ger en möjlighet att årligen sätta fokus på särskilda temata i form av ämnesområden och/eller andra utmaningar av gemensamt intresse. Initiativ till detta kan tas av Regeringskansliet, gärna i samarbete med relevanta forskningsråd och forskningsstiftelser. Konferenser av denna karaktär har, enligt vad utredningen erfarit, förekommit sporadiskt men de har inte haft möjlighet att ha ambitionen att skapa en reell förståelse mellan deltagarna av den karaktär som beskrivits ovan. Det är sannolikt av detta skäl som denna form inte blivit mer reguljär inom den utrikespolitiska sektorn som inom en del andra discipliner, t.ex. naturvetenskap och medicin.

6.2 Öka rörligheten mellan akademiker och praktiker

6.2.1 Förslag: Se över meritvärderingen på universitet och högskolor med beaktande av högskolelagens tredje uppgift

I ett tidigare kapitel fördes resonemang om den bristande rörligheten mellan de olika arbetsmiljöer som utredningen behandlar. Det är inte tillräckligt att möten och utbyten handlar bara om rapporter, konferenser eller liknande. Ett flöde av människor emellan de olika miljöerna också viktigt. Ibland anförs trygghet och arbetsmarknadsregler som hinder mot att åstadkomma mer rörlighet. Men de är nog inte de egentliga orsakerna. Det handlar mer om incitament, meritvärderingspraxis och bredare sammanhang. De intryck utredningen fått är t.ex. att den tredje uppgiften i högskolelagen hittills endast sporadiskt har fått ett genomslag i universitetens meritvärderingar.

De två följande förslagen handlar båda om Utrikesdepartementet. Men tanken och syftet med dessa förslag kan säkerligen användas även av andra aktörer. Den konkreta tillämpningen kanske skulle bli något annorlunda.

6.2.2 Förslag: UD bör initiera och finna bra former för ett samlat utbytesprogram med intresserade universitet

På olika universitetsinstitutioner med olika ämnesinriktningar är det inte ovanligt med adjungerade professorer, föreläsare och forskare. UD:s kunskaper skulle självfallet kunna berika den akademiska världen på samma sätt. Men UD har, som tidigare konstaterats, haft en lång tradition att vara en relativt sluten organisation, där människor byter jobb inom organisationen och där meriteringen klart byggt på detta. UD är en stor organisation med mycken kunskap och erfarenheter av en mängd internationella frågor. Varje år återvänder ett antal väl meriterade och erfarna ambassadörer och andra diplomater till Stockholm efter flera år av utlandstjänstgöring. I en del fall kan de ha uppnått en ålder som gör att de inte vill eller ska komma ifråga för vanliga linjebefattningar. En del av dessa personer skulle kunna skapa de flöden mellan det praktiska och det akademiska som utredningen efterlyser. Men det handlar inte bara om seniora personer. Ett utbytesprogram för personer i början av sin yrkeskarriär kan få ännu större positiva effekter på lång sikt för att minska klyftan mellan dessa miljöer.

6.2.3 Förslag: Som ett led i moderniseringsarbetet bör UD se över sina principer för meritvärdering

Med den nya öppenhet som deklarerats i anslutning till moderniseringsarbetet inom departementet är det logiskt att se över och modernisera principerna för meritvärdering. Exempelvis kan man överväga om ett gästspel, en tillfällig period som gästforskare och/eller gästföreläsare vid ett universitet eller högskola skulle kunna vara en önskvärd merit för vissa chefsbefattningar. Det skulle kunna tjäna de syften utredningen syftar till, dvs. att bredda kunskaper och förståelse för internationella dimensioner samtidigt som det allmänt skulle underlätta moderniseringsarbetet. Motsvarande åtgärder bör kunna övervägas i andra departement, myndigheter, företag och andra institutioner.

6.2.4 Förslag: UD/Regeringskansliet bör överväga delaktighet i ett doktorandprogram

Idag förekommer avtal med några universitet om praktikanttjänstgöring på UD för studenter som ska ta sin grundexamen. I Riksdagen finns ett system med längre tjänstgöringsperioder för doktorander. Dessa program förefaller fungera väl och ger studenter en kunskap och en insyn i några arbetsmiljöer. Det är därför av intresse att utveckla dessa relationer och samarbetsformer vidare så att diplomaters förvärvade kunskaper och erfarenheter kan komma till nytta i ett bredare sammanhang. Kanske kan man inom UD eller Regeringskansliet gemensamt vara delaktig i något mer avancerat doktorandprogram?

Det ovanstående är några mer praktiska exempel på hur rörlighet kan underlättas, hur klyftan kan minskas och hur alla berörda parter på sikt kan vinna på att kontakter och samarbetsformer utvecklas vidare. Exempelen kan göras fler men i de konkreta fallen bör de utvecklas så att de passar de specifika syften som personer och institutioner vill befrämja. Utredningen har inte på gått in på mer tekniska detaljer om hur dessa rörlighetsbefrämjande insatser ska utformas. Vi kan konstatera att de är möjliga att genomföra och att erfarenheter från andra länder är goda.

6.3 Utveckla arbetsformer, tankesmedjor, institut och nätverk

6.3.1 Förslag: Initiativ bör tas för att befrämja institut och andra tankesmedjor inom utrikes- och säkerhetspolitiken

Tankesmedjor eller think tanks är i många länder en etablerad eller framväxande form och arena för omvärldsanalys och idéskapande kring utrikes- och säkerhetspolitik. Förutsättningen för framgång är att de kan drivas med höga kvalitetskrav, att de har en rimlig personcirkulation och styrformer som är flexibla och klara. Utredningen har haft möjlighet att studera hur denna kultur vuxit fram i ett antal länder. Längst har den kommit i USA, där olika think tanks spelar en viktig roll, inte minst inom utrikes- och säkerhetspolitiken. Även i Europa kan vi se en trend mot att olika former av tankesmedjor är på väg att inta en mer central roll med

att producera omvärldsanalys och generera idéer, som kan komma de politiska beslutsprocesserna tillgodo.

I Sverige har vi inom utrikes- och säkerhetspolitiken hittills haft mycket lite av denna kultur. Utredningen föreslår att denna form av institutskultur befrämjas i tillämpliga former inom de ämnesområden och utmaningar som utredningen arbetat med. Med kultur menas både den form av organisation och arbetsformer som tillämpas liksom de syften institut söker uppnå.

Utredningen vill inte föreslå inrättandet av ett eller två specifika institut. Uppgiften har varit att peka på och motivera behoven samt presentera instrument och metoder att användas av dem, som på skilda arenor arbetar med olika områden inom utrikes- och säkerhetspolitiken. Det kan handla om att bygga på existerande institutioner men också att gradvis forma dessa till att fungera i linje med de särdrag som tankesmedjor har. Likaså vill utredningen inte föreslå mer exakt hur en tankesmedja ska se ut juridiskt och organisatoriskt eller hur den ska finansieras. Utredningen vill i stället peka på vad som krävs av en väl fungerande think tank och hur den kan vara ett verksamt instrument för att komma tillrätta med de brister utredningen belyst.

6.3.2 Förslag: Institutens verksamhet ska ta sikte på målgruppen praktiker

En think tank ska arbeta med akademisk forsknings- och utredningsmetodik. I de flesta fall arbetar den med mer långsiktiga policyfrågor och levererar rapporter och rekommendationer som främst är riktade till beslutsfattare och andra praktiker. Med andra ord, dess målgrupp är inte i första hand akademiker, såsom är mest vanligt i akademiska sammanhang, utan arbetet tar sikte på att producera resultat som är mer direkt och praktiskt användbart.

6.3.3 Förslag: Universitet och högskolor bör utveckla en institutskultur som ett led i Högskolelagens tredje uppgift

Inom universitetsmiljön har man traditionellt talat om grundforskning och tillämpad sådan – även om gränserna däremellan kan diskuteras. Det gemensamma är emellertid att forskningsresultaten

oftast är skrivna för en akademiskt skolad publik. Utredningen menar att det nu kan vara intressant och lockande för vissa universitet och högskolor att som ett led i utvecklingen av den tredje uppgiften i högskolelagen, den som säger att man ska samverka med det omgivande samhället, att vid sidan av etablerade forskningsinriktningar också mer systematiskt utveckla en s.k. institutssektor inom utrikes- och säkerhetspolitiken.

Man kan tala om att skapa ett utrymme mellan traditionell forskning och praktikernas utredningsarbete, att legitimera en s.k. gråzon. Utredningen tror att en sådan satsning skulle kunna medföra att klyftan mellan akademikernas och praktikernas arbete blir mindre, att det kan generera och befrämja rörlighet och vara ett verksamt instrument för att producera mer av omvärldsanalys i bred bemärkelse ur ett svenskt perspektiv. En sådan utveckling skapar också svensk kapacitet och därmed möjligheter att haka på och vara med och utveckla de nätverk och samverkan som nu utvecklas mellan tankesmedjor och institut i olika länder. Hittills har detta varit möjligt endast i mycket begränsad omfattning på grund av Sveriges bristande kapacitet.

Utmaningarna inom de delar av utrikes- och säkerhetspolitiken, som behandlats ovan, ser alla delvis olika ut. Också av detta skäl vill utredningen inte föreslå mer specifikt hur en av flera möjliga tankesmedjor eller institut ska se ut. Men utredningen kan dels peka på olika alternativa former samt några viktiga principer och krav som bör vara uppfyllda för att en satsning av denna typ ska kunna bli framgångsrik, dels peka på några förslag om hur utredningens idéer kan föras vidare.

6.4 Olika former av institut kan komplettera varandra

6.4.1 Förslag: Koppling av institut till universitet kan ha fördelar, men flera olika och kompletterande ansatser bör prövas

Utredningen har i flera olika avsnitt pekat på den stora potentiella roll som universitet och högskolor kan spela i utvecklingen av omvärldsanalys. Detta gäller också utvecklingen av en institutssektor. Som framgår av den översikt utredningen gjort av forskningen vid universitet och högskolor finns redan idag vissa mindre

institut, centrumbildningar och liknande som söker arbeta i den riktning som utredningen föreslår.

Att i någon praktisk form koppla institut eller tankesmedjor till universitet eller högskolor har flera fördelar men kan också vara förenat med vissa problem. Kopplingen till ett lärosäte ger möjligheten att förankra arbetet i en större institution, åstadkomma ringar på vattnet och därmed förstärka det institutionella minnet. Det ger konkreta möjligheter till kopplingar till utbildningsverksamheten och kan därmed ge bredare effekt än vad ett fristående institut omedelbart erbjuder. Om ett institut organisatoriskt utgör en integrerad del av ett större universitet visar erfarenheten emellertid att problem kan uppstå beträffande flexibilitet och omständliga beslutsprocedurer, naturligtvis beroende av hur det är organiserat.

När bedömningar ska göras om var en satsning på ett institut eller en tankesmedja planeras är det utredningens uppfattning att alla rimliga alternativ ska kunna övervägas. Ytterst hänger det på om det finns intressenter som är villiga att själva driva dessa idéer vidare och förverkliga dem.

Idag finns ett visst antal fristående institut såsom Utrikespolitiska Institutet med mångårig erfarenhet av internationella frågor. Det och andra smärre institut kan liksom universitet och högskolor vara intresserade att utvecklas i den riktning som utredningen föreslår.

Omvärldsanalys är, som utredningen konstaterat, en bristvara i Sverige. Utredningen anser därför att det ska handla om flera olika alternativa ansatser, som ska kunna komplettera varandra. Här följer ytterligare ett antal förslag, som utredningen föreslår ska övervägas:

6.4.2 Förslag: Sverige bör driva på en EU-orienterad institutsutveckling

Som tidigare anförts finns det inom EU tankar om att söka uppmuntra och befrämja framväxten av tankesmedjor inom och mellan de 25 medlemsländerna. De ska kunna bidra till analys och framväxten av idéer samt erbjuda arenor för utbyte av analyser, idéer och samarbete, inte minst kring olika aspekter på den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik, som EU:s medlemmar är på väg att

utveckla. Utredningen föreslår att Sverige deltar aktivt och söker bidra till att denna utveckling kan bli verklighet.

6.4.3 Förslag: En nordisk alternativt nordisk-baltisk ansats bör prövas

Traditionellt har Sverige haft ett mycket nära samarbete med de nordiska länderna, inte minst i frågor som berör FN, Världsbanken, Internationella Valutafonden och andra internationella organisationer. Nu har också ett nära samarbete etablerats med de baltiska länderna. Genom att bara tre av de nordiska länderna är med i EU har perspektiven delvis förändrats. Detta hindrar inte att de nordiska länderna har mycket gemensamt och det kan finnas skäl att vidare se på ett visat intresse från de nordiska länderna att även på denna arena söka finna former för samarbete. Det nordiska Afrikainstitutet, beläget i Uppsala, har på senare år visat sig vara framgångsrikt både i arbete med forskning liksom med mer policyinriktad utrednings- och konferensverksamhet. Det nordiska alternativt det nordiskt-baltiska perspektivet förtjänar att studeras närmare.

6.4.4 Förslag: De partinära instituten bör få stöd för egen omvärldsanalys

Riksdagspartierna har alla etablerat vad som ibland benämns partinära institut. De arbetar med mycket begränsade resurser. Deras verksamhet är viktig för att stärka demokratiseringsprocesser i utvecklingsländer liksom för att befrämja ett internationellt arbete med olika perspektiv. Dessa institut saknar emellertid stöd för möjligheterna att bedriva egen analys- och utredningsverksamhet. Som en komplettering till vad som ovan föreslagits ska kunna komma ifråga för högskolesektorn eller fristående institut vill utredningen att de partinära instituten ska kunna få stöd till att själva producera omvärldsanalys.

6.5 Finansiering

6.5.1 Förslag: Flera olika finansiärer bör uppmuntras att delta i finansieringen, gärna i samarbete

Hittillsvarande finansieringspraxis i Regeringskansliet och bland myndigheter visar stora variationer beroende på institutens karaktär och traditioner. Det förekommer allt från en årlig diskussion samt därpå följande tilldelning av hela årsanslaget till separat upphandling av enskilda specifika studier. Den helt dominerande andelen av finansieringen, förutom högskolornas egna budgetar, kommer från olika offentliga källor: Regeringskansliet, myndigheter och forskningsråd.

Det är ogörligt att ge specifika förslag som passar de olika situationer och miljöer vi talar om. Inom säkerhetspolitiken finns idag betydande resurser för omvärldsanalys. De bör styras av eller fördelas till alla de departement, som har ansvar för den nya och förändrade säkerhetspolitiken.

Anslagen för det internationella utvecklingssamarbetet kommer att växa betydligt under de närmaste åren. Det kan finnas skäl att i det sammanhanget se över Sarecs roll vad gäller uppbyggnad av forsknings- och utredningskapacitet i Sverige för att kunna utöva partnerskap med kollegor i andra länder. Forskningsstiftelser och forskningsråd kan spela viktiga roller vad gäller genomförandet av utredningens intentioner. Näringslivet bör också stimuleras att ta en mer aktiv del i denna utveckling, såväl ekonomiskt som i sakfrågor. Att möta globaliseringen med bättre kunskap och bättre institutionell kapacitet för att utveckla partnerskap och nätverk är en angelägenhet för hela samhället.

6.5.2 Förslag: Uppdragsgivarna bör använda ett anbudsförfarande. Avtal kan omfatta flera av utredningens förslag

I flera fall krävs nu helt nya initiativ vilket innebär att bland olika möjliga intressenter välja ut någon eller några som är beredda att satsa, att bygga upp kapacitet och resurser för att svara mot de åtaganden som institutets roll innebär och att inleda en förhoppningsvis längre relation av givande och tagande. I andra fall kan det handla om att ompröva tidigare använd praxis. Samarbetet måste bygga på ett starkt aktivt intresse från någon institution av de

karaktärer som nämnts ovan. Finansiären/uppdragsgivaren för ett institut bör använda ett anbudsförfarande, i vilket krav och specifikationer nogt anges. Det tar tid och kraft att bygga den typ av kapacitet utredningen avser. Det måste ske steg för steg. Ett avtal kan innehålla flera av de förslag, som avser att minska klyftan och befordra den rörlighet, som skapar bättre betingelser för kreativitet.

Med tanke på att siktet bör vara på en långsiktig relation och att det tar tid att organisera kapacitet bör kontraktstiden vara omkring fem år, varefter en utvärdering görs innan en ny femårsperiod övervägs.

6.6 Att beställa, att mottaga, att föra dialog samt att bedöma och utvärdera

6.6.1 Förslag: Utveckla en gemensam specialistkompetens för att bistå beställare

Den relation som ska utvecklas mellan institutet/tankesmedjan och beställaren/uppdragsgivaren ställer höga krav, inte minst på beställaren. Som framgått av tidigare kapitel har det från alla håll konstaterats att det krävs en betydligt större insikt och en mer utvecklad dialogmetodik för att en arbetsrelation mellan akademiker och praktiker kring forskningsuppdrag ska bli framgångsrika. Det handlar om kompetens att beställa, att vara mottagare/användare samt att föra dialog. Beställaren måste i förväg göra klart för sig vilka frågor som ska besvaras och vilka saker som ska belysas. En analys eller annan rapport ska i dessutom i bästa fall betraktas som en del i en process som ska leda till viss kunskap och kanske vara beslutsunderlag. Forskningsrapporten eller utredningen ska inte bara ses som en fysisk produkt. Då kan den lätt bara bli en del i en bokhylla. De flesta vi talat med har påtalat brister i detta sammanhang.

Från åtskilliga håll har man understrukt att detta område kräver en särskild specialistkompetens och utbildning av alla de som har att sköta uppgiften som uppdragsgivare/beställare/finansiär. Utredningen ställer sig bakom detta förslag och föreslår att en sådan specialistkompetens utvecklas, gemensam för Regeringskansliet.

6.6.2 Förslag: Bedömningar och utvärderingar bör handhas både av akademiker och av praktiker

Därtill krävs det kapacitet att bedöma anbud och att regelbundet göra utvärderingar av ett etablerat samarbete. Det behövs också en mer utvecklad kunskap och kompetens rörande metoder att bedöma kapacitet och kvalitet. Det handlar om förmåga att bedöma både akademisk kompetens och institutionell/organisatorisk kapacitet. De två perspektiven måste kombineras. I utredningens samtal med Vetenskapsrådet har man där uttalat sin beredskap att bidra med den akademiska kompetensen vid dessa bedömningar och utvärderingar. Norge, som har stor erfarenhet av en institutskultur, kan bidra med intressanta erfarenheter på dessa områden.

6.7 Attraktiva miljöer och kritisk massa

6.7.1 Förslag: Viktigt att utveckla en kritisk massa i institut för att kunna nå höga ambitioner. Satsa inte på allt

Sverige kan som ett relativt litet land förvisso inte vara bäst på allting. Men på några av de områden vi behandlat bör den långsiktiga ambitionen sättas mycket högt, att försöka uppnå en ledande internationell ställning. Något sådant kan inte planeras centralt, det kan bara bli verklighet om uthålliga satsningar kan få uthålligt stöd. För att göra dessa institutsmiljöer attraktiva både för en växande skara av unga, välutbildade och internationellt erfarna svenskar och för partners i andra länder är det viktigt att de har en stark kritisk massa. Det är också en viktig förutsättning för att få till stånd den rörlighet som diskuterats i tidigare avsnitt.

Kartläggning av forskning vid universitet och högskolor

Sammanfattning

Vid de flesta akademiska lärosäten i Sverige pågår någon forskning inom det brett definierade området utrikes- och säkerhetspolitik. Störst kritisk massa finns vid de stora universiteten, men vid flera av högskolorna bedrivs relevant forskning, om än i mycket mindre utsträckning. Vad gäller utrikes- och säkerhetspolitisk forskning fokuserar olika universitet på olika aspekter.

- I *Göteborg* bedrivs mycket forskning inom freds- och utvecklingsfrågor, både från statsvetenskapliga och ekonomiska perspektiv och många forskningsprojekt rör Europa- och globaliseringsfrågor. Vid Handelshögskolan har utvecklingsökonomi fått stort utrymme och kulturgeografin arbetar med flera intressanta forskningsprojekt.
- Också i *Lund* finns mycket forskning som rör det utrikes- och säkerhetspolitiska området och relevant forskning rör internationell politik och demokrati. Det pågår också mycket forskningsverksamhet inom EU-området.
- I *Uppsala* sker forskning av intresse för denna kartläggning inom ramen för Gamla Torget-samarbetet. Det är ett samarbete mellan freds- och konfliktforskning, statskunskap och östeuropastudier, nordamerikastudier, multietnisk forskning samt folkrätt och offentlig rätt. Antalet projekt som överskrider disciplingränserna är dock begränsade till antalet. Inom statsvetenskapen är demokratifrågor särskilt uppmärksammade. Mest policyorienterad är institutionen för freds- och konfliktforskning.
- I *Stockholm* ligger fokus på utvecklingsforskning och genderfrågor.

- Vid *Umeå* universitet utvecklas freds- och konfliktforskningen, men framför allt forskas det om internationell och jämförande politik (EU) och miljöfrågor.
- Vid *Linköpings* universitet rör den utrikes- och säkerhetspolitiskt relevanta forskningen framför allt internationell normbildning och förhandlingar, vatten och säkerhet samt miljö- och klimatfrågor. Det finns en lång tradition av ämnesöverskridande samarbete och forskningen är till övervägande del policyorienterad.
- I *Örebro* rör relevant forskning demokratin villkor i Öst- och övriga Europa, de baltiska staterna. Det finns även forskning som rör kvinnliga perspektiv inom internationella relationer.
- I *Växjö* finns en orientering mot migrationsforskning, ett ämne som ökar i intresse även på de övriga universitetet.
- *Södertörns högskola* är den enda högskolan i Sverige som har omfattande forskning inom utrikes- och säkerhetspolitik. Framför allt rör forskningen Östersjöregionen och Central- och Östeuropas demokratiinriktning. Den huvudsakliga regionala inriktningen är Central- och Östeuropa. Forskningsprojekten ägnas åt säkerhetspolitik, internationell och jämförande politik, demokratifrågor samt hållbar utveckling.

Tendenser

Forskningen inom området säkerhets- och utrikespolitik kan delas in i flera olika delfält. Grovt kan det sägas röra sig om utvecklingsforskning (nationalekonomi, kulturgeografi, statsvetenskap), säkerhetspolitik (statsvetenskap, juridik), governance (statsvetenskap), och EU-forskning, som vuxit enormt de senaste tio åren. EU-forskningen, liksom all regionspecifik forskning, tangerar förstås de tematiska inriktningarna.

Det som utmärker utvecklingen av forskningen är att den allt oftare tenderar att organiseras kring teman, där olika vetenskapliga inriktningar samlas kring några ämnesfrågor. I Linköping och Göteborg finns en mer utpräglad tendens att orientera sig mot policyrelaterad forskning, men självklart bedrivs mycket sådan forskning även på övriga universitet.

Det som blivit tydligt under kartläggningens gång är att de centrumbildningar som existerar har mer karaktären av lösa nätverk, än egna organisationsenheter. På vissa håll har de mer autonomi än andra, men huvudsakligen används centra som påträffats snarare som ett sätt att lyfta fram enskilda ämnesområden, än att bedriva forskning genom små, självständiga enheter med speciella profiler. Centrumbildningar vid de svenska universiteten visar dock på en ansats till att uppmuntra ämnesanknuten forskning, som inte begränsas av den disciplintunga organisationsformen forskarvärlden baseras på.

Forskningens finansieringsvillkor är något som visat sig ha stor inverkan på de enskilda institutionernas forskningsinriktning. Finansiärerna, som ofta är myndigheter, bestämmer inte inriktningen, men det är helt klart att de påverkar institutionernas existens – både enskilda rapporter och avhandlingar rent innehållsmässigt och vad gäller institutioners övergripande inriktning. Graden av påverkan är något som skiljer sig åt mellan olika institutioner och lärosäten.

Tidigare studier

De tidigare översikter av forskningsläget inom området som har gjorts har utförts av Vetenskapsrådet. 2002 publicerades utvärderingen *Swedish Research in Political Science*. Liknande översikter har gjorts för disciplinen *Human Geography* (HSFR1999). Vetenskapsrådets underlag till forskningspropositionen 2005–2008 inolverar en översikt av den aktuella forskningen inom statsvetenskap, medie- och kommunikationsvetenskap och fredsforskning (Vetenskapsrådet 2003). 1998 genomfördes en kortare översikt av forskningen *Mänskliga Rättigheter* vid UD i form av en departementsskrivelse (Ds 1998:46). Vetenskapsrådet publicerade i 2003 rapporten *Svensk forskning om demokrati, offentlig förvaltning och folkrörelser – en kartläggning av forskningen mellan 1990–2003*. Vetenskapsrådet har även fått i uppgift av Justitiedepartementet att göra en översikt av den forskning som pågår inom området *Mänskliga Rättigheter*. De senaste exemplen är dock undantag från vad som verkar vara brukligt – forskningsöversikter som produceras tar avstamp från vetenskapliga discipliner, snarare än frågekluster eller ämnesområden. Utrikes- och säkerhetspolitisk forskning täcks kanske bäst in av utvärderingen av den statsveten-

skapliga forskningen. Här saknas dock den forskning som utgår från tvärvetenskapliga aspekter och andra än statsvetenskapliga teoribildningar och angreppssätt.

Metod

Sammanställningen av forskningen baseras på uppgifter lämnade av fakultets- eller institutionspersonal vid de enskilda lärosätena. Kompletterande information har också inhämtats från institutionernas hemsidor och publikationer. Utöver detta används även Vetenskapsrådets utvärdering av statsvetenskaplig forskning vid svenska universitet, genomförd 2002, samt övriga översikter som har sammanställts inom relevanta områden.

Även om forskningsgrupper och teman är allt vanligare organisationsformer för forskning är forskare till övervägande del knutna till ämnesinstitutioner. Presentationen av forskning vid svenska universitet och högskolor kommer därför att följa samma traditionella form. Forskning som pågår kommer alltså att redovisas utifrån fakulteter och institutioner, snarare än nätverk och centrum. Undantag är givetvis de fall där annat är lämpligare.

I dag sträcker sig utrikes- och säkerhetspolitisk forskning över flera olika vetenskapliga fält. Fortfarande sker den mesta forskningen inom statsvetenskapen. Utöver detta har forskning inom bland annat kulturgeografi, nationalekonomi, teknologi, historia visat sig vara relevant. I kartläggningen av relevant forskning har ambitionen varit att få överblick över pågående forskning som kan ha relevans i ett utrikes- och säkerhetspolitiskt policysammanhang. Detta omfattar alltså även forskning inom migration, globalisering, hållbar utveckling, osv. Gemensamt för den redovisade forskningen är att den tangerar UD:s verksamhetsområden utveckling, handel och säkerhetspolitik.

Till kartläggningen har vi tagit hjälp av särskilda indikatorer. Dessa indikatorer har varit antal professorer, doktorander och forskare på mellannivå som är knutna till institutionen januari 2004 och bedriver forskning inom utrikes- och säkerhetspolitik. Forskare på mellannivå refererar till docenter, lektorer och forskarassistenter. Vi har också använt oss av information om hur många avhandlingar som har publicerats sedan 2001, samt vilka forskningsprojekt som pågår för närvarande vid institutionerna.

Nedan följer presentation av relevant forskning vid berörda akademiska lärosäten.

Göteborgs universitet

Göteborgs universitet har 49 000 studenter, varav 2 500 är aktiva forskarstuderande. Universitetet grundades 1954, men startade som högskola redan 1891, på privata initiativ. År 1971 införlivades Handelshögskolan och 1977 fick universitetet sin nuvarande storlek, då flera andra fristående utbildningsinstitutioner inkorporerades. Universitetet är det näst största i Sverige.

Vid Göteborgs universitet bedrivs omfattande forskning inom utrikes- och säkerhetspolitik. Framför allt äger forskning rum vid Statsvetenskapliga institutionen och institutionen för freds- och utvecklingsforskning, Padrigu. Vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet bedrivs relevant forskning framför allt vid Kulturgeografiska institutionen och på Nationalekonomiska institutionen. En allt större del av forskningen bedrivs i centrumform. I denna kartläggning är Institutionen för omvärldsstudier av människans villkor av speciellt intresse. Bland temata återfinns Centrum för Afrikastudier, Centrum för Asienstudier, Centrum för Mellanösternstudier och Centrum för globala genusstudier. Vid Centrum för Europaforskning, CERGU, pågår forskning om EU, Östersjöområdet och svensk opinion. I juli 2003 startades även Centrum för mänskliga rättigheter.

Statsvetenskapliga institutionen

Enligt Vetenskapsrådets utvärdering kännetecknas den statsvetenskapliga forskningen vid Göteborgs universitet av följande:

- dynamik
- svensk politik snarare än internationell politik
- internationellt synliga¹

Institutionens forskning kring utrikes- och säkerhetspolitik kännetecknas av följande profilområden: globalisering, svensk utrikes- och säkerhetspolitik, opinionsbildning och internationell politik, ”idéer, identiteter och internationell politik”, flyktingpolitik,

---

¹ Vetenskapsrådet (2002) *Swedish Research in Political Science: an evaluation*, p. 55–59.

miljöpolitik och mellanöstern. Därutöver bedrivs det mycket forskning i Europafrågor.

Institutionen har huvudansvar för det stora forskningsprogrammet Sverige under kalla kriget (SUKK), vilket genomförs i samarbete med Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola. Institutionen medverkar i de årliga SOM-undersökningarna med frågor om svenska folkets inställning till militär alliansfrihet och Nato-medlemskap. Forskning kring globaliseringsfrågorna bedrivs inom programmet Makt, Identitet, Modernitet (MIM).

Av institutionens professorer är det två som har internationell politik som sitt huvudintresse, med inriktning svensk utrikes- och säkerhetspolitik och Europaforskning. Därutöver har institutionen åtta disputerade forskare samt fjorton doktorander som arbetar inom ämnesområdet internationell politik. Fem avhandlingar har publicerats inom ämnet sedan 2001.

Kontaktperson på institutionen: Ulf Bjereld, professor.

Institutionen för freds- och utvecklingsforskning, Padrigu

Institutionen för freds- och utvecklingsforskning, PADRIGU, bedriver omfattande forskning inom området utrikes- och säkerhetspolitik, framför allt med tredje världen-fokus. Forskningsinriktningen är tredelad. Den första huvudfåran rör konflikter, fredsproblematiken i det internationella systemet och konfliktlösning. Här inbegrips forskning kring regional konfliktodynamik, resursproblematik, FN-systemet och återuppbyggnadsprocesser.

Forskningen om internationell politisk ekonomi kretsar kring en strävan att förstå det internationella systemets uppbyggnad och hur andra stater och aktörer verkar inom det. Fåran omfattar också forskning om migration, utomeuropeiska regionaliseringsprocesser, och förändringsprocesser i samband med globalisering. Demokratiseringsprocesser i det internationella systemet studeras av flera forskare. Vid institutionen bedrivs även forskning om utvecklingsproblematik. Huvudinriktningen här är utvecklingsstrategier, gender och utveckling, fattigdom och konflikt.

För närvarande pågår tolv externfinansierade forskningsprojekt vid institutionen. Tyngdpunkten ligger på konflikt- och demokratiforskning. Finansiärerna är Sarec, Krisberedskapsmyndigheten och Vetenskapsrådet. Totalt finns vid institutionen en professor, 30 doktorander och fjorton forskare på mellannivå som ägnar sig åt

utrikes- och säkerhetspolitisk forskning. Sedan 2001 har sex stycken avhandlingar publicerats inom området, varav två var licentiatuppsatser.

Kontaktperson på institutionen: Helena Lindholm Schulz, docent, prefekt.

CSHR och CERGU

Centrum för studiet av mänskliga rättigheter (CSHR) bildades den 1 juli 2003. Centret har som mål att främja förståelsen för mänskliga rättigheter som ett område för tvärvetenskaplig akademisk forskning och undervisning. Framför allt ska centret stärka forskningen vid Göteborgs universitet. CSHR:s forskning fokuserar på hur marginaliserade gruppers mänskliga rättigheter implementeras i olika samhällen. I fokus står kvinnor, minoriteter, ursprungsfolk, asylsökande, migrantarbetare och barn samt länderna Thailand, Tanzania, Sydafrika, Sverige, Kenya, Israel och Indonesien.

CERGU, arbetar liksom CSHR enligt nätverksmodellen. Det innebär att forskarna inte är samlokaliserade utan arbetar i sin egen ämnesinstitution. Man samarbetar dock i gränsöverskridande forskningsuppgifter/projekt. Planer finns att utvidga verksamheten bland annat skapa ett antal tidsbegränsade forskarställningar och doktorandtjänster.

Bland CERGU:s pågående projekt kan nämnas ”Östutvidgningen och omvandlingen till demokratiska marknadsekonomier i Östersjöområdet”, ”Gemenskap, utanförskap och inflytande i EU:s Ministerråd”, samt kontinuerliga analyser av opinionsutvecklingen i Sverige och omvärlden vad gäller ett antal centrala samarbetet inom EU.

Kontaktpersoner: Elisabeth Abiri, utbildningsledare CSHR, och Rutger Lindahl, professor, CERGU.

Handelshögskolan i Göteborg

Vid Handelshögskolan i Göteborg bedrivs utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid nationalekonomiska samt kulturgeografiska institutionen.

Nationalekonomiska institutionen

Forskningen vid nationalekonomiska institutionen som berör denna utredning är forskningen om internationell ekonomi och utvecklingsekonomi. Man började tidigt forska i utvecklingsekonomi. Dagens forskning har sin tyngdpunkt i policyrelaterade och institutionellt orienterade ämnen. Pågående forskningsprojekt behandlar internationell handel och integration, effekterna av EU-utvidgningen, och övrig internationalisering.

Utvecklingsforskningen hanterar aspekten institutionella och ekonomiska system i utvecklingsländer. Pågående forskning kan delas upp i följande huvudområden: makroekonomisk tillväxt, globaliseringsfrågor, industriell utveckling och finanser, fattigdom, inkomstfördelning och arbetsmarknader, och Kina. En ökning märks i forskning om relationen mellan ekonomisk utveckling och arbetsmarknadsvillkor och kön.

Ett ökande intresse för forskning kring organisation, struktur och effekter av utvecklingssamarbete är tydligt. En stor del av projekten genomförs inom ramen för forskningsprojektet "Macroeconomic Performance and Economic Development in Some Major Recipients of Swedish Foreign Aid". För närvarande täcker forskningen ekonomisk utveckling och prestationer i Bangladesh, Burkina Faso, Cap Verde, Etiopien, Eritrea, Laos, Lesotho, Mali, Moçambique, Palestina och Västbanken, Sydafrika, Sri Lanka och Tanzania. Vid institutionen finns det en professor, sex forskare på mellannivå och tretton doktorander som forskar inom området utvecklingsekonomi.

Kontaktperson på institutionen: Eva Jonasson, intendent.

Kulturgeografiska institutionen

Vid Kulturgeografiska institutionen bedrivs relevant forskning inom forskningsområdena Utvecklingsgeografi och Företags-, utrikeshandels- och finansgeografi. I den första gruppen studeras olika faktorerens betydelse för lokala och regionala utvecklingsprocesser i Afrika och Asien. Pågående projekt fokuserar utbildningens roll (Sri Lanka; Tanzania); betydelsen av sociala nätverk och lokala organisationsformer (Moçambique; Uganda); väginvesteringars lokala effekter (Filippinerna); samt informationsteknologins roll i den regionala utvecklingen (Ghana). Inom området

Företags-, utrikeshandels- och finansgeografi studeras internationella ekonomiska integrationens geografiska mönster avseende utrikeshandel, utländska direktinvesteringar och finansiella flöden. Ett område är nya former för produktionens lokalisering inom såväl tillverkningsindustrin som den kommersiella tjänstesektorn. Tillämpade empiriska studier gäller främst västra och östra Europa, samt Öst- och Sydostasien. Inom forskargruppen Ekonomisk-geografisk forskning om Öst- och Sydostasien pågår forskning om handelsfrågor och Öst- och Sydostasien. Totalt vid institutionen är en professor, sju doktorander och fyra forskare på mellannivå involverade i forskning med utrikes- och säkerhetspolitisk anknytning. Den huvudsakliga inriktningen är utveckling i tredje världen och handel i Asien. Forskning i hållbar utveckling pågår också.

Därutöver finns ett projekt vid Lunds Forskningspolitiska institut. Detta kan beskrivas enligt följande: ”Beredskap, anpassning och förvarning – varseblivande av långsiktiga hot mot vitala samhällsfunktioner.” Projektet är delvis finansierat av Krisberedskapsmyndigheter.

Kontaktperson på institutionen: Claes Göran Alvstam, Professor/Vice Head of Department.

Lunds universitet

Lunds universitet grundades 1666. Universitetet har nu över 40 000 studenter, varav 3 200 är forskarstuderande, och utgör Nordens femte största myndighet. Lunds universitet ingår i Öresundsuniversitetet, en samarbetsorganisation som syftar till att ytterligare stärka kunskapsutvecklingen i Öresundsregionen.

Vad beträffar Lunds universitet bedrivs relevant utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid samhällsvetenskapliga, juridiska samt humanistiska och teologiska fakulteten. Några centrumbildningar finns vid universitetet, och för denna kartläggning kan det vara relevant att notera Centrum för Europaforskning (CFE). CFE är en nätverksorganisation för samverkan mellan institutioner och forskare inom framför allt de samhällsvetenskapliga, humanistiska och juridiska fakulteterna och ska främja kompetensuppbyggnad om Europa. Centrat har därmed en viktig roll i arbetet med att utveckla Lunds universitets framtida europaprofil.

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Vid fakulteten bedrivs relevant forskning vid Statsvetenskapliga institutionen samt vid Institutionen för Kulturgeografi och Ekonomisk Geografi.

Statsvetenskapliga institutionen

Nedanstående punkter kännetecknar den statsvetenskapliga forskningen vid Lunds universitet:

- reorientering från fokus på svenska institutioner och politik till europeiska institutioner och politik
- konstruktiv integrering mellan olika delfält
- ökande fokus på politik i tredje världen, resultat av interna initiativ och extern finansiering (Sida/Sarec)
- forskningsintresse hos äldre professorer präglar institutionens profil
- duktiga på att attrahera extern finansiering (32 procent av totala budgeten 2000)
- ej så hög profil internationellt²

Vid statsvetenskapliga institutionen i Lund studeras framförallt följande problemområden: politisk makt och demokrati, internationell politik, politik i Europa, politik i tredje världen, konstitutionella organ och centrala statsorgan, regional och lokalpolitik, förvaltningspolitik, politiska partier, förhandlingar, politisk kommunikation, idéanalys och normativ politisk teori.

Områdena har i allt högre grad tenderat att förena sig och överlappa varandra.

Totalt är sex professorer, nitton doktorander och 22 docenter, eller övrig forskningspersonal, engagerade i forskning som berör utrikes- eller säkerhetspolitik. Övervägande delen av forskningen bedrivs inom internationell politik och demokrati. Det pågår också mycket forskningsverksamhet inom EU-området.

Institutionen får externa forskningsanslag från bland annat Arbetslivsinstitutet, Vetenskapsrådet, Crafoordska Stiftelsen, Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Malmö Stad, Riksbankens Jubileumsfond, Region Skåne, Regionförbundet Kalmar,

---

² Vetenskapsrådet (2002), p. 60–65.

Rådet för kommunalekonomisk forskning, Sida/SAREC, Sydkraft, Utrikesdepartementet, Vårdalstiftelsen och Öresundsuniversitetet.

Kontaktperson på institutionen: Lars-Göran Stenelo, professor.

Institutionen för Kulturgeografi och Ekonomisk Geografi

Institutionens forskning rör geografiska aspekter på kulturella, ekonomiska och ekologiska förlopp på global, nationell, regional och lokal nivå. Av direkt relevans för utredningen är forskningen i landsbygdsutveckling samt allmänna utvecklings- och förändringsprocesser i Tredje Världen, främst Asien och Latinamerika. Denna forskning involverar en professor, tre doktorander och tre docenter. Institutionen har regelbundna kontakter med forskningsinstitut i Vietnam och Filippinerna.

De pågående projekten behandlar kinesiskt utvecklingsbistånd till Västafrika, 'Corporate Social Responsibility' i oljeutvinning i Kamerun och Chad, applicerbarheten av erfarenheterna av Gröna Revolutionen från Asien för utvecklingen av jordbruket i Afrika, modernisering av den mexikanska landsbygden samt diversifiering av Vietnams jordbruk.

Institutionen bedriver även studier av urbaniserings- och befolkningsfrågor i modern tid.

Kontaktperson på institutionen: Franz-Michael Rundquist, professor.

Humanistiska och teologiska fakulteten

Vid humanistiska och teologiska fakulteten bedrivs relevant forskning vid historiska institutionen och centrum för teologi och religionsvetenskap. Totalt finns det nio professorer, sju doktorander och nio docenter som forskar inom området utrikes- och säkerhetspolitik.

Forskningen vid Centrum för teologi och religionsvetenskap är huvudsakligen inriktad på religion, samhällsvärderingar och kulturmöten. Inom migration är en professor och två doktorander verksamma. Inom övriga områden finns en doktorand inom freds- och konfliktforskning och en docent inom utveckling och gender. Vad gäller regionspecifik forskning finns tre doktorer och två doktorander som forskar om Sydasiens, en professor inom Sydostasien, en

inom Latinamerika och en professor som forskar om Afrika. Vad gäller Mellanösternforskning finns en professor och två docenter som forskar om islamologi.

Nyligen har institutionen fått ett planeringsanslag från Vetenskapsrådet, för att förbereda forskningsprojektet "The Future of Democracy and Multireligious Existence".

Vid Historiska institutionen är den huvudsakliga inriktningen Central- och Östeuropa och förintelse- och folkmordsforskning. Två professorer och fyra doktorander har denna inriktning. Därutöver finns det tre regionsspecifika doktorer. De forskar om Sydasiern (Kerala), DDR:s utrikespolitik mot Sverige och Indonesien. Inom området säkerhetspolitik finns det en professor och en doktorand. Inom internationell politik forskar en professor om kalla kriget.

Kontaktperson på institutionen: Eva M. Hamberg, professor, prodekan.

Juridiska fakulteten

Vid Lunds juridiska fakultet bedrivs den folkrättsliga forskningen i nära samarbete med Raoul Wallenberg institutet för mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Den rättsvetenskapliga forskningen vid Juridiska fakulteten i Lund har en fokusering på politiska förändringsprocesser inom EU. Bland annat rör det sig om behovet av harmoniserade regler om socialt skydd för arbete, familj och bostad, om behovet av ökad konkurrensrättslig övervakning av transnationell handel, om behovet av ny reglering för att hantera rättssamfärdelse över Internet och om behovet av bättre konstitutionellt skydd för den enskilde i anledning av ökad mellan- och överstatlig maktutövning

Sammanlagt inom forskningsområdet utrikes- och säkerhetspolitik finns det femton verksamma forskare: två professorer och en gästprofessor inom folkrätt, sju doktorander främst verksamma inom MR och folkrätt, samt fem forskare på mellannivå som forskar inom folkrätt och om EU. Utöver denna forskningsstab finns även två externfinansierade doktorander i Riga, vars forskning rör EU:s utvidgning och MR och EU.

Inom ramen för "Refugee Research Programme" sker ett regelbundet samarbete mellan Fakulteten, UNHCR och Det Danske Institut for Internationale Studier og Menneskerettigheder. Målet

är att löpande lansera forskningsprojekt om aktuella ämnen inom flykting- och asylrätten.

Kontaktperson på institutionen: Gregor Noll, forskarassistent, forskare på Raoul Wallenberg Institutet

Ekonomihögskolan i Lund

Ekonomihögskolan vid Lunds universitet, EHL, är en organisation som omfattas av sex institutioner. Framförallt relevant för denna kartläggning är Ekonomisk-historiska institutionen, Institutionen för handelsrätt och Nationalekonomiska institutionen.

Vid ekonomisk-historiska institutionen bedrivs forskning inom internationell ekonomi och utvecklingsekonomi. Under senare år har en forskningsfokus legat på institutionell analys av utveckling. År 1997 startades Research Group in Policy Research in Institutional Development Economics, PRIDE, för att stärka länken mellan olika institutioner. PRIDE kombinerar policy research och institutionell utvecklingsekonomi.

Inom området utrikes- och säkerhetspolitik arbetar totalt två professorer, sju doktorander och tjugo forskare på mellannivå. Den huvudsakliga inriktningen på pågående forskningsprojekt är utvecklingsekonomi. Det finns flera verksamma inom forskning om handel och de asiatiska NIC:s, men det finns också forskning om frågor som rör WTO och utvecklingsländer.

Till Ekonomihögskolan hör också Institutet för Ekonomisk Forskning, Forskningspolitiska institutet samt Ekonomiska biblioteket. Institutet för Ekonomisk Forskning är ett för EHLs institutioner gemensamt forskningsinstitut

Kontaktperson på samhällsvetenskapliga fakulteten: Göte Hansson, dekanus.

Stockholms universitet

Stockholms universitet har cirka 35 000 studenter. År 1960 blev Stockholms högskola universitet, men redan 1904 hade högskolan examensrätt och 1906 utdelades den första doktorsgraden. Universitetet har ett holdingbolag för att stimulera kommersialisering av forskningsresultat vid universitetet. Av speciellt intresse är dotterbolaget CECID – The Center for Eastern and Central European

Cooperation in Institutional Development. CECID ska främja samverkan mellan universitet, näringsliv och samhälle i Sverige och de postsovetjetiska länderna i Östersjöområdet.

Forskningen vid Stockholms universitet är omfattande. Framför allt bedrivs relevant forskning vid Samhällsvetenskapliga fakulteten. Men även vid filosofiska, juridiska och humanistiska fakulteten pågår tillämpbar verksamhet. Vid universitetet finns många institutet och centrum. Speciellt kan nämnas SCORE (Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor), CEIFO (Forskning om internationell migration och etniska relationer), Latinamerika-institutet, CTM (Centrum för tvärvetenskaplig miljöforskning).

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Den för utredningen relevanta forskningen vid samhällsvetenskapliga fakulteten bedrivs framför allt på statsvetenskapliga institutionen.

Statsvetenskapliga institutionen

Institutionen kännetecknas av dessa punkter:

- speciellt stark på genderfrågor
- stark på utvecklingsforskning fokus på Afrika och Asien, demokratifokus
- utvecklingsforskning med mycket extern finansiering från Sida/Sarec
- svagare på IR (kanske på bekostnad av UI, FHS, Södertörn) och svenska politiska institutioner³

Forskningsområden är internationalisering och europeisk politik; internationella relationer; politiska institutioner; politisk teori och politisk filosofi; politik för utveckling, politik och gender. Ett tvärvetenskapligt nätverk för demokratiforskning har etablerats, Demokratins handlande. Nätverket ska fungera som en plattform för gränsöverskridande samtal om demokratins tillstånd och meningen är att berika den akademiska och offentliga debatten om demokrati. Området Politik för Utveckling är starkt utvecklat och forskningen är organiserad kring ett specifikt forskningsprogram,

---

³ Vetenskapsrådet (2002), p. 65–71.

Politics of Development Group (PODSU). Större delen av forskningen finansieras av Sarec.

Kontaktperson på statsvetenskapliga institutionen: Daniel Tarschys, professor och prefekt.

Juridiska fakulteten

Den utrikes- och säkerhetspolitiska forskning som sker vid Stockholms universitets juridiska fakultet bedrivs inom områdena internationell rätt och europarätt. Totalt finns det en professor, tolv doktorander och fyra docenter som bedriver forskning som faller inom fåran utrikes- och säkerhetspolitik. Betoningen är främst på folkrätt och europarätt. Exempel på pågående forskningsprojekt är ett om riktade FN-sanktioner, säkerhetsrådets nya roll efter det kalla kriget, FN:s kapitel åtta, personalens säkerhet vid fredsbevarande insatser, samt mänsklig säkerhet. För det sistnämnda är det intressant att nämna att en tjänsteman vid UD:s enhet för folkrätt och mänskliga rättigheter är biträdande handledare.

Kontaktperson på juridiska institutionen: Ove Bring, professor.

Humanistiska fakulteten

Utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid fakulteten bedrivs framförallt vid Historiska institutionen. Mest forskning bedrivs inom svensk utrikespolitik. Sammanlagt finns det en professor, tre docenter och tre doktorander med avhandlingsprojekt inom ämnet.

Dessutom bedrivs forskning vid Latinamerikainstitutet. Latinamerikainstitutet, som tidigare var ett självständigt institut är numera integrerat med universitet. Verksamma vid institutet är två professorer, två seniora forskare, en lektor och åtta doktorander. En post-doc-tjänst kommer att inrättas i år. Institutet har även knutit till sig forskare från andra lärosäten i samarbeten. Forskningen faller delvis inom området utrikes- och säkerhetspolitik och rör framför allt FN-systemet och marknadsliberalisering i Latinamerika och Karibien.

Kontaktperson: Peter af Trampe, kanslichef.

Institut knutna till Stockholms universitet

Vid Stockholms universitet har flera institut upprättats. Av relevans för denna studie är Institute for International Economic Studies, IIES; Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer, CEIFO; Stockholm Centre for Organizational Research – SCORE; och Svenska Institutet för europapolitiska studier, SIEPS.

Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer

Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer forskar om internationell migration, transnationella förbindelser, etniska relationer och det mångkulturella samhället.

Kontaktperson: Charles Westin, professor.

IIES

Vid Institute for International Economic Studies, IIES, forskar man framför allt inom tre fält: makroekonomisk analys av öppna ekonomier, utrikeshandel och handelspolitik samt generell ekonomisk analys och metod. Inom utrikeshandel har forskning bedrivits med tillämpning på utvecklingsländer, och då främst internationell handel. Mycket forskning har fokuserat på konsekvenserna av t.ex. handelsliberaliseringsprogram och handelszoner och hur internationella marknader fungerar. Vid institutet är nio professorer, åtta forskare på mellannivå och femton doktorander verksamma.

Kontaktperson: Torsten Persson, chef.

SCORE

Stockholm centre for organizational research drivs av Stockholms universitet och Handelshögskolan. Forskningen rör utveckling och utformning av offentliga sektorn. Relevant forskning i denna kartläggning finns under temat Demokrati och Organisation. Mycket av forskningen rör EU-frågor. Vid centrat är två doktorander och sex forskare på mellannivå involverade i forskningsprojekt som rör området demokrati.

SIEPS

Svenska Institutet för europapolitiska studier, SIEPS, bedriver och främjar forskning, utvärdering, analys och studier i europapolitiska frågor med inriktning på områdena ekonomi och handel, statsvetenskap och juridik. Verksamheten bedrivs inom ramen för tre övergripande temata: makt och demokrati; EU:s roll i världen; effekter av EU:s politik. SIEPS vill fungera som länk mellan akademiska världen och beslutsfattare på olika nivåer. Institutet är en oberoende myndighet och ledamöterna är utnämnda av regeringen. Vid institutet pågår för närvarande fem forskningsprojekt. Forskningen rör handelspolitik kontra jordbrukspolitik, frihandelsavtal, kompetensfördelning mellan EU och medlemsstaterna och EU:s lagstiftningsprocess. Vid institutet är tre forskare och tre utredare verksamma. Vid de aktuella forskningsprojekten är forskare engagerade från Lunds universitet, Fackföreningens rörelsens institut för ekonomisk forskning, FIEF, Japaninstitutet, vid Handelshögskolan i Stockholm, och från Handelshögskolan i Stockholm.

Kontaktperson på institutet: Tomas Dahlman, kanslichef.

Handelshögskolan i Stockholm

Vid handelshögskolan bedrivs relevant forskning framför allt inom nationalekonomins avdelning internationell ekonomi och geografi – IEG. Inom högskolan bedrivs även stor del av tillämplig forskning vid Japaninstitutet. SITE är ett institut instiftat av UD och bedriver mycket forskning enligt uppdrag från UD och Sida.

Nationalekonomi

IEG – International Economics and Geography

Forskningen vid Centrum för internationell ekonomi och geografi är inriktad på tillämpad ekonomi och geografi, med stark internationell prägel. Huvudsakligen rör forskningen några av följande områden: europeisk integration; rekonstruktionen av före detta socialistiska ekonomier; lågskalig industriell produktion i transitionsekonomier (Asien, Karibien, Afrika); externa lån och internationell handel i utvecklingsländer.

Centrat samarbetar med bland annat National Bureau of Economic Research, Center for Economic Policy Research, Världsbanken, Inter-Amerikanska utvecklingsbanken, Asian Development Bank, ILO, UNCTAD, UNDP och ESCAP.

Kontaktperson: Mats Lundahl, professor.

European Institute of Japanese Studies

European Institute of Japanese Studies, eller Japaninstitutet, är ett forskningsinstitut inom Handelshögskolan. Institutets forskning rör fyra huvudfåror: Japans handels och industripolitik; Japan och EU och ASEM-processen; Japansk ekonomi och politik i världsekonomin; Östasiatisk utveckling (Kina, Korea och ASEAN-länderna).

Totalt finns vid institutet fem professorer, fem doktorander och sex forskare på mellannivå som ägnar sig åt forskning inom utrikes- och säkerhetspolitik.

Kontaktperson på institutet: Ari Kokko, professor.

SITE

Vid SITE bedrivs forskning om transitionsekonomier och corporate governance. Vid institutet, som instiftats av Utrikesdepartementet, finns två professorer, fyra doktorander och två forskare på mellannivå. Uppdragsforskning och konsultuppdrag görs för UD, SIDA, EBRD, Världsbanken, World Economic Forum och Baltic Development Forum. Med de nya instruktionerna för institutet har anslaget höjts för att också inkludera kortare uppdrag för UD. Institutet finansieras till hälften av åtta sponsrande företag; Handelsbanken, SEB, Nordea, Föreningssparbanken, Saab, Volvo, Tetra, Ax:son Jonsson. Institutet har extensiva forskningssamarbeten med flertalet utländska universitet och institut i Europa, Ryssland, USA och Asien. Institutet har systerinstitut i Moskva (CEFIR), Riga (BICEPS) och Warszawa (WISER).

Kontaktperson på institutet: Marcus Svedberg, chef för analysverksamheten.

Umeå universitet

Umeå blev Sveriges femte första universitet 1965.

En övervägande del av den utrikes- och säkerhetspolitiska forskningen vid Umeå universitet bedrivs vid Statsvetenskapliga institutionen och även vid kulturgeografiska institutionen finns relevant forskning. Forskningen vid universitetet är till stor del organiserad i centrumbildningar, men den för utredningen intressanta forskningen bedrivs vid institutionerna.

Statsvetenskapliga institutionen

Den statsvetenskapliga forskningen präglas av följande:

- små resurser
- lite extern finansiering
- fokus på internationell politik, men ej tillräckligt för att sätta Umeå på kartan
- starka inom jämförande politik (EU), miljö, gender
- goda internationella kontakter⁴

Vid institutionen är den huvudsakliga forskningsinriktningen internationell politik. Totalt är två professorer verksamma i demokrati och hållbar utveckling, fyra doktorander med huvudsaklig inriktning freds- och konflikt, internationell politik och handel, och sju forskare på mellannivå som forskar i internationell politik. Sedan 2001 har åtta avhandlingar med utrikes- och säkerhetspolitisk relevans publicerats och vid institutionen pågår sex forskningsprojekt. En massiv satsning görs nu för att få till stånd en tvååmnesinstitution, då man vill lyfta upp freds- och konfliktforskningen på institutionen. Programmet ”Kris”, en krishanterings och praktiskt inriktad utbildning, har startat i samverkan med Bernadotteakademien, KBM, Akademi Norr och Länsstyrelsen.

De nu pågående projekten inom utrikes- och säkerhetspolitik är ’Scandinavian Policy and Politics, Policy Integration for Sustainability’, Nordisk parlamentarisk demokrati, ’Integration in the North: Canada and Scandinavia’, samt Globalisering och välfärdsstat

---

⁴ Vetenskapsrådet (2002), p. 71–76.

Pågående forskning bedrivs i samarbete med Umeå kommun, Allmänna försvarsföreningen i Västerbotten, FOI, Totalförsvaret, Räddningsverket, Bernadotteakademin, Bodens regemente samt med statsvetenskapliga och freds- och konfliktinstitutioner i Sverige, Norden och Europa.

Kontaktperson på institutionen: Katarina Eckerberg, professor, prefekt.

Kulturgeografiska institutionen

Vid institutionen bedrivs flera forskningsprojekt med anknytning till utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Befolkning har varit fokus för institutionen sedan tjugo år tillbaka och man har sedan start haft ett Afrikaengagemang. Under rubriken Globala utvecklingsfrågor studeras cirkulation mellan Nord och Syd och utbildningsval i Moçambique och Tanzania. Forskning i Ekonomisk geografi berör den europeiska jordbrukssituationen.

Kontaktperson på institutionen: Aina Tollefsen, lektor.

Uppsala universitet

Uppsala universitet inrättades 1477 och är därmed Nordens äldsta.

Vid Uppsala universitet bedrivs relevant forskning inom området utrikes- och säkerhetspolitik inom ramen för samarbetet "Gamla Torget". Arbetsenheterna är institutionerna för freds- och konfliktforskning, statskunskap och östeuropastudier vid samhällsvetenskapliga fakulteten, de särskilda enheterna för nordamerikastudier vid språkvetenskapliga fakulteten och multietnisk forskning (med ett särskilt program för studier av förintelsen och folkmord) i historisk-filosofiska fakulteten samt folkrätt och offentlig rätt inom juridiska fakulteten.

Forskningen inom Gamla Torget-samarbetet rör följande delområden: Folkrätten som rättsordning, Maktindelning och demokrati, Demokratins mekanismer, Utkrävande av demokratiskt ansvar, Politisk ekonomi, Folkmordens mekanismer, Humanitär och demokratiserande intervention, Konfliktorsaker och konfliktlösning, Säkerhet och förtroendeskapande, Etnicitet, demokrati och integration, Internationell migration och transnationella kulturprocesser, Invandarmakt, Minoritets- och språkpolitik, Demo-

kratisk konsolidering, Federalism och demokrati, Vårdsstaten under europeiserings- och globaliseringsstryck, Korruption som nationellt, internationellt och globalt problem.

Inom området utrikes och säkerhetspolitik arbetar för närvarande tjugo professorer, 60 doktorander och 29 docenter. Merparten av forskningen pågår inom demokrati, freds- och konflikt, MR och folkrätt. Den regionala forskningen är koncentrerad till EU och central- och Östeuropa.

Den statsvetenskapliga forskningen utmärker sig genom nedanstående:

- en av de största aktörerna på området
- mycket extern finansiering (34 procent 2000)
- fokus på svensk politik och demokrati
- tenderar att marginalisera nya ämnen och frågor, t ex gender
- enligt Vetenskapsrådets utvärdering präglas forskningen av en rigid atmosfär och institutionen anses vara ”down-trodden”.
- borde vara mer internationellt synliga⁵

Kontaktperson för Gamla Torget-samarbetet: Sverker Gustafsson, professor.

Linköpings universitet

Linköpings universitet kom till 1975 och är Sveriges sjätte universitet. Universitetet är känt som en förnyare av utbildning och forskning. Universitetet använder sig av en satsning på tvärvetenskap och nya forskningsområden för att locka studenter och förbättra forskarutbildning. Universitetet har 26 500 studenter.

Forskning som tangerar utrikes- och säkerhetspolitik bedrivs vid Filosofiska fakulteten. Vid Filosofiska fakulteten bedrivs utbildning och forskning inom en rad ämnesområden: humaniora, samhällsvetenskap, beteendevetenskap, affärsjuridik, ekonomi, datavetenskap och tematisk naturvetenskap. Studier vid fakulteten präglas av ett ämnesövergripande arbetssätt. Vid fakulteten finns en tematisk forskningsorganisation sedan starten 1980. Framför allt utmärker sig i detta sammanhang Centrumbildningen Tema, för utrikes- och säkerhetspolitisk relevans. Den största delen av forskningen och forskarutbildningen vid Temainstitutionen bedrivs

---

⁵ Vetenskapsrådet (2002), p. 77-81.

inom breda tvärvetenskapliga problemområden – teman. Inom de olika temata samarbetar samhällsvetare, humanister, naturvetare och tekniker.

Forskningen har ofta ett samhällsnyttoperspektiv, och sker i stor utsträckning i samverkan med externa finansörer. Den statsvetenskapliga forskningen bedrivs vid Ekonomiska institutionen och inom statsvetenskapen är det framför allt internationella relationer och internationella förhandlingar som är starka områden. Även klimat och miljö är framträdande. Av särskild utrikes- och säkerhetspolitisk relevans är forskningen om internationell normbildning. I forskningen samarbetar jurister, nationalekonomer och statsvetare.

Tema

Den säkerhets- och utrikespolitiska forskningen vid Tema kan sammanfattas i följande punkter:

- inter- och transdisciplinär forskning
- fokus på framför allt internationell politik och miljö
- likställt med Växjö universitet enligt publicistiska mått
- internationellt aktiva men bör dra till sig mer seniora forskare och engageras i andra forskargrupper på andra universitetet⁶

Forskningen och forskarutbildningen vid Tema Kultur och samhälle rör indirekt utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Forskningen är inriktad på kulturpolitik och olika kulturers avgörande roll för bedömning av demokratiska kulturers hållbarhet och förmåga till anpassning i en globaliserad och mångkulturell värld.

I en snävare och traditionell mening är det några enstaka projekt som jämför kampen om de gemensamma rummen och kulturarven, som är relevanta. I den vidare meningen är hela miljön med fem professorer, fyra forskare och elva doktorander relevant inom de områden som kallas Demokrati och Hållbar och social utveckling samt globaliseringsforskning.

Vid universitetet kommer inom kort två professorer inrättas inom hållbar utveckling, med inriktning på samhälls- och klimatförändringar. Detta projekt kommer därutöver att engagera fem

---

⁶ Vetenskapsrådet (2002), p. 81–82.

forskare på mellannivå. Finansiering kommer från Universitetet och MISTRA.

Tema planerar även att sätta ett forskningsprojekt med inriktning på hiv/aids ur samhällsperspektiv.

Vid Tema V - Vatten – bedrivs forskning om förhållandet mellan vattenresurser, miljö, säkerhet och utveckling. Forskning ska belysa och utvärdera samspelet mellan samhällsutveckling å den ena sidan och resursutnyttjande och miljökonsekvenser å den andra. Ett annat relevant forskningsområde är hur miljöarbete regleras internationellt och lokalt. Forskningen vid tema V rör miljöpolicy i vid bemärkelse, alltså vad som kan bilda underlag för praktiska förslag till handlingsätt för god miljövard och resursförvaltning.

Vid Tema Mat, Kultur, Medicin bedriver en doktorand ett forskningsprojekt om riskbegreppet och livsmedel som säkerhetsrisk.

Kontaktperson på TEMA: Bengt Sandin, dekanus.

Karlstads universitet

Vid Karlstads universitet pågår inte mycket forskning inom utrikes- och säkerhetspolitik. För närvarande finns en docent inom statsvetenskap, vars forskning berör politiskt engagemang. Sedan 2001 har en doktorsexamen utfärdats inom området. En doktorand bedriver forskning inom svensk politik.

Inom ämnet folkhälsovetenskap finns två professorer som bedriver internationell folkhälsoforskning. Bland annat inbegriper forskningen barnhälsa i kris- och krigshärjade länder och olycks- och skadeutvecklingen i världen. Ett antal avhandlingar publicerade under de senaste åren har behandlat olycksfall i en EU- och utvecklingskontext. För närvarande är ett forskningsprogram under uppbyggnad i samarbete med Räddningsverket kring säkerhetens bestämningsfaktorer. Meningen är att bedriva omvärldsanalys och forskning som gör det möjligt att bättre förstå vilka faktorer som styr riskutvecklingen i samhället. Till detta är tre forskare knutna, varav en från Räddningsverket.

Vid sidan av detta finns forskningssamarbete med kollegor i de baltiska staterna, främst Estland och Litauen. Bland annat undersöks konsekvenser för riskbilden från systemsiftet efter Sovjetunionens fall. Dessutom bedrivs omfattande forskning kring psykosocial traumatisering och krishantering, delvis med stöd från Krisberedskapsmyndigheten. Här engageras en professor och ett

antal doktorander. Andra profiler i ämnet gäller utveckling av säkra och trygga lokalsamhällen, barns hälsa, hälsa och arbete, samt miljörelaterad hälsa.

Kontaktperson: Hans Löden, universitetslektor.

Växjö universitet

Forskning vid Växjö universitet är organiserad i forskningsprofiler och grupper. Universitetets forskning inom utrikes- och säkerhetspolitik bedrivs vid forskningsprofilen Arbetsmarknad, migration och etniska relationer, AMER. Vid Ekonomihögskolan i Växjö, som hör till universitetet, bedrivs relevant forskning vid forskargruppen Arbetsmarknadspolitik och internationell migration, CAFO. Förutom migration är universitetets forsknings-tyngdpunkt välfärdsforskning, Europa och EU, demokrati, etik, migration och freds- och konfliktforskning. Totalt är fyra professorer, sex docenter och nio doktorander verksamma inom området utrikes- och säkerhetspolitik i vid bemärkelse. Tyngdpunkten ligger på migrations-, EU- och demokratiforskning.

Den statsvetenskapliga forskningen kan sammanfattas i följande punkter:

- politologi (sociologi och psykologi förutom statsvetenskap)
- politik och administration, migration, europeisk integration, internationella relationer
- ingen egentlig kritisk massa
- liten synlighet internationellt⁷

AMER

De ämnen som utgör kärnan i forskningsprofilen AMER är nationalekonomi, historia, sociologi samt vårdvetenskap och socialt arbete. Forskningen rör migration, arbete, välfärd och hälsa. Universitetet har ett nära forskningssamarbete med Svenska Emigrantinstitutet i Växjö.

---

⁷ Vetenskapsrådet (2002), p. 85–86.

CAFO

Vid Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFO) bedrivs forskning av Ekonomihögskolans nationalekonomer. Forskningen rör arbetsmarknadspolitik, ekonomi och internationell migration. Vid CAFO pågår bland annat ett europeiskt forskningsprojekt om full sysselsättning och de har också haft uppdrag för EU-kommissionen i frågan. Annan forskning berör invandring till Sverige och dess ekonomiska orsaker och effekter.

Vid institutionen finns två professurer i integration, fyra doktorander och två docenter. Tre avhandlingar har publicerats inom området sedan 2001 samtliga inom området integration. Fyra pågående projekt rör alla integration i svensk miljö, på arbetsmarknaden och i sjukförsäkringssystemet. Av budgeten på 1 miljon kronor för de pågående projekten är 0,2 miljon kronor från uppdragsverksamhet. CAFO erhåller programanslag från Expertgruppen för arbetsmarknadspolitiska utvärderingsstudier (EFA) Arbetsmarknadsdepartementet. Forskningsanslag har också erhållits från Riksbankens Jubileumsfond, från Socialvetenskapliga Forskningsrådet och från Vetenskapsrådet samt från olika departement och myndigheter.

Kontaktperson på institutionen: Jan Ekberg, professor.

Örebro universitet

Örebro universitet främsta forskning bedrivs inom demokrati-, robot-, ungdoms- och miljöforskning. Vid Örebro universitet bedrivs utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid Samhällsvetenskapliga fakulteten och följande institutioner: Institutionen för samhällsvetenskap, Institutionen för beteendevetenskap, sociologi och rättsvetenskap samt Humanistiska institutionen.

Den statsvetenskapliga forskningen kan sammanfattas i nedanstående punkter:

- interdisciplinär forskning
- organiserad i forskningscentra
- fokus på lokal demokrati, offentlig administration och Östeuropa
- schism mellan jämförande och internationell politik, där de internationella perspektiven är underprioriterade

- på väg att bli ledande inom statsvetenskaplig forskning i Sverige⁸

Forskningen är organiserad i forskargrupper. De grupper som bedriver utrikes- och säkerhetspolitisk relevant forskning är flera. Vid forskargruppen "Människors miljö, kommunikativa processer och demokrati" behandlas demokrati i samband med miljö, kön, utbildning, historiska villkor, socialisation och demokratiska och kommunikativa processer. Profilen engagerar tillsammans 20 professorer, cirka 40 seniora forskare och 95 doktorander. "Conditions of European Democracy" undersöker demokratins villkor i Europa ur ett jämförande perspektiv. Forskningen bedrivs i samverkan med universiteten i Greifswald och Bergen samt med forskare i Central- och Östeuropa. I Örebro ingår en professor, en senior forskare och fyra doktorander. "Baltiska folk i förändring" är ett infrastrukturprojekt, som är finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och omfattar bland annat opinionsundersökningar i Estland, Lettland och Litauen.

Inom profilområdet "Människors villkor, möjligheter, hinder och öppnande processer" forskar man om sociala problem. Inom området bedrivs forskning inom handikappvetenskap. Forskningsmiljön har organiserats som ett gemensamt institut för universiteten i Linköping och Örebro och utgör troligen det största i sitt slag i Europa.

Totalt inom området utrikes- och säkerhetspolitik ingår sju professorer, sju seniora forskare och sju doktorander. Huvudsaklig inriktning på aktuella projekt och bland verksamma forskare är demokrati, Östeuropa och EU. Inom området kvinnovetenskap pågår ett forskningsprojekt som rör kvinnliga perspektiv inom internationella relationer och forskningen sker delvis i samarbete med forskare på Lunds universitet.

Kontaktperson: Sten Berglund, professor, Berit Hjalmarsson, fakultetssekreterare Samhällsvetenskapliga fakulteten.

---

⁸ Vetenskapsrådet (2002), p. 88–92.

Ersta Sköndals högskola

Vid högskolan bedrivs relevant forskning främst vid Sköndalsinstitutet. Forskningsavdelningens inriktning är övervägande det civila samhället och social utveckling. Forskningen är flervetenskaplig och forskarna är rekryterade från olika discipliner och resultatet är projekt med olika ansatser. Bland forskningsprojekten kan nämnas "Third sector european policy" om framväxandet av en 'horisontell' europapolitik, forskning om Rädda Barnen, och om SOS-barnbyar. Totalt forskar två professorer och fem forskare på mellannivå i området utrikes- och säkerhetspolitik.

Kontaktperson på institutet: Lars Svedberg, professor, föreståndare.

Högskolan på Gotland

Inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området kan en viss förkärlek för ämnen med Östersjöanknytning spåras. Flera studier kring militärhistoriska och kalla krigets Östersjöproblem har också utförts och det finns en lektor i modern historia med Östersjöinriktning. Högskolans forskningstygdpunkt ligger dock på arkeologi och konsthistoria.

Kontaktperson på Högskolan: Nils Blomkvist, forskningschef.

Högskolan i Halmstad

Vid Högskolan i Halmstad finns det en doktorand som forskar om säkerhetspolitik, globalisering och kriget mot terrorism. Därutöver finns det en doktorand inom internationell politik. Vid högskolan bedrivs tre forskningsprojekt som berör Japan i den globaliserade världen och säkerhetspolitik och säkerhet.

Samarbete bedrivs med Padrigu (Göteborgs universitet) och det gäller samfinansiering av projekt och doktorandutbildning. Samarbete bedrivs även med Centrum för Ost- och Sydostasien studier, Lunds universitet, och där handlar det om regelbundna forskarkontakter.

Kontaktperson: Veronica Lindström, Forskningssekreterare.

Högskolan i Kalmar

Relevant forskning bedrivs vid Baltic Business Research Institute (BBRI). Forskningen rör EU:s utvidgning och handel i Östeuropa och Asien. Detta involverar en professor, fyra doktorander och fyra forskare på mellannivå. För närvarande finns även en docent som ägnar sig åt freds- och konfliktforskning.

Kontaktperson: Ulrika Bengtsson Verde, tf chef forsknings- och utbildningsavdelningen.

Högskolan i Kristianstad

Vid Högskolan i Kristianstad arbetar fyra docenter med relevans för kartläggningen. Deras forskningsprojekt behandlar katolsk etik och kapitalism, Östtimor, Sverige och Östasien samt ”Dutch disease i Namibia”.

Kontaktperson på Högskolan: Andreas Redfors, universitetslektor.

Lärarhögskolan i Stockholm

Vid lärarhögskolan finns forskning inom områdena demokrati och hälsa/folkhälsa. Mycket av forskningen inom pedagogik, didaktik och specialpedagogik berör demokratifrågor.

Inom området värdefrågor, där demokrati inkluderas, finns två verksamma professorer, minst tre doktorander samt minst tre universitetslektorer. Två doktorsavhandlingar under senare år har fokuserat på demokratifrågor. Inom området hälsa/folkhälsa finns en professor samt en universitetslektor. Fyra doktorsavhandlingar har behandlat hälso- eller folkhälsofrågor under senaste tre åren.

Kontaktperson på Lärarhögskolan: Linda Carlsson.

Malmö högskola

Den forskning som berör utrikes- och säkerhetspolitik bedrivs framför allt inom IMER, Internationell Migration och Etniska Relationer. Vid IMER finns sex olika forskningsprofiler, där migration är den gemensamma nämnaren. Olika aspekter som berörs är migration och migrationspolitik, rasism, fred och säkerhet, reli-

giösa grupper i nationalstaten och demokrati. Forskningen bedrivs ur ett flervetenskapligt perspektiv.

Totalt bedriver en professor, tretton forskare på mellannivå och fem doktorander forskning som har relevans i ett utrikes- och säkerhetspolitiskt sammanhang.

Kontaktperson på IMER: Per-Markku Ristilammi, universitetslektor.

Södertörns högskola

Forskningsmässigt är Södertörns högskola större än Karlstads och Växjö universitet. Utrikes- och säkerhetspolitisk forskning bedrivs vid samhällsvetenskapliga fakulteten och Vetenskapsrådet gör bedömningen att Södertörn kommer att vara en viktig aktör inom tio år. Utvärdering i förhållande till den statsvetenskapliga forskningen sammanfattas nedan:

- har växt mycket snabbt
- fokus på Östersjöregionen
- även forskning om Asien och Europa
- stor fokus på jämförande och internationell utblick
- optimistisk anda och har byggt en stark grund att stå på, vilket gör det troligt att Södertörns statsvetenskapliga forskning kommer att ha relevans i framtiden⁹

En stor del av den utrikes- och säkerhetspolitiskt relevanta forskning som pågår vid Södertörns högskola bedrivs genom Östersjöstiftelsen. Östersjöstiftelsen bildades av den svenska regeringen 1994 med uppgift att stödja forskning och utbildning vid Södertörns högskola. Detta har inneburit att högskolan från starten riktat in sig på Östersjöregionen. Övrig forskning vid högskolan är urbanforskning och satsning på mångvetenskaplig miljöforskning som integrerar humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap.

Vid högskolan har flera institut och centrumbildningar upprättats. Grundtanken är att skapa en miljö med forskare och doktorander som är intresserade av samma forskningsområde men med perspektiv från olika discipliner. Några av dessa institut har relevans för kartläggning. Som exempel kan nämnas Baltic and East European Graduate School, BEEGS, där forskning bedrivs om

---

⁹ Vetenskapsrådet (2002), p. 96–97.

östersjöregionen och östra Europa; Centrum för Tysklandstudier, som bedriver forskning om Tyskland och relationen mellan Sverige och Tyskland; Samtidshistoriska institutet som bedriver forskning främst om svensk politik och svenskt samhälle från andra världskriget fram till idag; Stockholm Centre on Health of Societies in Transition, SCOHOST, följer och analyserar sociala och hälsotrender i Central- och Östeuropa; Coastal Management Research Centre, COMREC, forskar kring förvaltning av kustnära områden exempelvis runt Östersjön eller i Indiska oceanens kuststater.

Vid Samtidshistoriska institutionen bedrivs för närvarande sju forskningsprojekt med demokratiinriktning. Institutionens inriktning är politisk historia. Den huvudsakliga regionala inriktningen är Central- och Östeuropa. Åtta projekt ägnas åt säkerhetspolitik och internationell politik. Institutionen har tre professurer, sex mellannivåforskare och fem doktorander som forskar inom området utrikes- och säkerhetspolitik.

Vid Statsvetenskapliga institutionen bedrivs övervägande delen av forskningen inom säkerhets- och internationell politik. Sjutton projekt pågår för närvarande som kan sägas ligga inom området och utrikes- och säkerhetspolitik. Allra största delen av forskningsprojektet fokuserar på Östersjöregionen och Central- och Östeuropa. Vid institutionen forskar en professor, sex disputerade forskare och tre doktorander om utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.

Fyra forskningsprojekt pågår för närvarande vid Företagsekonomiska institutionen och de rör alla Central- och Östeuropa.

Kontaktpersoner: Elisabeth Elgan, föreståndare Samtidshistoriska institutet och Michael Karlsson, högskolelektor statsvetenskap.

Teologiska högskolan

Vid Teologiska högskolan bedrivs mycket undervisning inom MR-frågor. För närvarande finns dock endast en lektor som forskar i MR.

Kontaktperson: Elena Namli.

Blekinge tekniska högskola

Blekinge tekniska högskolas utrikes- och säkerhetspolitiska forskning är inte omfattande. För närvarande forskar en docent om pedagogiska aspekter av hälsovägledning. En doktorand forskar om fästingburna sjukdomar. Inom hållbar produktutveckling finns det flera professurer, doktorander och docenter. Inom området Teknvetenskapliga studier med genusinriktning bedrivs mycket forskning. För närvarande pågår åtta projekt, vilka behandlar bl.a. informationsteknik och kunskapsprocesser, transportsystem och forsknings- och teknologipolitik. Det finns tre professurer inom området, samt sex doktorander och en docent.

Kontaktperson: Lars Lundborg.

Kungliga tekniska högskolan

Vad gäller Kungliga tekniska högskolan, KTH, bedrivs relevant forskning vid Institutionen för infrastruktur. För närvarande bedrivs ett projekt om terrorism med utgångspunkt i grafteori av en professor emeritus. En annan professor har ett doktorandprojekt som ägnas åt säkerhetsbegreppet och skillnaden mellan säkerhet i militär och civil verksamhet. Institutionen har en stark ambition att utveckla forskningsprojekt inom det säkerhetspolitiska området.

Kontaktperson: Björn Hårsman, Institutionen för Infrastruktur.

Karolinska Institutet

Vid Karolinska Institutet bedrivs inte någon forskning direkt relaterad till utrikes- och säkerhetspolitik. Här finns specialister inom biomedicin och områden såsom folkhälsa och hiv/aids som kan vara relevant för utredningen.

Alla forskargrupper har sina specifika samarbeten både nationellt och internationellt och nedan finns kontaktpersoner som kan vara av intresse. Vid Mikrobiologiskt och Tumörbiologiskt Centrum bedrivs forskning främst inom HIV-området. Forskningen inkluderar utveckling och utprovning av hiv-vacciner med användning av djurmodeller samt undersökningar av hiv-infektioner i flera afrikanska länder. Smittskyddsinstitutet är nationellt referenslaboratorium för hiv-serologi och WHO Collaborating Center för aids.

Kontaktpersoner för denna forskning är professor Gunnel Biberfeld (Smittskyddsinstitutet) och professor Britta Wahren (Mikrobiologiskt och Tumörbiologiskt Centrum).

Forskning i folkhälsa bedrivs vid Institutionen för Folkhälsovetenskap (IHCAR, Internationell Hälsa). De flesta forskningsprojekt hanterar fattigdomsrelaterade hälsoproblem i låginkomstländer i Afrika, Asien och Latinamerika. Här finns väl utvecklat forskningssamarbete med Vietnam, Zambia, Tanzania, Moçambique och Uganda. I många projekt ingår WHO och andra FN-relaterade hälsoorganisationer. Alla internationella forskningsprojekt och samarbeten sker med statliga universitet och forskningsinstitut i de aktuella länderna. Här finns ca 20 forskare och fler än 40 forskarstudenter representerande många nationaliteter. Samarbetena bygger på ett gemensamt vetenskapligt intresse och kan röra alla hälsorelaterade områden. Det kan gälla grundforskning, klinisk forskning eller forskning inom folkhälsa. Samarbetets fokus ligger på forskarutbildning. Samarbetena leder också till stärkt infrastruktur för forskning vid samarbetsuniversiteten men även stärkt biblioteksservice, IT-service och ekonomihantering.

Karolinska Institutet har omfattande samarbete med universitet i världen. Nu har institutet forskarutbildningssamarbete med universitet i Etiopien, Uganda, Vietnam, Iran, Ryssland och Centralamerika.

Kontaktperson: Anna Humble, Hans Rosling, professor, chef IHCAR.

Högskolor utan relevant forskning

Ingen utrikes- eller säkerhetspolitisk forskning bedrivs vid Dalarernas högskola, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Högskolan i Borås, Högskolan i Skövde, Mälardalens Högskola eller Chalmers Tekniska Högskola. Vid Högskolan i Skövde finns dock en nystartad biståndsingenjörsutbildning, där maskinteknik varvas med kurser för internationell verksamhet och biståndsarbete. Möjligen kan detta generera forskning längre fram.

Referenser

Vetenskapsrådet (2002) *Swedish Research in Political Science: an evaluation*. Ord&Form: Uppsala.

Uppdragsbeskrivning

Utredningen har letts av ambassadör Bengt Säve-Söderbergh, som vid sin sida haft ämnesrådet Monica Andersson. Erika Wasserman har som en del av sina universitetsstudier gjort kartläggningen av utrikes- och säkerhetspolitisk forskning vid universitet och högskolor i Sverige och därefter bidragit i den del av arbetet, som berört universitetsvärlden i Sverige. Phaedre French och därefter Barbro Sjögren har bidragit med administrativa uppgifter.

Utredningen har under arbetets gång fått goda råd och synpunkter från en referensgrupp bestående av ambassadör Sven-Olof Petersson, Sveriges EU-delegation Bryssel, departementsrådet Anna Brandt, Afrika-enheten, departementsrådet Gunilla Törnqvist, enheten för Global Utveckling, ambassadör Mia Horn af Rantzien, enheten för Internationell Handel och senare ambassadör i Geneve, departementsrådet Anders Rönquist, enheten för Folkrätt och Mänskliga rättigheter, ambassadör Lars-Erik Wingren, UD:s analysfunktion, kanslirådet Elinor Hammarskjöld, enheten för Europeisk Säkerhetspolitik, departementsrådet Jan Knutsson, enheten för Global Säkerhet, departementsrådet Lars-Göran Larsson, Planeringsstaben Administrativ Utveckling, samtliga UD, samt departementsrådet Mariann Samuelson, chef för forskningsenheten på Utbildningsdepartementet.

Utredningens frågeställningar har också diskuterats vid ett särskilt möte med unga forskare, tjänstemän och representanter för organisationer.

För insamling av fakta och för att få underlag till denna rapport har utredningen arbetat på flera fronter:

1. Studier av hur olika aktörer ser på vår tids utrikes- och säkerhetspolitiska utmaningar, hot och möjligheter – verklighetsbilden, vilket återfinns i kapitel 1, samt studier av orga-

nisation och arbetsformer i olika institutioner i Sverige, vilket återfinns i kapitel 4.

I Sverige har utredningsgruppen talat med statsråd och andra personer i regeringskansliet, företrädare för riksdagens partier samt myndigheter och institut som arbetar inom området utrikes- och säkerhetspolitik. Representanter för organisationer och näringsliv har också intervjuats. Samtalen tog mellan en och tre timmar att genomföra och var baserade på ett frågeschema. Förteckning av de intervjuade återfinns i bilaga.

2. Studier av förhållanden vid universitet och högskolor i Sverige, vilket återfinns i kapitel 3.

Den utrikes- och säkerhetspolitiska forskning som pågår vid svenska universitet och högskolor har kartlagts. I bilaga beskrivs resultatet och metoden för insamlingen närmare. Utredningen har därutöver besökt universitet och högskolor som visat sig bedriva relevant forskning i särskild utsträckning. De lärosäten som besökts är Lunds universitet, Göteborgs universitet, Örebro universitet, Linköpings universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Uppsala universitet och Södertörns högskola. Där har ledning, rektorer och i vissa fall prorektorerna, samt forskare intervjuats. De forskare vi träffat har i de flesta fall varit föreståndare för berörda fakulteter och institutioner, främst statsvetenskapliga, men även kulturgeografi, juridik och nationalekonomi har varit representerade. Intervjuerna har tagit formen av öppna samtal som styrts utifrån en frågemall.

3. Studier av förhållanden i ett antal andra länder, vilket återfinns i kapitel 2.

Utredningen har studerat vilka strukturer och metoder som präglar några andra länders analysverksamhet. De länder och organisationer som besökts är Norge, Danmark, Finland, England, Frankrike, Tyskland, Europeiska Unionen, USA, FN, Ryssland och Sydafrika. Dessa länder valdes delvis då de förmodades dela karakteristika med Sverige, vilket framför allt är sant för de europeiska länderna. USA var ett viktigt studieobjekt, dels för den speciella situation som finns i Amerika med många tankesmedjor och dels för inblicken i hur man ser på utredningens frågor inom

FN-systemet. Ryssland valdes för att det gav möjlighet att studera hur ett land i omvandling resonerar kring och organiserar långsiktig analys. Sydafrika är också ett land i stor förändring och det afrikanska land som kommit längst med uppbyggandet av fristående institut. Vid utlandsbesöken identifierades aktuella samtalspartners i samråd med den svenska ambassaden. Vid sidan av regeringsrepresentanter träffades forskare vid berörda institut, organisationer och tankesmedjor. En lista på intervjuer finns att tillgå i bilaga.

Den främsta anledningen att använda sig av kvalitativa intervjuer är att kunna samla in djupa, kvalitativa beskrivningar av respondenternas värld, för att kunna tolka deras mening. För analyserna har också skriftligt material använts. Dessa har bestått av rapporter och utvärderingar från myndigheter, promemorior från regeringskansliet och propositioner. För universiteten har sekundärkällor såsom tidigare utredningar genomförda av Högskoleverket och andra rapporter om situationen för universiteten även använts. Högskolornas forskningsstrategier har också legat till grund för tecknandet av situationen. De data som samlats in överensstämmer i huvudsak med referensmaterial.

Förteckning över intervjuade personer och institutioner

Nedan följer en lista över personer och institutioner som utredningen intervjuat under arbetets gång. Företrädare för dessa olika institutioner och organisationer har ofta åtföljts av en eller flera medarbetare. Vi tackar alla för att de så vänligt och välvilligt ställt sig till förfogande. I det nedanstående har vi emellertid koncentrerat uppräkningsen till chef eller motsvarande.

Regeringskansliet

Statsrådsberedningen:

Lars Danielsson, statssekreterare
Sten Olsson, statssekreterare

Utrikesdepartementet:

Laila Freivalds, utrikesminister
Barbro Holmberg, migrationsminister
Carin Jämtin, bistandsminister
Hans Dahlgren, kabinetssekreterare
Charlotte Svensson, statssekreterare, migration
Annika Söder, statssekreterare, bistånd
EGDI, Torgny Holmgren, huvudsekreterare
Per Thöresson, expeditionschef
Enheten för global utveckling, Anders Oljelund, enhetschef
Enheten för europeisk säkerhetspolitik, Anders Bjurner, enhetschef
Därtill de personer som ingått i utredningens referensgrupp

Försvarsdepartementet:

Leni Björklund, försvarsminister
Jonas Hjelm, statssekreterare
Tomas Bertelman, chef för SUND

Finansdepartementet:

Gunnar Lund, biträdande finansminister
Karin Rudebeck, statssekreterare

Näringsdepartementet:

Lotta Fogde, statssekreterare
Sven-Eric Söder, statssekreterare

Riksdagen**Utrikesutskottet:**

Urban Ahlin, ordförande, Socialdemokraterna
Gunilla Carlsson, Moderaterna
Carl B Hamilton, Folkpartiet
Lars Ohly, Vänsterpartiet
Lotta Nilsson Hedström, Miljöpartiet
Rosita Runegrund Kristdemokraterna

Försvarsutskottet:

Eskil Erlandsson, ordförande, Centerpartiet

Försvarsberedningen:

Håkan Juholt, ordförande, Socialdemokraterna

Statliga verk och myndigheter

Försvarshögskolan, Henrik Landerholm, rektor
Försvarets radioanstalt, Ingvar Åkesson, generaldirektör
Invest in Sweden Agency – ISA, Kai Hammerich, generaldirektör
Kommerskollegium, Peter Kleen, generaldirektör
MUST, Håkan Pettersson, generalmajor och chef
Riksbanken, Kristina Persson, vice generaldirektör
Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, SIDA, Maria
Norralk, generaldirektör
Sarec, Berit Olsson, avdelningschef
Sida Civil Society Center, Ingvar Rönnbäck, ämnesansvarig
konflikthantering
Totalförsvarets forskningsinstitut – FOI, Jan Foghelin, chef för
avdelningen för försvarsanalys

Vetenskapsrådet, Marianne Leijonhufvud, biträdande generaldirektör
Nordiska Afrikainstitutet, Lennart Wohlgemuth, direktör

Institut och organisationer

Agora (Arenagruppen), Ursula Berge, chef
Folk och Försvar, Lars Ekeman, generalsekreterare
Institutet för Framtidsstudier, Joakim Palme, VD
Kreab, Anna Belfrage, senior advisor,
Olof Palmes Internationella Centrum, Thomas Hammarberg,
generalsekreterare
Riksbankens Jubileumsfond, Dan Brändström, VD
Röda Korset, Anders Milton, ordförande
Stiftelsen för miljöstrategisk forskning – MISTRA, Måns
Lönnroth, VD
Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stefan Lundgren, VD
Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI, Alyson
Bailes, direktör
Svenska institutet för europapolitiska studier, SIEPS, Tomas
Dahlman, kanslichef
Utrikespolitiska Institutet, Anders Mellbourn, direktör
Nobelstiftelsen, Michael Sohlman, direktör
Japaninstitutet, Magnus Blomström, chef
Stockholm Institute of Transition Economics – SITE, Erik Berglöf,
chef
Raoul Wallenberg Institutet, Gudmundur Alfredsson, chef

Näringslivet

Exportrådet, Ulf Dinkelspiel, VD
SEB, Erik Belfrage, senior advisor
SAAB-gruppen, Jan Nygren, direktör
Bengt Halse, fd VD
Lars Anell, Volvo

Universitet och högskolor**Göteborgs universitet:**

Margareta Wallin Petersson, prorektor

Kerstin Norén, prorektor

Handelshögskolan:

Mats Lundahl, professor i nationalekonomi

Linköpings universitet:

Mille Millnert, rektor

Lunds universitet:

Göran Bexell, rektor

Stockholms universitet:

Kåre Bremer, rektor

Södertörns högskola:

Ingela Josefsson, rektor

Umeå universitet:

Inge-Bert Täljedal, rektor

Uppsala universitet:

Bo Sundqvist, rektor

Örebro universitet:

Janerik Gidlund, rektor

Länder, samt EU och FN**Danmark**

Utrikesministeriet:

Niels Pultz, expeditionschef

Institutet för internationella studier, Per Carlsen, chef

Institutet för mänskliga rättigheter, Morten Kjaerum, chef

Dansk Industri, Lykke Fries, Europachef

Finland

Utrikesministeriet:

Arto Mansala, statssekreterare

Klaus Korhonen, chef för policy- och forskningsenheten

Anna Sipiläinen, koordinator i 2004 års säkerhets- och försvars-
politiska redogörelse

Folke Sundman, specialmedarbetare till utrikesminister

Riksdagen:

Paula Tiihonen, utskottsråd i framtidsutskottet

Antti Peltari, utskottsråd i utrikes- och försvarsutskotten

Ulrica Gabriëlsson, forskare vid framtidsutskottet

samt:

Jarmo Viinanen, stf kanslichef hos presidenten

Olli Rehn, specialmedarbetare åt statsministern

Teija Tiilikainen, fd specialrepresentant i europeiska framtidskon-
ventet

Jarmo Peltola, brigadgeneral och chef för underrättelsetjänsten

Veli Sundbäck, direktör i Nokia

Frankrike

OECD:

Richard Hecklinger, Biträdande generalsekreterare

Barrie Stevens, vicechef, Forum för Framtidskonferenser

Eric Burgeat, chef för Centret för samarbete med icke-medlemmar

Utrikesministeriet:

Nicolas Tenzer, fd avdelningschef i planeringssekretariatet

Gilles Andréani, direktör i Centre d'Analyse et de Prévision

Finansministeriet:

Christophe Lecourtier, biträdande direktör och rådgivare

Institut d'Études de Sécurité de l'Union Européenne, ISS, Nicole
Gnesotto, direktör

Centre d'Études et de Recherches Internationales, CERI, Ewa
Kulesza, biträdande direktör

Institut de Relations Internationales et Stratégiques, Jean-Pierre
Maulny, biträdande direktör

Institut francais des relations internationales, Pierre Lepetit, biträdande direktör

Europeiska Unionen

EU-kommissionen:

Chris Patten, kommissionär för yttre förbindelser

Koos Richelle, generaldirektör, GD Bistånd

Lars-Erik Lundin, chef för Enheten för säkerhetspolitik, GD Yttre förbindelser

Christian Leffler, direktör, GD Yttre förbindelser

Rolf Annerberg, kanslichef hos miljökommissionär Margot Wallström

William Floyd och Paul Clairet, Gruppen av politiska rådgivare till presidenten

Europeiska Unionens råd:

Robert Cooper, generaldirektör, GD E (ekonomiska utrikesförbindelser, GUSP)

William Shapcott, direktör, EU:s gemensamma lägescentral,

Christoph Heusgen, direktör, policyenheten

NATO:

Daniel V. Speckhard, chef, Generalsekreterarens Policy Planning-enhet

Linda Goldthorp, GS Policy Planning-enhet

Michael Rühle, chef, Policy Planning i säkerhetspolitiska avdelningen

European Policy Center, Fraser Cameron, director

Centre for European Policy Studies, Staffan Jerneck, vice-direktör

FN

FN-sekretariatet

Jack Christofides, senior rådgivare Department for Political Affairs

Thant Myint-U, rådgivare, Department for Political Affairs

Marc Bowden, avdelningschef, Policy Development and Studies Branch

UNDP:

Michi Ebata, konsult, Bureau for Crisis Prevention and Recovery

UNIFEM:

Noeleen Heyzer, VD

Barbara Adams, avdelningschef

International Peace Academy, New York:

David Malone, president

Necla Tschirgi, vicepresident

Ford Foundation

Rockefeller Foundation

Norge

Utrikesdepartementet:

Jörg-Willy Bronebakk, assisterande utrikesråd

Björn Skogmo, assisterande utrikesråd

Kåre Aas, expeditionschef

Svein Saether, expeditionschef

Forsvarets forskningsinstitut:

Ragnvald Solstrand, chef, avdelningen för systemanalys

Jan Erik Torp, forskningschef, terrorism och samhällssäkerhet

Espen Skjelland, forskningschef, försvarsanalys

International Peace Research Institute, PRIO, Stein Tønnesson,
chef

Norges Røde Kors, Jonas Gahr Støre, generalsekreterare

Norsk utenrikspolitisk institutt:

Sverre Lodgaard, direktör

Espen Barth Eide, forskningschef

Torvald Stoltenberg, f d utrikesminister, ordförande i Röda Korset

Jon Hansen Bauer, FAFO

Janne Haaland Matlary, professor, Oslo Universitet

Gunnar Sørbo, direktör, Christian Michelsen Instituttet

Tyskland

Utrikesministeriet, kanslirådet Dick, ledare för planeringsstaben

Ministeriet för handel och utvecklingssamarbete, Dr Michael Hofmann, utrikesråd

Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, DGAP, Ambassadör von Bredow, ställföreträdande president

Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, DIW, Dr Georg Meran, vicepresident

Friedrich Ebert Stiftung, Dr Uwe Optenhoegel, avdelningschef
Konrad Adenauer Stiftung, Dr Michael Borchard, chef för politiska avdelningen

Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP:

Dr Christoph Bertram, direktör

Dr Reinhardt Rummel, Forskningsavdelningen för europeisk integration

Ryssland

Utrikesministeriet, Alexander Kuznetsov, chef för analys- och planeringsavdelningen

Institutet för internationella relationer, IMEMO, Nodari Simonija, chef,

Carnegie Moscow Center, Andrew Kuchins, chef

PIR Center, Gennadi Jevstafiev, senior adviser

Diplomatakademin, Evgenij Bazjanov, vicechef

Europainstitutet, Vitalij Zjurkin, hederschef

Storbritannien

Utrikesdepartementet, FCO:

Peter Wilson, chef för policyavdelningen

Dr Michael Williams, politisk rådgivare till utrikesministern

Departementet för utvecklingsamarbete, DfiD, Paul Spray,
vicechef i policyavdelningen

Confederation of British Industries, Gary Camplin, rådgivare i
internationella frågor

Foreign Policy Center, Keith Didcock, vicechef

International Institute for Security Studies, IISS, Christopher
Langton, chef för avdelningen för försvarsanalys

Overseas Development Institute, ODI, Simon Maxwell, chef

Royal United Services Institute for Defence Studies, RUSI, Dr
Jonathan Eyal, forskningschef

The Royal Institute of International Affairs, Chatham House, Sir
Brian Crowe, f d chef

UNISON, Nick Sigler, internationell sekreterare

Sir Timothy Garden, historiker och f d chef för Chatham house
Tim Lankester, Oxford University och f.d. statssekreterare

Sydafrika

Presidentens kansli:

Pastor Frank Chikane, kanslichef

Ebrahim Ebrahim, ekonomisk och politisk rådgivare

Utrikesministeriet:

Aziz Pahad, biträdande utrikesminister

Mo Shaik, chef, avdelningen för policyanalys

Parlamentet:

Ben Turok, ledamot för ANC

Africa Institute of South Africa, AISA Dr Eddie Moloka, VD

Centre for Conflict Resolution, CCR, Adebayo Adekeye, VD

Centre for Policy Studies, CPS, Dr Chris Landsberg, direktör

Institute for Democracy in South Africa, IDASA, Richard Calland,
direktör

Institute for Security Studies, ISS:

Dr Jakkie Cilliers, VD

Dr Joao Porto, chef för Afrikaprogrammet för säkerhetsanalys

South African Institute of International Affairs, Dr Greg Mills,
direktör

University of Pretoria, Hussein Solomon, professor i statsveten-
skap

USA

State Department:

Karen Donfried, Biträdande chef för policyplanering

Bowman Miller, Europachef, analys- och underrättelseavdelningen

Danielle Pool, biträdande chef, Sverigeansvarig, analys- och under-
rättelseavdelningen

American Enterprise Institute, Danielle Pletka, vicedirektör

Carnegie Endowment for International Peace, Tom Carothers,
biträdande direktör och chef för demokrati och rättstats-
projektet

Center for Strategic and International Studies, Michèle Flournoy,
senior rådgivare i det internationella säkerhetsprogrammet

Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University, Dan Hamilton, chef

International Security and Defence Center, RAND, James Dobbins, chef

Institute for International Economics, J. Bradford Jensen, vicechef

Progressive Policy Institute:

Will Marshall, president

Steve Nider, chef för utrikes- och säkerhetspolitiska studier

The Brookings Institution, James B Steinberg, vicepresident

Woodrow Wilson International Center for Scholars, John Sewell, senior forskare

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2003-06-23

Utrikesdepartementet*Expeditionschefen*

Omvärldsanalys och policy-inriktat utredningsarbete inom utrikespolitiken

---

Bakgrund

Under det senaste årtiondet har kraven på svensk utrikespolitik förändrats. Nya förutsättningar ställer större och delvis annorlunda krav på omvärldsanalys.

Säkerhetspolitiken är på väg att få en bredare innebörd och därmed åtskilligt fler komponenter.

Ordet globalisering har under de senaste åren blivit ett begrepp i diskussionen om färdriktningar för framtiden. Under våren 2002 presenterade regeringen skriften "En samlad svensk globaliseringspolitik".

De senaste årens FN-konferenser liksom den pågående handelsrundan innebär omfattande åtaganden som ställer Sverige inför nya och större utmaningar.

Under våren 2003 presenterar regeringen en proposition, som vidgar solidaritetspolitiken med de fattiga i världen till att utöver biståndet sikta mot en allmän samstämmighet på olika politikområden till stöd för utveckling mot en rättvisare värld. Denna

proposition har föregåtts av en parlamentarisk utredning benämnd Globkom.

Medlemskapet i EU och ambitionerna att vidareutveckla det europeiska samarbetet innebär bland annat en förändrad typ av samspel mellan institutioner i Sverige och i Bryssel.

Inom Utrikesdepartementet har tidigare funnits en Idé- och Analysgrupp, vars uppgift bland annat var att odla kontakter med institut, organisationer och akademiker, som bedriver arbete inom områdena omvärldsanalys. En intern utredning har föreslagit att denna grupp ersätts av en särskild analysfunktion, som ska tjäna UD:s inre arbete. Så har också blivit fallet.

Samtidigt är UD huvudman för eller finansiär av ett flertal institutioner och organisationer, som arbetar inom de områden, som här berörs. En särskild utredning har under det senaste året gjorts om relationen med Utrikespolitiska Institutet. En liknande sådan pågår om Hammarskjöldsfonden. EGDI har efter en utvärdering fått förlängt mandat. Exemplen kan göras fler.

Sida är medfinansiär av ett stort antal institutioner i Sverige och andra delar av världen. Vissa av dessa bedriver en specialiserad verksamhet medan andra har ett mandat och ett verksamhetsområde som täcker flera områden. Samarbetet mellan Regeringskansliet och universitet och högskolor i Sverige är enligt flera bedömare mindre utvecklat än i många andra länder på de utrikespolitiskt relevanta områdena.

Uppdraget

Huvuduppdraget består i att mot bakgrund av ovanstående ge förslag om hur mer och bättre omvärldsanalys kan åstadkommas i Sverige inom Utrikesdepartementets verksamhetsområde. För detta är UD en huvudintressent, men utredningen skall också ta i beaktande de behov som kan finnas i den offentliga sektorn i övrigt och bland en intresserad allmänhet. Därtill bör utredningen diskutera möjligheterna för berörda institutioner att agera internationellt.

Utredningen skall därför söka definiera vad de ovan nämnda utmaningarna på berörda politikområden handlar om. I detta kan utredningen i mångt och mycket baseras på gjorda uttalanden och existerande utredningar.

För det andra skall utredningen beskriva och utveckla de behov av analyskapacitet och policyinriktad forskning, som kan behövas för olika ändamål.

För det tredje skall utredningen kartlägga existerande institutioner och organisationer samt beskriva deras inriktning och arbetssätt. I detta sammanhang skall utredningen beskriva hur behovet av omvärldsanalys avspeglas i svensk forskningspolitik.

För det fjärde skall utredningen analysera vad som fungerar väl och mindre väl i Sverige såväl som i ett antal jämförbara länder.

Slutligen skall utredningen lämna förslag om hur förbättringar kan åstadkommas och därvid anknyta till de utredningar som gjorts eller pågår.

Organisation

En särskild utredare bör tillkallas. Utredaren skall arbeta med en referensgrupp, rekryterad inom Regeringskansliet. Denna ska vara sammansatt av personer, som har god kännedom om de berörda ämnesområdena samt gärna kunskap i organisations- och processfrågor, dvs. hur resultat åstadkoms. För vissa organisationsstudier bör specialistkonsulter anlitas.

Utredaren skall biträdas av en handläggare. GU-enheten bistår med assistenthjälp.

Omkostnaderna för utredningens bedrivande beräknas uppgå till ca 430 000 kr och finansieras av GU.

Utredningen skall presentera sina förslag senast i augusti 2004.

Departementsserien 2004

Kronologisk förteckning

1. Mer trä i byggandet. Underlag för en nationell strategi att främja användning av trä i byggandet. N.
2. Högre utbildning i utveckling. Bologna-processen i svensk belysning. U.
3. Ändringar i mönsterskyddslagen på grund av EG-förordningen om gemenskapsformgivning. Ju.
4. Samråd efter folkinitiativ. Ju.
5. Rätt nivå på socialbidraget. Är det lönsamt att inte arbeta? S.
6. Sprutbytesverksamhet för injektionsmissbrukare. S.
7. Ökad användning av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Ju.
8. Ökad säkerhet i pass m.m. Ju.
9. Genomförandet av EU:s jordbruksreform i Sverige. Jo.
10. Försäkringsförmedling. Fi.
11. Förbättrad djurskydds- och livsmedelstillsyn. Jo.
12. Några frågor om säkerhetsskyddslagen. Ju.
13. Formerna för den framtida läkemedelsreklamen. S.
14. Genomförande av EG:s direktiv om gemenskapsåtgärder för bekämpning av mul- och klövsjuka. Jo.
15. Tillstånd vid förvärv av lantbruksegendom i glesbygd. Jo.
16. Drivkrafter för minskad sjukfrånvaro. S.
17. Svensk OECD-strategi – övergripande prioriteringar och organisation. UD.
18. Kommunal medverkan i landstingets sjuktransporter. Fi.
19. Föräldraskap vid assisterad befruktning för homosexuella. Ju.
20. Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning. Ju.
21. Finansiering av starka forskningsmiljöer – en internationell utblick. U.
22. Öppna dörrar – Sänkta trösklar. Slutrapport från arbetsgruppen Samverkan för arbetsmarknadsintegration. N.
23. Förbättrade ersättningsmöjligheter vid oljeskador till sjöss. Ju.
24. Effektivare regler om förverkande av fordon vid trafikbrottslighet. Ju.
25. Sjätte AP-fonden i det reformerade pensionssystemet. Fi.
26. Ändringar i det kommunala utjämnings-systemet enligt proposition 2003/04:155. – preliminära utfallsberäkningar. Fi.
27. Ersättningar och förmåner till statsråd m.m. SB.
28. Legitimation och skyddad yrkestitel. S.
29. Århuskonventionen. M.
30. Försvar för en ny tid. Försvarspolitisk rapport från Försvarsberedningen. Fö.
31. The Swedish Local Government Act. Fi.
32. Förstärkt kontroll av vapen m.m. Ju.
33. Ändringar i Arbetsgivarverkets instruktion. Fi.
34. Strukturella brister inom polisen. Ju.
35. Genetiska fingeravtryck. Ju.
36. Innovativa Sverige. En strategi för tillväxt genom förnyelse. N.
37. Samordnad upphandling. Fi.
38. Sveriges tillträde till FN:s tilläggsprotokoll mot människosmuggling. UD.
39. Det går långsamt fram... – jämställdheten inom jord- och skogsbrukssektorn. Jo.
40. Lag om tillträdesförbud. Ju.
41. Ekonomiskt utsatta barn. S.
42. Registerkontroll inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg. U.

43. Byggentreprenadavdrag samt omvänd skattskyldighet (moms). Fi.
44. Sweden's third national report under the Convention on Nuclear Safety. Swedish implementation of the obligations of the Convention. M.
45. Myndigheternas skrivregler. SB.
46. Tänka om världen. Rapport från Omvärldsanalysutredningen. UD.

Departementsserien 2004

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Ersättningar och förmåner till statsråd m.m. [27]
Myndigheternas skrivregler. [45]

Justitiedepartementet

Ändringar i mönsterskyddslagen på grund av EG-förordningen om gemenskapsformgivning. [3]
Samråd efter folkinitiativ. [4]
Ökad användning av intensivövervakning med elektronisk kontroll. [7]
Ökad säkerhet i pass m.m. [8]
Några frågor om säkerhetskylslagen. [12]
Föräldraskap vid assisterad befruktning för homosexuella. [19]
Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning. [20]
Förbättrade ersättningsmöjligheter vid oljeskador till sjöss. [23]
Effektivare regler om förverkande av fordon vid trafikbrottslighet. [24]
Förstärkt kontroll av vapen m.m. [32]
Strukturella brister inom polisen. [34]
Genetiska fingeravtryck. [35]
Lag om tillträdesförbud. [40]

Utrikesdepartementet

Svensk OECD-strategi – övergripande prioriteringar och organisation. [17]
Sveriges tillträde till FN:s tilläggsprotokoll mot människosmuggling. [38]
Tänka om världen. Rapport från Omvärldsanalysutredningen. [46]

Försvarsdepartementet

Försvar för en ny tid. Försvarspolitisk rapport från Försvarsberedningen. [30]

Socialdepartementet

Rätt nivå på socialbidraget. Är det lönsamt att inte arbeta? [5]
Sprutbytesverksamhet för injektionsmissbrukare. [6]
Formerna för den framtida läkemedelsreklamen. [13]
Drivkrafter för minskad sjukfrånvaro. [16]
Legitimation och skyddad yrkestitel. [28]
Ekonomiskt utsatta barn. [41]

Finansdepartementet

Försäkringsförmedling. [10]
Kommunal medverkan i landstingets sjuktransporter. [18]
Sjätte AP-fonden i det reformerade pensionssystemet. [25]
Ändringar i det kommunala utjämningsystemet enligt proposition 2003/04:155. – preliminära utfallsberäkningar. [26]
The Swedish Local Government Act. [31]
Ändringar i Arbetsgivarverkets instruktion. [33]
Samordnad upphandling. [37]
Byggtreprenadavdrag samt omvänd skattskyldighet (moms). [43]

Utbildningsdepartementet

Högre utbildning i utveckling. Bologna-processen i svensk belysning. [2]
Finansiering av starka forskningsmiljöer – en internationell utblick. [21]
Registerkontroll inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg. [42]

Jordbruksdepartementet

Genomförandet av EU:s jordbruksreform i Sverige. [9]
Förbättrad djurskydds- och livsmedelstillsyn. [11]

Genomförande av EG:s direktiv om gemenskapsåtgärder för bekämpning av mul- och klövsjuka. [14]

Tillstånd vid förvärv av lantbruksegendom i glesbygd. [15]

Det går långsamt fram...

– jämställdheten inom jord- och skogsbrukssektorn. [39]

Miljödepartementet

Århuskonventionen. [29]

Sweden's third national report under the Convention on Nuclear Safety.

Swedish implementation of the obligations of the Convention. [44]

Näringsdepartementet

Mer trä i byggandet. Underlag för en nationell strategi att främja användning av trä i byggandet. [1]

Öppna dörrar – Sänkta trösklar. Slutrapport från arbetsgruppen Samverkan för arbetsmarknadsintegration. [22]

Innovativa Sverige. En strategi för tillväxt genom förnyelse. [36]